

NAJWYŻSZA IZBA KONTROLI

LKA.430.2.2025

Nr ewid. 4/2025/P/24/058/LKA

Informacja o wynikach kontroli

WPROWADZANIE DO RZEK ZASOLONYCH WÓD Z KOPALŃ WĘGLA KAMIENNEGO WOJEWÓDZTWA ŚLĄSKIEGO

MISJA

Najwyższej Izby Kontroli jest niezależna, profesjonalna kontrola zadań publicznych w interesie obywateli i państwa

p.o. Dyrektor Delegatury NIK w Katowicach

Marcin Wesoły

/podpisano elektronicznie/

Wiceprezes Najwyższej Izby Kontroli

Jacek Kozłowski

/podpisano elektronicznie/

Prezes Najwyższej Izby Kontroli

Marian Banaś

/podpisano elektronicznie/

Warszawa, lipiec 2025 r.

Najwyższa Izba Kontroli

ul. Filtrowa 57

02-056 Warszawa

+48 22 444 50 00

nik@nik.gov.pl

www.nik.gov.pl

Spis treści

Wykaz skrótów, skrótowców i pojęć	4
1. Wprowadzenie	7
2. Ocena ogólna	11
3. Synteza.....	13
4. Wnioski	22
5. Ważniejsze wyniki kontroli	24
5.1. Wnioskowanie o pozwolenia wodnoprawne	24
5.2. Postępowania ws. pozwoleń wodnoprawnych oraz wydane decyzje	29
5.3. Realizacja obowiązków ujętych w pozwoleniach wodnoprawnych	44
5.4. Sporządzanie i analiza sprawozdań oraz informacji	47
5.5. Przeglądy pozwoleń wodnoprawnych.....	57
5.6. Kontrole pozwoleń wodnoprawnych.....	61
5.7. Opłaty za wprowadzanie wód dołowych do wód powierzchniowych	64
6. Załączniki.....	68
6.1. Metodyka kontroli i informacje dodatkowe.....	68
6.2. Analiza stanu prawnego i uwarunkowań organizacyjno-ekonomicznych.....	79
6.3. Wykaz aktów prawnych dotyczących kontrolowanej działalności	86
6.4. Wykaz podmiotów, którym przekazano informację o wynikach kontroli.....	87

WYKAZ SKRÓTÓW, SKRÓTOWCÓW I POJĘĆ

CZOK	Centralny Zakład Odwadniania Kopalń (Oddział SRK)
GIOŚ	Główny Inspektor Ochrony Środowiska w Warszawie
GUS	Główny Urząd Statystyczny w Warszawie
JSW	Jastrzębska Spółka Węglowa S.A. z siedzibą w Jastrzębiu Zdroju
JCWP	jednolite części wód powierzchniowych ¹
k.p.a.	ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2024 r. poz. 572)
NFOŚiGW	Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej w Warszawie
PGG	Polska Grupa Górnicza S.A. z siedzibą w Katowicach
PGWiR	Przedsiębiorstwo Gospodarki Wodnej i Rekultywacji S.A. z siedzibą w Jastrzębiu Zdroju
PG Silesia	Przedsiębiorstwo Górnicze Silesia sp. z o.o. w Czechowicach-Dziedzicach
PGW WP lub Wody Polskie	Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie
Prawo budowlane	ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2025 r. poz. 418)
Prawo wodne	ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (Dz. U. z 2024 r. poz. 1087, ze zm.)
RZGW	PGW WP – Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Gliwicach
rozporządzenie ws. substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego	rozporządzenie Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 12 lipca 2019 r. w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego oraz warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu do wód lub do ziemi ścieków, a także przy odprowadzaniu wód opadowych lub roztopowych do wód lub do urządzeń wodnych (Dz. U. poz. 1311)
SRK	Spółka Restrukturyzacji Kopalń S.A. z siedzibą w Bytomiu
ścieki	wprowadzane do wód lub do ziemi wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych, z wyjątkiem wód wtłaczanych do górotworu, jeżeli rodzaje i ilość substancji zawartych w wodzie wtłaczanej do górotworu są tożsame z rodzajami i ilościami substancji

¹ Zgodnie z art. 16 pkt 20 Prawa wodnego, JCWP to oddzielny i znaczący element wód powierzchniowych, taki jak: (1) jezioro lub inny naturalny zbiornik wodny, (2) sztuczny zbiornik wodny, (3) struga, strumień, potok, rzeka i kanał lub ich części, (4) morskie wody wewnętrzne, wody przejściowe lub wody przybrzeżne.

zawartych w pobranej wodzie, z wyłączeniem niezanieczyszczonych wód pochodzących z odwodnienia zakładów górniczych²

ścieki przemysłowe ścieki niebędące ściekami bytowymi albo wodami opadowymi lub roztopowymi, powstałe w związku z prowadzoną przez zakład działalnością handlową, przemysłową, składową, transportową lub usługową, a także będące ich mieszaniną ze ściekami innego podmiotu, odprowadzane urządzeniami kanalizacyjnymi tego zakładu³

ŚWIOŚ Śląski Wojewódzki Inspektor Ochrony Środowiska w Katowicach

urządzenia wodne urządzenia lub budowle służące do kształtowania zasobów wodnych lub korzystania z tych zasobów, w tym m.in. wyloty urządzeń kanalizacyjnych służące do wprowadzania ścieków do wód, do ziemi lub do urządzeń wodnych oraz wyloty służące do wprowadzania wody do wód, do ziemi lub do urządzeń wodnych⁴

ustawa o IOŚ ustawa z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska (Dz. U. z 2024 r. poz. 425)

ustawa o NIK ustawa z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli (Dz. U. z 2022 r. poz. 623)

ustawa o statystyce publicznej ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz. U. z 2024 r. poz. 1799)

WIOŚ Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Katowicach

wody dołowe lub wody kopalniane wody, które w trakcie prac górniczych uwalniane są z górotworu, wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych

wody powierzchniowe są to wody morza terytorialnego, morskie wody wewnętrzne oraz śródlądowe wody powierzchniowe, które dzielą się na śródlądowe wody płynące i śródlądowe wody stojące⁵

wytyczne KZGW ws. przeglądów pozwoleń wodnoprawnych wytyczne w sprawie sposobu i zakresu wykonywania przeglądów pozwoleń wodnoprawnych – pismo Zastępcy Prezesa PGW WP z dnia 30 czerwca 2021 r.

zasady KZGW ws. kontroli gospodarowania wodami zarządzenie nr 4/2020 Prezesa PGW WP z dnia 22 stycznia 2020 r. w sprawie wprowadzenia „Zasad przeprowadzania kontroli gospodarowania wodami obowiązujących w Państwowym Gospodarstwie Wodnym Wody Polskie”;

² Art. 16 pkt 61 lit. e Prawa wodnego.

³ Art. 16 pkt 64 Prawa wodnego.

⁴ Art. 16 pkt 65 lit. f Prawa wodnego.

⁵ Art. 20 i art. 21 Prawa wodnego.

zrównoważony rozwój rozwój społeczno-gospodarczy, w którym następuje proces integrowania działań politycznych, gospodarczych i społecznych, z zachowaniem równowagi przyrodniczej oraz trwałości podstawowych procesów przyrodniczych, w celu zagwarantowania możliwości zaspokajania podstawowych potrzeb poszczególnych społeczności lub obywateli zarówno współczesnego pokolenia, jak i przyszłych pokoleń⁶

ZZ w Gliwicach PGW WP – Zarząd Zlewni w Gliwicach

ZZ w Katowicach PGW WP – Zarząd Zlewni w Katowicach

⁶ Art. 3 pkt 50 ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2024 r. poz. 54, ze zm.).

1. WPROWADZENIE

Pytanie definiujące cel głównej kontroli

Czy wprowadzanie do wód powierzchniowych wód pochodzących z odwodnienia zakładów górniczych wydobywających węgiel kamienny realizowano zgodnie z obowiązującymi regulacjami oraz w sposób zapewniający ograniczenie negatywnych skutków dla środowiska naturalnego?

Pytania definiujące cele szczegółowe kontroli

1. Czy podmioty wprowadzające do wód powierzchniowych wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych zgodnie z przepisami prawa podejmowały działania w celu uzyskania pozwoleń wodnoprawnych?
2. Czy organy PGW WP oraz WIOŚ zgodnie z przepisami prawa i rzetelnie realizowały zadania wobec podmiotów wprowadzających do wód powierzchniowych wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych?
3. Czy podmioty wprowadzające do wód powierzchniowych wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych realizowały warunki określone w pozwoleniach wodnoprawnych i obowiązki wynikające z tych pozwoleń, w tym dotyczące ograniczenia negatywnych skutków oddziaływań na środowisko wodne?

Jednostki kontrolowane

RZGW, ZZ w Gliwicach, ZZ w Katowicach, WIOŚ, SRK, PGG, JSW, PGWiR.

Okres objęty kontrolą

Lata 2020–2023⁷.

Górnictwo węgla kamiennego negatywnie oddziałuje na jakość wód powierzchniowych poprzez wprowadzanie do środowiska zasolonych wód pochodzących z odwodnienia kopalń. Przyczyną zatrucia Odry w 2022 r. był zakwit tzw. złotych alg (*Prymnesium Parvum*), wiązany głównie ze znacznymi ładunkami zanieczyszczeń w postaci chlorków (Cl) i siarczanów (SO₄) w zrzucanych wodach pochodzących ze spółek górniczych wydobywających węgiel kamienny na Śląsku. Nieprzestrzeganie lub brak ograniczeń w zrzucie solanek, w szczególności w okresach niskiego stanu wód w rzekach, może doprowadzić do powtórnych katastrof ekologicznych na Odrze, jak również na Wiśle, do której także odprowadzane są znaczne ilości słonych wód kopalnianych.

Infografika nr 1

Mapa obszarów dorzeczy Odry i Wisły na terenie woj. śląskiego z miejscami zrzutu wód dołowych z zakładów górniczych

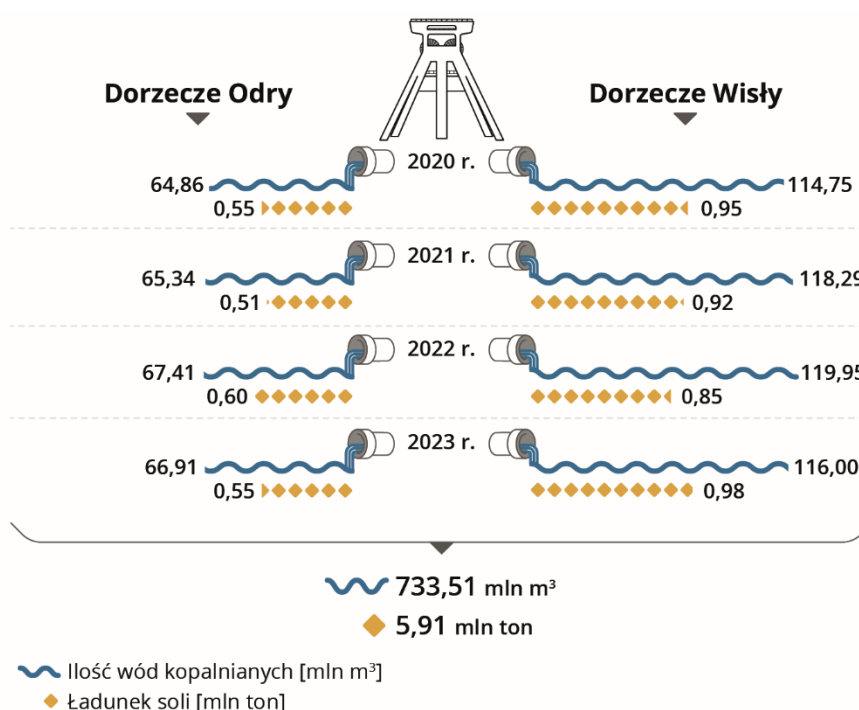
Źródło: opracowanie własne NIK.

⁷ Z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed lub po tym okresie.

Przeciwdziałaniu powyższym zagrożeniom nie sprzyjają mało rygorystyczne warunki określone w wydawanych spółkom górniczym pozwoleniach wodnoprawnych, w części będące konsekwencją liberalnych w tym względzie przepisów prawa. Negatywny wpływ wód z odwodnienia zakładów górniczych na ekosystem rzek wymaga wdrożenia ograniczeń w ładunkach chlorków i siarczanów w wodach zrzucanych przez zakłady górnicze, ich restrykcyjnego przestrzegania oraz monitorowania w sposób ciągły ilości i jakości tych wód, a także monitorowania stanu rzek poniżej i powyżej miejsca zrzutu zasolonych wód pochodzących z kopalń.

Infografika nr 2

Ilości wód kopalnianych i ładunków soli z zakładów górniczych woj. śląskiego zrzucanych do wód powierzchniowych

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie wyników kontroli.

Kopalnie węgla kamiennego z terenu województwa śląskiego łącznie odprowadzały do wód na obszarze dorzecza Odry i Wisły w latach 2020–2023 średniorocznie 183 mln m³ wód dołowych, z tego do wód na obszarze dorzecza: Odry ok. 66 mln m³ (36 %) oraz Wisły⁸ ok. 117 mln m³ (64 %). Sumaryczny ładunek soli (chlorki i siarczany) zrzucany wraz z wodami kopalnianymi wynosi rocznie ok. 1,5 mln ton⁹. Uśrednione zasolenie całości zrzucanych wód kopalnianych wynosiło 8 g/l, tj. było większe niż przeciętne zasolenie wód Bałtyku (7 g/l).

⁸ Średnioroczny przepływ wody w Wiśle w odcinku ujściowym (1046 m³/s) jest blisko dwukrotnie większy od przepływu wody w Odrze (535 m³/s).

⁹ Z tego zrzucanym do wód na obszarze dorzecza: Odry ok. 0,6 mln ton oraz Wisły ok. 0,9 mln ton.

W kontrolowanych podmiotach (SRK, PGG, JSW) średnio jedynie ok. 18 % wód kopalnianych jest zagospodarowanych w inny sposób niż poprzez zrzut do wód powierzchniowych.

Do końca 2017 r., zgodnie z art. 140 ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne¹⁰, organami właściwymi do wydania pozwolenia wodnoprawnego byli: marszałek województwa¹¹, dyrektor regionalnego zarządu gospodarki wodnej¹², a w pozostałych sprawach starosta (prezydent miasta na prawach powiatu). Z dniem 1 stycznia 2018 r. weszła w życie nowa ustawa z 20 lipca 2017 r. Prawo wodne¹³, na mocy której utworzono Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie¹⁴, w skład którego wchodzi: Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej¹⁵, regionalne zarządy gospodarki wodnej¹⁶, zarządy zlewni i nadzory wodne oraz zmieniono m.in. właściwość organów do wydania pozwolenia wodnoprawnego. I tak: minister ds. gospodarki wodnej jest właściwy do wydania pozwolenia jeżeli wnioskodawcą są Wody Polskie, z kolei dyrektor regionalnego zarządu gospodarki wodnej jest właściwy do wydania pozwolenia w sprawach określonych w art. 397 ust. 3 pkt 1 lit. a, c i d tej ustawy, a w pozostałych sprawach dyrektor zarządu zlewni.

W okresie objętym kontrolą (lata 2020–2023) obowiązywało 67 pozwoleń wodnoprawnych na wprowadzanie do wód powierzchniowych wód pochodzących z odwodnienia zakładów górniczych woj. śląskiego, w tym 33 wydane od 2018 r. przez organy Wód Polskich i 34 wydane wcześniej (do końca 2017 r.) przez organy samorządowe. Pozwolenia wodnoprawne na wprowadzanie ścieków do wód wydaje się na okres nie dłuższy niż 10 lat. W zakresie prawidłowości wnioskowania i prowadzenia postępowań w sprawie wydania pozwolenia wodnoprawnego kontrolą objęto wyłącznie pozwolenia wydane w latach 2020–2023 przez organy Wód Polskich. Natomiast w zakresie realizacji przez przedsiębiorców wprowadzających wody dołowe do wód powierzchniowych obowiązków

¹⁰ Dz. U. z 2017 r. poz. 1121.

¹¹ W sprawach określonych w art. 140 ust. 2 ww. ustawy marszałek województwa wydawał pozwolenia w okresie od 1 stycznia 2008 r. do 31 grudnia 2017 r.

¹² Gdy szczególne korzystanie z wód lub wykonanie urządzeń wodnych w całości lub w części odbywa się na terenach zamkniętych w rozumieniu przepisów ustawy z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska, a odrębne przepisy nie stanowią inaczej (art. 140 ust. 2a ustawy z dnia 18 lipca 2001 r. Prawo wodne). Dyrektor regionalnego zarządu gospodarki wodnej wydawał pozwolenia w okresie od 15 listopada 2008 r. do 31 grudnia 2017 r.

¹³ Dz. U. z 2024 r. poz. 1087, ze zm.

¹⁴ Tj. na mocy art. 525 ust. 2 tej ustawy.

¹⁵ Zniesiono dotychczasowego Prezesa Krajowego Zarządu Gospodarki Wodnej będącego centralnym organem administracji rządowej i powołano Prezesa Wód Polskich będącego organem Wód Polskich.

¹⁶ Zniesiono dotychczasowych dyrektorów regionalnych zarządów gospodarki wodnej będących organami administracji rządowej niespolonej, a Prezes Wód Polskich powołał dyrektorów regionalnych zarządów, którzy kierują pracą regionalnych zarządów gospodarki wodnej.

określonych w pozwoleniach wodnoprawnych badaniem objęto zarówno pozwolenia wydane przez organy Wód Polskich, jak i pozwolenia wydane przez organy samorządowe, tj. wszystkie pozwolenia obowiązujące w latach 2020–2023.

Działania kontrolne podjęto z inicjatywy własnej NIK. Kontrolę przeprowadzono w podmiotach wprowadzających wody pochodzące z większości śląskich kopalń węgla kamiennego do rzek (SRK, PGG, JSW i PGWiR), jak również w podmiotach odpowiedzialnych za wydawanie pozwoleń wodnoprawnych na rzecz ww. przedsiębiorców oraz za egzekwowanie przestrzegania prawidłowej realizacji postanowień tych pozwoleń (RZGW w Gliwicach, ZZ w Gliwicach, ZZ w Katowicach i WIOŚ w Katowicach).

2. OCENA OGÓLNA

Wprowadzanie do rzek zasolonych wód z odwadniania kopalń odbywało się legalnie lecz w sposób, który nie ograniczał negatywnych skutków dla środowiska

Wprowadzanie do wód powierzchniowych zasolonych wód pochodzących z odwodnienia zakładów górniczych województwa śląskiego, wydobywających węgiel kamienny, realizowano zasadniczo zgodnie z obowiązującymi regulacjami prawnymi, jednak w sposób, który nie zapewniał ograniczenia negatywnych oddziaływań na środowisko wodne.

Podmioty wprowadzające do wód powierzchniowych wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych podejmowały działania w celu uzyskania pozwoleń wodnoprawnych zgodnie z przepisami prawa. Wnioskowane przez przedsiębiorców warunki wprowadzania wód dołowych kierowanych do wód powierzchniowych były w całości uwzględniane w wydawanych przez organy Wód Polskich pozwoleń wodnoprawnych, a w przypadkach niektórych decyzji warunki określone dla przedsiębiorców były nawet korzystniejsze od wnioskowanych.

Pomimo realizowania przez PGW WP większości zadań wobec podmiotów wprowadzających do wód powierzchniowych wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych zgodnie z przepisami prawa, to wykonywano je jednak nierzetelnie, w sposób niezapewniający ograniczenia negatywnych skutków oddziaływań zasolonych wód kopalnianych na środowisko wodne oraz realizacji celu ochrony wód¹⁷.

Obowiązujące w latach 2020–2023 pozwolenia wodnoprawne aż w 83 % przypadków¹⁸ dopuszczały sumaryczne stężenia chlorków i siarczanów w wodach płynących wyższe niż 1000 mg/l – poniżej miejsca wprowadzania ścieków do wód, co wprawdzie opierano o przepis § 12 ust. 3 rozporządzenia *ws. substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego*, jednak przepis ten stanowiąc wyjątek od zakazu zrzutu ścieków o ponadnormatywnych wartościach, stosowany był przez organy Wód Polskich bez weryfikacji m.in. okoliczności uzasadniających jego zastosowanie – jako reguła. W praktyce, skutkowało to wprowadzaniem do rzek zasolonych wód kopalnianych o dowolnie wysokich stężeniach soli, odpowiadających ich naturalnemu składowi.

¹⁷ Jakim jest m.in. osiągnięcie celów środowiskowych i poprawa jakości wód (zgodnie z art. 50 i 51 Prawa wodnego), a także w sposób niezapewniający gospodarowania wodami zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju oraz zasadą racjonalnego i całościowego traktowania zasobów wód powierzchniowych, z uwzględnieniem ich jakości i ilości (zgodnie z art. 1 i 9 Prawa wodnego).

¹⁸ Co dotyczyło 55 spośród 66 obowiązujących w badanych latach 2020–2023 pozwoleń (bez uwzględnienia pozwolenia dla Muzeum Górnictwa Węglowego), w tym 27 wydanych przez organy Wód Polskich (od 2018 r.) oraz 28 wydanych jeszcze przez organy samorządowe – w okresie gdy te organy wydawały pozwolenia wodnoprawne (tj. przed 2018 r.).

Organy Wód Polskich nierzetelnie weryfikowały informacje przedsiębiorców, uzasadniające zrzut ścieków o zwiększonym stężeniu soli, a dotyczące niepowodowania szkód w środowisku wodnym i nieutrudniania korzystania z wód przez innych użytkowników. Ponadto w pozwoleniach wodnoprawnych wydanych w kontrolowanym okresie przez organy Wód Polskich, obowiązki podmiotów niezbędne ze względu na ochronę środowiska¹⁹, warunkujące wydanie decyzji na wprowadzanie do wód ścieków o ponadnormatywnej zawartości zanieczyszczeń, określano ogólnikowo (64 % pozwoleń) lub ich w ogóle nie formułowano (36 % pozwoleń). Ograniczało to możliwość późniejszej weryfikacji wykonywania działań i przedsięwzięć podmiotów w celu ograniczenia negatywnego wpływu na środowisko wodne, a także możliwość cofnięcia lub ograniczenia pozwolenia wodnoprawnego bez odszkodowania²⁰.

Organy Wód Polskich z naruszeniem przepisów prawa i nierzetelnie przeprowadzały obowiązkowe przeglądy pozwoleń wodnoprawnych, w szczególności wykonywano je w ograniczonym zakresie merytorycznym, niezgodnie z wytycznymi KZGW, w części z naruszeniem wymaganych terminów²¹, a przeprowadzenia przeglądów niektórych pozwoleń w ogóle zaniechano²². Ww. organy także kontrole w podmiotach zrzucających wody dołowe prowadziły w ograniczonym zakresie, a we wszystkich kontrolach czynności kontrolne udokumentowano nierzetelnie i niezgodnie z zasadami KZGW ws. kontroli gospodarowania wodami.

Podmioty wprowadzające do wód powierzchniowych wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych w większości prawidłowo realizowały warunki określone w pozwoleniach wodnoprawnych i obowiązki wynikające z tych pozwoleń. Należy przy tym zaznaczyć, że warunki te nie były wymagające, bowiem pozwolenia te dopuszczały wprowadzanie do rzek zasolonych wód kopalnianych o wysokich stężeniach chlorków i siarczanów, bez uprzedniego przeprowadzenia rzetelnej analizy skutków zrzutów tych wód, a obowiązki w zakresie ograniczenia negatywnych oddziaływań na środowisko wodne, jak stwierdzono wyżej, określano w pozwoleniach na bardzo ogólnym poziomie bądź ich nie formułowano.

¹⁹ W tym przedsięwzięcia i działania ograniczające negatywne oddziaływanie na środowisko, o których mowa w art. 403 ust. 1 pkt 3 Prawa wodnego oraz niezbędne dla spełnienia warunków, o których mowa w art. 68, zgodnie z art. 403 ust. 2 pkt 16 ww. ustawy.

²⁰ Tj. w sytuacji określonej w art. 415 pkt 3 Prawa wodnego - gdy podmiot nie realizuje przedsięwzięć ograniczających negatywne skutki oddziaływania na środowisko, ustalonych w pozwoleniu wodnoprawnym.

²¹ Tj. raz na cztery lata.

²² Co dotyczyło zaniechania przeprowadzenia przez Dyrektora ZZ w Katowicach przeglądów obowiązujących w okresie objętym kontrolą pozwoleń wodnoprawnych, wydanych przed 2018 r. przez starostów (prezydentów miast na prawach powiatu).

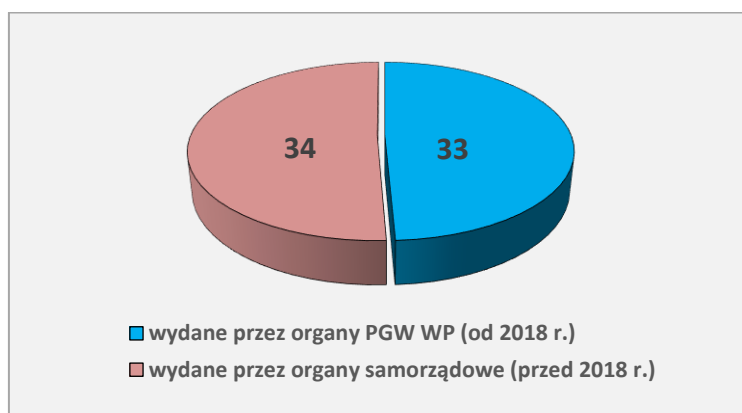
3.SYNTENZA

Przedsiębiorcy zgodnie z przepisami wnioskowali o wydanie pozwoleń wodnoprawnych

Wnioski przedsiębiorców o wydanie pozwoleń wodnoprawnych oraz operaty wodnoprawne zawierały wymagane elementy oraz załączniki, a ewentualne potrzeby ich uzupełnienia lub uszczegółowienia²³ zgłaszane przez organ prowadzący postępowanie administracyjne były uzupełniane w wyznaczonych terminach. Wnioski przedsiębiorców zawierały wyższe wartości stężeń chlorków i siarczanów niż wskazywały wyniki badań jakości wód kopalnianych przeprowadzane przed ich złożeniem, co wynikało m.in. z prognozowanych zwiększonych dopływów wód dołowych o wyższym zasoleniu²⁴. [str. 21–26]

Wykres nr 1

Liczba obowiązujących w latach 2020-2023 pozwoleń wodnoprawnych na wprowadzanie do wód powierzchniowych zasolonych wód kopalnianych²⁵

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie wyników kontroli.

Organy wydające pozwolenia akceptowały wysokie poziomy stężeń soli w wodach kopalnianych zrzucanych do rzek

Konsekwencją sposobu prowadzenia postępowań o wydanie zgód wodnoprawnych było to, że zaledwie w ośmiu pozwoleniach wodnoprawnych, z 66²⁶ obowiązujących w kontrolowanym okresie (12 %), ustalono podmiotom odprowadzającym wody kopalniane dopuszczalne wartości chlorków w ściekach wprowadzanych do wód²⁷

²³ Na 23 zbadane wnioski 13 wniosków (57 %) wymagało uzupełnienia lub uszczegółowienia.

²⁴ Wśród przyczyn wnioskowania o zwiększone wartości stężeń wskazywano, m.in.: prognozy okresowych zwiększonych dopływów wód dołowych o wyższym zasoleniu, eksploatację złóż węgla na coraz niższych pokładach, co skutkuje dopływem bardziej zmineralizowanych wód oraz potencjalnymi karami finansowymi za ewentualne przekroczenia stężeń.

²⁵ Spośród 67 obowiązujących w latach 2020–2023 pozwoleń wodnoprawnych, 27 pozwoleń zostało wydanych w tym okresie przez organy Wód Polskich, tj. przez: Dyrektora RZGW w Gliwicach (14 pozwoleń), Dyrektora Zarządu Zlewni w Gliwicach (2 pozwolenia) oraz Dyrektora Zarządu Zlewni w Katowicach (11 pozwoleń). Pozostałe obowiązujące w tym okresie pozwolenia (40) zostały wydane przez albo organy Wód Polskich w okresie 2018–2020 (6 pozwoleń) bądź przez organy samorządowe w okresie przed 2018 r. (34 pozwolenia wydanych przez: Marszałka Województwa Śląskiego, prezydentów miast lub starostów).

²⁶ Nie uwzględniono jednego pozwolenia dla Muzeum Górnictwa Węglowego.

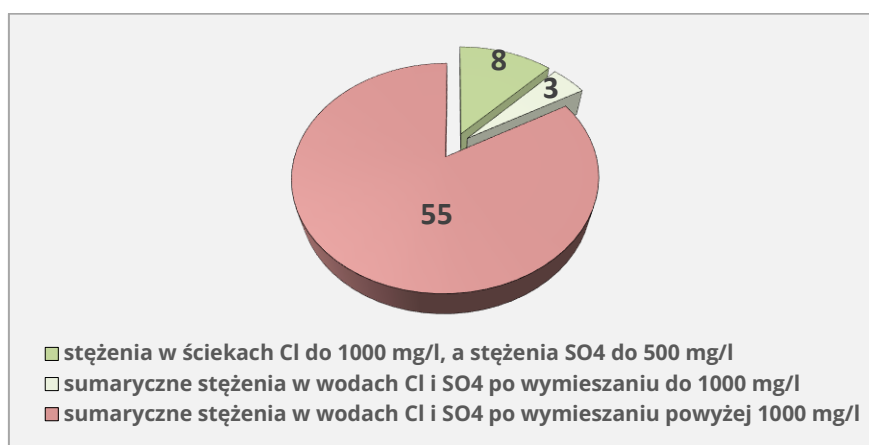
²⁷ Organy Wód Polskich w wydawanych pozwoleniach wodnoprawnych kwalifikowały ścieki podmiotów zrzucających wody kopalniane do rzek, jako „ścieki przemysłowe” – stanowiły

nieprzekraczające 1000 mg Cl/l, a jednocześnie siarczanów nieprzekraczające 500 mg SO₄/l, tj. w wartościach nie wyższych niż górne limity wartości chlorków i siarczanów w ściekach przemysłowych, jakie zostały określone w rozporządzeniu *ws. substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego*. Ponadto tylko w trzech przypadkach²⁸ (5 %) dopuszczono wartości wyższe od ww. poziomów – pod warunkiem, że sumaryczna zawartość chlorków i siarczanów w wodach płynących, wyliczona przy założeniu pełnego wymieszania, nie przekroczy 1000 mg/l.

Natomiast w pozostałych aż 55 przypadkach (83 %) dopuszczono sumaryczne stężenie chlorków i siarczanów w wodach płynących większe niż 1000 mg/l – poniżej miejsca wprowadzania ścieków do wód. W tym ostatnim przypadku, zrzut wód kopalnianych o dowolnych stężeniach soli wymagał spełnienia warunku niepowodowania szkód w środowisku wodnym i nieutrudniania korzystania z wód przez innych użytkowników.

Wykres nr 2

Liczba pozwoleń wodnoprawnych z dopuszczalnymi stężeniami chlorków i siarczanów w ściekach oraz w wodach płynących po wymieszaniu

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie wyników kontroli.

Obowiązujące przepisy rozporządzenia *ws. substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego*, po zaistnieniu określonych okoliczności i spełnieniu wskazanych przesłanek, pozwalają na zrzut do rzek wód kopalnianych o dowolnie wysokich wartościach stężeń chlorków i siarczanów. Jednak przepis § 12 ust. 3 tego rozporządzenia, który choć stanowi wyjątek od zakazu zrzutu ścieków o ponadnormatywnych wartościach, to stosowany był niewłaściwie przez organy Wód Polskich²⁹ – jako reguła umożliwiająca podmiotom na wprowadzanie do rzek zasolonych wód kopalnianych w ich naturalnym składzie, tj. zazwyczaj bez ich odsalania, a niejednokrotnie także bez wdrażania innych przedsięwzięć sprzyjających

one wody z odwodnienia zakładów górniczych oraz m.in. ścieki technologiczne z procesów związanych z prowadzoną eksploatacją.

²⁸ Co dotyczyło pozwoleń wodnoprawnych dla PGWiR oraz PG Silesia.

²⁹ Tj. bez weryfikacji m.in. okoliczności uzasadniających jego zastosowanie, co przedstawiono w kolejnym akapicie *Syntezy*.

Nierzetelna weryfikacja przez PGW WP kluczowych dla ochrony wód informacji składanych przez podmioty ubiegające się o pozwolenia wodnoprawne

ochronie środowiska. Przyczyniały się do tego m.in. nieprecyzyjnie określone w pozwoleniach wodnoprawnych warunki dopuszczające zrzut wód kopalnianych o dowolnych stężeniach [str. 26–30]

RZGW oraz ZZ w Gliwicach i Katowicach nierzetelnie weryfikowały dane lub informacje zawarte w operatach wodnoprawnych lub w składanych wyjaśnieniach przedsiębiorców, uzasadniających odprowadzanie ścieków o zwiększonym stężeniu zanieczyszczeń chlorkami i siarczanami, a dotyczące braku negatywnego wpływu takich ścieków na środowisko wodne w kontekście m.in. skumulowanego efektu odprowadzanych zanieczyszczeń oraz nieutrudniania korzystania z wód przez innych użytkowników, braku możliwości zastosowania dostępnych technik i technologii oczyszczania ścieków lub nieopłacalności ich zastosowania, a także nie wymagały np. dokonania oceny możliwości retencjonowania (dozowania) wód dołowych wprowadzanych do wód powierzchniowych. [str. 30–31]

Pozwolenia wodnoprawne z ogólnikowymi obowiązkami lub ich brakiem w zakresie przedsięwzięć i działań służących ochronie środowiska

W większości pozwoleń wodnoprawnych wydanych w kontrolowanym okresie przez organy Wód Polskich³⁰ obowiązki podmiotów niezbędne ze względu na ochronę środowiska³¹, warunkujące wydanie decyzji na wprowadzanie do wód ścieków o ponadnormatywnej zawartości zanieczyszczeń, określano ogólnikowo³² lub ich w ogóle nie formułowano³³. Określanie na bardzo ogólnym poziomie niezbędnych działań i przedsięwzięć podmiotów w celu ograniczenia negatywnego wpływu na środowisko wodne ograniczało możliwość późniejszej weryfikacji ich realizacji, a także możliwość cofnięcia lub ograniczenia pozwolenia wodnoprawnego bez odszkodowania, w sytuacji określonej w art. 415 pkt 3 Prawa wodnego, tj. gdy podmiot *nie realizuje przedsięwzięć ograniczających negatywne skutki oddziaływania na środowisko, ustalonych w pozwoleniu wodnoprawnym*. [str. 32–34]

Większość kopalń nie retencjonowała, nie dozowała i nie odsalala wód dołowych

Większość kopalń nie dysponowała możliwościami kontrolowanego wprowadzania zasolonych wód dołowych do rzek ani ich skutecznego oczyszczania (odsalania), jak również nie była zobowiązwana do inwestowania w takie rozwiązania, co skutkowało ich bieżącym zrzutem w ilościach niezależnych od stanu i poziomu wód w rzekach na obszarze dorzecza Odry i Wisły. Tymczasem odpowiednio duża

³⁰ W odniesieniu do 22 z 27 pozwoleń wydanych w kontrolowanym okresie przez organy Wód Polskich. Pozostałe pięć pozwoleń dotyczyło wód dołowych mieszczących się w granicach dopuszczalnych stężeń zanieczyszczeń, tj. chlorków do 1000 mg/l i siarczanów do 500 mg/l bądź sumaryczna zawartość stężeń chlorków i siarczanów w wodach płynących, wyliczona przy założeniu pełnego wymieszania, nie przekraczała 1000 mg/l.

³¹ W tym przedsięwzięcia i działania ograniczające negatywne oddziaływanie na środowisko, o których mowa w art. 403 ust. 1 pkt 3 Prawa wodnego oraz niezbędne dla spełnienia warunków, o których mowa w art. 68, zgodnie z art. 403 ust. 2 pkt 16 ww. ustawy.

³² W 14 z 22 pozwoleń (tj. 64 %).

³³ W 8 z 22 pozwoleń (tj. 36 %).

pojemność zbiorników retencyjnych, w których okresowo mogą być gromadzone zasolone wody kopalniane przed ich zrzutem do wód powierzchniowych, pozwala stabilizować poziom zasolenia w docelowym odbiorniku (rzece) przy niskich stanach wód, tj. w okresach suszy hydrologicznej³⁴.

Jedynie spółka PGWiR posiadała instalację odsalania wód dołowych oraz eksploatowała system retencyjno-dozujący „OLZA”, służący do kontrolowanego zrzutu do rzeki Odry zasolonych wód z niektórych kopalń JSW, PGG i SRK. Także PGG eksploatowała system retencyjno-dozujący oparty o podziemny zbiornik „Wola”, który służył do kontrolowanego zrzutu do rzeki Wisły zasolonych wód z KWK Piast-Ziemowit³⁵. Współczynniki różnicujące stawki opłat za usługi wodne ujęte w ustawie Prawo wodne³⁶ premiowały przedsiębiorców eksploatujących nawet małe i przez to nieefektywne systemy retencyjno-dozujące, co nie motywowało do inwestowania w skuteczne rozwiązania w tym zakresie. [str. 34–36]

**Wydawanie pozwoleń
wodnoprawnych
z przekroczeniem
obowiązujących
terminów**

Spośród 27 postępowań zakończonych wydaniem decyzji w okresie objętym kontrolą, aż w 20 z nich przekroczone termin na załatwienie sprawy. Postępowania te, po uwzględnieniu okoliczności uzasadniających niewliczanie terminów i okresów wskazanych w art. 35 § 5 k.p.a.³⁷, trwały od 68 do 725 dni. Ponadto, w sześciu postępowaniach pierwszą czynność (polegającą na wezwaniu strony do formalnego uzupełnienia wniosku) podjęto z przekroczeniem terminu na załatwienie sprawy, tj. od 71 do 153 dni, licząc od dnia wpływu wniosku. Wszystkie skontrolowane organy PGW WP prowadziły postępowania w sprawie wydania pozwolenia wodnoprawnego na odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych z przekroczeniem terminów na załatwienie sprawy, określonych w art. 35 k.p.a.

W wyniku prowadzenia postępowań z przekroczeniem terminów określonych w art. 35 k.p.a., wystąpiło osiem przypadków, w których dotychczasowe pozwolenie wodnoprawne z uwagi na upływ czasu wygasło, a podmioty górnicze nie posiadały jeszcze nowego pozwolenia. W konsekwencji odprowadzały one do wód powierzchniowych zasolone wody kopalniane bez wymaganego pozwolenia wodnoprawnego przez okres od jednego do siedmiu miesięcy (średnio przez cztery miesiące).

[str. 36–38]

³⁴ Co ogranicza negatywne oddziaływanie wód dołowych na ekosystem rzeczny.

³⁵ Procesom kontrolowanego zrzutu z wykorzystaniem ww. dwóch dużych zbiorników retencyjnych (PGWiR oraz PGG) bądź odsalania wód przez PGWiR poddawano łącznie ok. 8 % ogółu wód kopalnianych wprowadzanych do rzek na terenie woj. śląskiego.

³⁶ Art. 277 ust. 3 i 4.

³⁷ Terminów przewidzianych w przepisach prawa dla dokonania określonych czynności, okresów zawieszenia postępowania, okresów opóźnień spowodowanych z winy strony albo z przyczyn niezależnych od organu.

Zaniechanie informowania stron o niezłaatwieniu sprawy w terminie

Dyrektorzy ZZ w Gliwicach i Katowicach w prowadzonych postępowaniach w sprawie wydania pozwolenia wodnoprawnego na odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych, nie zawiadamiali stron postępowania o każdym przypadku niezłaatwienia sprawy w terminie, co było niezgodne z art. 36 § 1 k.p.a. W ZZ w Katowicach, spośród 11 postępowań, w dziewięciu z nich nie zawiadomiono stron o niezłaatwieniu sprawy w terminie, a w pozostałych dwóch postępowaniach dokonano takiej czynności, jednakże nie dochowano nowego terminu złaatwienia sprawy i nie poinformowano o tym stron postępowania. W ZZ w Gliwicach w jednym postępowaniu, spośród dwóch badanych, zaniechano poinformowania stron o niezłaatwieniu sprawy w terminie. [str. 38]

Przedsiębiorcy prawidłowo realizowali obowiązki wynikające z pozwoleń wodnoprawnych

Podmioty wprowadzające do wód powierzchniowych wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych w większości prawidłowo realizowały warunki określone w pozwoleniach wodnoprawnych i obowiązki wynikające z tych pozwoleń, w tym dotyczące ograniczenia negatywnych skutków oddziaływań na środowisko wodne. Dotyczyło to m.in. przestrzegania określonych w pozwoleniach wodnoprawnych: limitów dotyczących ilości i jakości zrzucanych wód kopalnianych; wymaganej częstotliwości przeprowadzania analiz jakości wód³⁸; realizacji przedsięwzięć związanych z ograniczaniem lub łagodzeniem skutków negatywnych oddziaływań na środowisko wodne – przy czym obowiązki te formułowano w pozwoleniach na bardzo ogólnym poziomie. [str. 38–41]

Rozbudowana sprawozdawczość podmiotów odprowadzających ścieki nie sprzyjała jej rzetelności

Szeroki zakres sprawozdawczości podmiotów wprowadzających do wód powierzchniowych wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych oraz brak jednolitych zasad określania danych prezentowanych odbiorcom, nie sprzyjał rzetelności przekazywanych informacji, jak również ich późniejszemu efektywnemu wykorzystaniu w ramach prowadzonego nadzoru. W zakresie ilości i jakości zrzucanych wód kopalnianych, przedsiębiorcy składali w części tożsame informacje lub sprawozdania do czterech końcowych odbiorców, w pięciu grupach danych, tj. do: PGW WP (informacje z art. 304 i oświadczenia z art. 552 Prawa wodnego), WIOŚ (informacje z art. 304 Prawa wodnego), GUS (sprawozdania OS-3) oraz Ministerstwa Aktywów Państwowych (sprawozdania G-09.10). Przedsiębiorcy nie przekazywali części wymaganych informacji do WIOŚ, co w szczególności dotyczyło ilości wód dołowych wprowadzanych do wód powierzchniowych w okresach rocznych i półrocznych, tj. nie realizowali obowiązku o którym mowa w art. 304 ust. 1 pkt 2 lit. a Prawa wodnego. [str. 41–47]

³⁸ Z reguły odpowiadającej minimalnej częstotliwości pobierania próbek ścieków, stosownie do § 5 ust. 7 rozporządzenia *ws. substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego*, tj. z częstotliwością co najmniej raz na dwa miesiące.

Brak bieżących analiz sprawozdawanych przez przedsiębiorców informacji o zrzucie zasolonych wód oraz tolerowanie nieskładania części wymaganych danych

Organy właściwe ws. pozwoleń wodnoprawnych nie analizowały zgodności z warunkami określonymi w pozwoleniach wodnoprawnych otrzymywanych od przedsiębiorców danych dotyczących ilości i jakości odprowadzonych zasolonych wód kopalnianych, ujętych w składanych, na podstawie art. 304 ust. 1 pkt 1 Prawa wodnego, informacjach rocznych. Nie podejmowano także skutecznych działań w przypadkach niezłożenia przez podmioty informacji rocznych o ilości i jakości ścieków wprowadzanych do wód, tj. naruszenia dyspozycji ww. przepisu. Z kolei ŚWIOŚ nie posiadał informacji o wszystkich podmiotach, które objęte są obowiązkiem przekazywania wyników prowadzonych pomiarów. W WIOŚ błędnie interpretowano wyznaczony w pozwoleniu wodnoprawnym limit ilości ścieków – jako odnoszący się do roku obowiązywania pozwolenia wodnoprawnego³⁹, a nie do roku kalendarzowego. Ponadto nie wymagano od jednostek wprowadzających wody dołowe do wód powierzchniowych, stosujących pomiary ciągłe ilości ścieków, przekazywania wyników pomiarów ilości ścieków, w skali półrocza oraz danego roku kalendarzowego. [str. 47–50]

Zaniechanie przeglądów pozwoleń wydanych przed 2018 r. oraz przeprowadzanie części przeglądów z naruszeniem obowiązującego terminu

Organy właściwe ws. pozwoleń wodnoprawnych, były zobowiązane, stosownie do art. 416 ust. 1 Prawa wodnego, do dokonywania przeglądów pozwoleń wodnoprawnych, m.in. na wprowadzanie ścieków do wód, a także realizacji tych pozwoleń, co najmniej raz na cztery lata. Pomimo ww. obowiązku, Dyrektor ZZ w Katowicach zaniechał przeprowadzenia przeglądów pozwoleń wodnoprawnych obowiązujących w okresie objętym kontrolą, wydanych przed 2018 r. przez starostów (prezydentów miast na prawach powiatu).

Spośród 36 przeglądów pozwoleń wodnoprawnych przeprowadzonych przez skontrolowane organy Wód Polskich, sześć przeglądów (17 %) dokonano z naruszeniem terminu określonego w art. 416 ust. 1 Prawa wodnego (tj. co najmniej raz na cztery lata), z czego pięć przeglądów z opóźnieniem przeprowadził Dyrektor ZZ w Gliwicach, a jeden – Dyrektor RZGW. Opóźnienia w przeprowadzeniu przeglądów pozwoleń wyniosły od 17 do 55 miesięcy (średnio 30 miesięcy). [str. 50–51]

Ograniczony zakres przeprowadzonych przeglądów pozwoleń wodnoprawnych oraz nierzetelne dokumentowanie czynności przeglądów

Podczas prowadzonych przeglądów pozwoleń wodnoprawnych nie sprawdzano, m.in. czy podmioty, którym określono w pozwoleniu niezbędne przedsięwzięcia ograniczające negatywne oddziaływanie na środowisko, realizują te działania i w jakim zakresie. Nie żądano od podmiotów dokumentów i wyjaśnień na potwierdzenie realizacji przedsięwzięć prośrodowiskowych, jak również dokumentów potwierdzających prawidłowe wykonanie, obowiązków ustalonych w pozwoleniu wobec podmiotu uprawnionego do rybactwa,

³⁹ Tj. roku liczonego jako 365 dni od daty obowiązywania pozwolenia.

tj. partycypacji w kosztach zarybiania lub przekazania uprawnionemu do rybactwa wyników pomiarów badań ścieków.

Protokoły z przeprowadzonych przeglądów pozwoleń wodnoprawnych nie spełniały wymogów określonych w wytycznych KZGW ws. przeglądów pozwoleń wodnoprawnych. W przypadku ZZ w Katowicach protokoły ze wszystkich przeprowadzonych 12 przeglądów nie zawierały informacji pozwalających ustalić: jaki okres korzystania z pozwoleń był objęty przeglądem, jakie pomiary ilości i jakości ścieków poddano weryfikacji i czy spełniały one warunki określone w pozwoleniach. Z kolei w ZZ w Gliwicach z ośmiu, spośród dziewięciu, przeprowadzonych przeglądów sporządzono protokół w jednym egzemplarzu zamiast w dwóch, a podpisał je tylko Dyrektor Zarządu Zlewni. Nie przekazano podmiotom protokołu w celu zapoznania się z wynikami przeglądu i jego podpisania. [str. 51–53]

**Kontrole WIOŚ
w podmiotach
odprowadzających
wody dołowe
prowadzono
prawidłowo i rzetelnie**

W latach 2020–2023 WIOŚ przeprowadził 22 kontrole w podmiotach odprowadzających wody dołowe do wód powierzchniowych, w tym jedną planową, a pozostałe pozaplanowe (interwencyjne). Zakres przedmiotowy kontroli obejmował przestrzeganie przepisów o ochronie środowiska i warunków określonych w decyzjach administracyjnych dotyczących gospodarki wodno-ściekowej. W trzech kontrolach stwierdzono jednorazowe przekroczenia limitu stężeń chlorków określonego w pozwoleniu wodnoprawnym, a w kolejnej kontroli przekroczenie limitu sumy chlorków i siarczanów. Ponadto, w czterech kontrolach stwierdzono utrzymanie w nienależytym stanie wylotów i koryt cieków naturalnych w ich obrębie. [str. 54]

**Kontrole RZGW
w podmiotach
odprowadzających
wody dołowe
prowadzono
w ograniczonym
zakresie oraz
nierzetelnie**

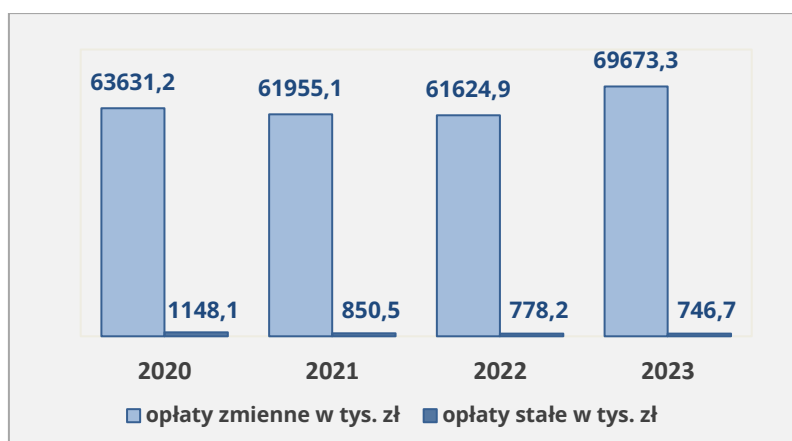
W okresie 2020–2023 RZGW przeprowadził 10 kontroli w podmiotach wprowadzających wody kopalniane do wód powierzchniowych, z czego jedną w 2022 r., a pozostałe w 2023 r. Zakres przedmiotowy kontroli obejmował m.in. korzystanie z wód oraz przestrzeganie warunków ustalonych w decyzjach wydanych na podstawie Prawa wodnego. W wyniku czterech kontroli stwierdzono nienależyte utrzymanie wylotu lub jego konstrukcji, niewłaściwe utrzymanie skarpy lub koryta cieków. W jednym przypadku stwierdzono korzystanie z wód niezgodnie z pozwoleniem. W pozostałych pięciu kontrolach nie stwierdzono nieprawidłowości. Kontrole gospodarowania wodami prowadzono w ograniczonym zakresie, gdyż nie sprawdzono realizacji wszystkich warunków i obowiązków określonych w pozwoleniach wodnoprawnych, a ponadto w większości pozwoleń wodnoprawnych nie określono przedsięwzięć ograniczających negatywne oddziaływanie na środowisko. We wszystkich 10 kontrolach czynności kontrolne udokumentowano nierzetelnie i niezgodnie z zasadami KZGW ws. kontroli gospodarowania wodami. [str. 55–56]

**JSW, PGWiR i PGG
prawidłowo
regulowały opłaty za
wprowadzanie
ścieków (zasolonych
wód) do wód
powierzchniowych**

Spółki JSW i PGWiR uregulowały opłaty za wprowadzanie wód dołowych do wód powierzchniowych w należytej wysokości i w terminie, na podstawie kwartalnych oświadczeń podmiotów obowiązanych do ponoszenia opłat za usługi wodne złożonych w celu ustalenia wysokości opłaty zmiennej za wprowadzanie ścieków do wód. Także spółka PGG w należytej wysokości i w terminach, uiściła opłaty za wprowadzanie wód dołowych do wód powierzchniowych, za wyjątkiem przypadków wymagających złożenia korekt wybranych oświadczeń (w trakcie kontroli NIK). [str. 58]

Wykres nr 3

Wysokość opłat za wprowadzanie wód dołowych do wód powierzchniowych województwa śląskiego za lata 2020–2023

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie wyników kontroli.

**Zarządy Zlewni
prawidłowo naliczały
i egzekwowały opłaty**

Zarządy Zlewni w Gliwicach i Katowicach w prawidłowej wysokości ustalały opłaty zmienne w oparciu o kwartalne oświadczenia podmiotów oraz opłaty stałe w oparciu o pozwolenia wodnoprawne. Informacje o ustalonej wysokości należnej opłaty zmiennej i informacje roczne ustalające opłaty stałe zawierały wymagane dane. Na bieżąco monitorowano regulowanie należności z tytułu opłat za wprowadzanie wód dołowych do wód powierzchniowych. W przypadku niedokonania zapłaty w terminie skutecznie podejmowano wstępne działania windykacyjne. [str. 58]

**Zbyt niskie
stawki opłat
za wprowadzanie wód
dołowych do wód
powierzchniowych nie
motywią do realizacji
proekologicznych
przedsięwzięć**

Stawka opłaty stałej od 2018 r. pozostaje niezmienna i wynosi 250,00 zł na dobę za jeden m³/s – za określoną w pozwoleniu wodnoprawnym maksymalną ilość ścieków wprowadzanych do wód, a stawka opłaty zmiennej za jeden kg substancji wprowadzanych ze ściekami do wód⁴⁰ wynosi 0,05 zł i pozostaje bez zmian od 2016 r. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 października 2023 r. w sprawie jednostkowych stawek opłat za usługi wodne⁴¹, wprowadza dopiero z dniem 1 stycznia 2030 r. dla zakładów odprowadzających ścieki o zwiększonym zasoleniu, stawkę opłaty zmiennej w wys. 0,10 zł (która nadal jest niska). Jednocześnie jednak wprowadza się współczynniki różnicujące od 0,35 do 0,8, które obniżą

⁴⁰ Jako wskaźnik sumy ładunku chlorków i siarczanów.

⁴¹ Dz.U. z 2023 r. poz. 2471.

należną opłatę przy spełnieniu mało wymagających warunków. Przyjęte, mało efektywne rozwiązania, w praktyce mogą prowadzić do ponoszenia przez podmioty odprowadzające zasolone wody kopalniane opłat zmiennych w dotychczasowej lub niższej wysokości. [str. 58-59]

4. WNIOSKI

Minister Infrastruktury

- 1) Podjęcie działań legislacyjnych w celu wprowadzenia do ustawy Prawo wodne zmian motywujących do wdrażania rozwiązań chroniących zasoby wodne poprzez:
 - zmianę art. 277 ust. 3 Prawa wodnego w zakresie wprowadzenia współczynnika różnicującego opłaty, wyłącznie w przypadku korzystania z systemów retencyjno-dozujących pozwalających na wstrzymanie wprowadzania do wód powierzchniowych wód pochodzących z odwodnienia zakładów górniczych przez okres nie krótszy niż co najmniej 30 następujących po sobie dni;
 - uchylene art. 277 ust. 4 Prawa wodnego wprowadzającego współczynnik różnicujący jednostkową stawkę opłaty za usługę wodną w zakresie, o którym mowa w art. 277 ust. 2 pkt 2 lit. f ww. ustawy, z tytułu oczyszczania lub podczyszczania wód pochodzących z odwodnienia zakładów górniczych, zawierających chlorki i siarczany w systemie oczyszczania lub podczyszczania ścieków zasolonych.
- 2) Określenie w aktualizacji, o której mowa w art. 318 ust. 5 Prawa wodnego, planów gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry i Wisły, przyjmowanych w drodze rozporządzeń ministra właściwego do spraw gospodarki wodnej, na podstawie art. 321 Prawa wodnego, referencyjnej wartości przewodności elektrolitycznej właściwej w 20° C dla JCWP, do których odprowadzane są wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych, umożliwiającej ocenę, czy nie zachodzi dalsze pogorszenie stanu wód.

Prezes Rady Ministrów

- 3) Uwzględnienie w rozporządzeniu Rady Ministrów *w sprawie programu badań statystycznych statystyki publicznej* na kolejne lata obowiązku przekazywania Agencji Rozwoju Przemysłu S.A. Oddział w Katowicach sprawozdań G-09.10 *o skutkach środowiskowych działalności górnictwa węgla kamiennego* – w zakresie ilości wprowadzanych do wód powierzchniowych zasolonych wód pochodzących z odwadniania zakładów górniczych oraz ładunków zanieczyszczeń – przez wszystkie podmioty⁴² – niezależnie od prowadzonej przez nie działalności gospodarczej zaklasyfikowanej według PKD do określonych grup.

Organy Wód Polskich

- 4) Podejmowanie działań służących gospodarowaniu wodami z poszanowaniem zasad zrównoważonego rozwoju oraz racjonalnego i całościowego traktowania zasobów wód powierzchniowych, z uwzględnieniem ich ilości i jakości, w tym m.in.:

⁴² W tym Przedsiębiorstwo Gospodarki Wodnej i Rekultywacji S.A. z siedzibą w Jastrzębiu Zdroju.

- wymaganie od wnioskujących o wydanie pozwolenia wodnoprawnego przedstawienia i udokumentowania realizacji przedsięwzięć i działań ograniczających negatywne oddziaływanie na środowisko;
 - udokumentowania zaistnienia przesłanek zastosowania odstępstwa przewidzianego w § 12 *rozporządzenia w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego*;
 - prowadzenie analiz, w toku postępowania administracyjnego, możliwości ochrony wód m.in. poprzez wdrożenie systemów retencyjno-dozujących i odsalania wód kopalnianych;
 - dokonywanie oceny wpływu działalności objętej pozwoleniami na środowisko wodne, w tym w kontekście skumulowania stężeń zanieczyszczeń oraz interesów innych użytkowników;
 - każdorazowe rozważanie możliwości nałożenia na podmioty odprowadzające wody z odwodnienia kopalń obowiązku realizacji przedsięwzięć i działań zapobiegających lub ograniczających negatywne oddziaływanie na jakość wód powierzchniowych.
- 5) Usprawnienie mechanizmów kontroli zarządczej w celu zapewnienia ustalania w pozwoleniach wodnoprawnych wydawanych podmiotom wprowadzającym wody dołowe do wód powierzchniowych, z zastosowaniem odstępstwa przewidzianego w § 12 *rozporządzenia ws. substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego*:
- obowiązku badania jakości wód odbiornika powyżej i poniżej miejsca zrzutu, z częstotliwością nie mniejszą niż raz w miesiącu;
 - uzależniania granicznych parametrów ilościowych i jakościowych odprowadzanych ścieków od wielkości przepływów w wodach odbiornika;
 - obowiązku wykonania przedsięwzięć i realizacji działań, o których mowa w art. 403 ust. 1 pkt 3 oraz ust. 2 pkt 16 Prawa wodnego, przez cały okres obowiązywania pozwolenia wodnoprawnego.
- 6) Usprawnienie mechanizmów kontroli zarządczej w celu zapewnienia stosowania przez organy Wód Polskich jednolitego, merytorycznego zakresu oraz sposobu dokonywania przeglądów pozwoleń wodnoprawnych, w ramach których każdorazowo badano by m.in. skumulowany wpływ zanieczyszczeń wprowadzanych w oparciu o wszystkie wydane pozwolenia wodnoprawne, na stan JCWP.
- 7) Określenie w projekcie aktualizacji planów gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry i Wisły referencyjnej wartości przewodności elektrolitycznej właściwej w 20⁰ C dla JCWP, do których odprowadzane są wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych, umożliwiającej ocenę, czy nie zachodzi dalsze pogorszenie stanu wód.

5. WAŻNIEJSZE WYNIKI KONTROLI

5.1. WNIOSKOWANIE O POZWOLENIA WODNOPRAWNE

**SRK występowała
o pozwolenia
wodnoprawne zgodnie
z przepisami prawa**

Podmioty wprowadzające do wód powierzchniowych wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych zgodnie z przepisami prawa podejmowały działania w celu uzyskania pozwoleń wodnoprawnych.

W latach 2019–2023 SRK złożyła 12 wniosków o wydanie pozwolenia wodnoprawnego na odprowadzanie wód dołowych pochodzących z odwadniania zlikwidowanych kopalń⁴³, wśród których m.in.:

- wszystkie wnioski zostały złożone odpowiednio przed terminem zakończenia obowiązującego pozwolenia⁴⁴, tak aby organ wydający pozwolenie mógł dochować terminów wynikających z art. 35 k.p.a.;
- pięć wniosków o wydanie pozwolenia zawierało wszystkie elementy, o których mowa w art. 407 ust. 2-5 ustawy pw. W przypadku siedmiu pozostałych wniosków organ wydający pozwolenie wzywał SRK do uzupełnienia wniosku, z czego w sześciu przypadkach Spółka uzupełniła wniosek terminowo i zgodnie z wezwaniem;
- załączone do wniosków operaty wodnoprawne w 11 przypadkach⁴⁵ zawierały dane i informacje, o których mowa w art. 409 ust. 1, 2 i 4 Prawa wodnego, w tym określono wpływ korzystania z wód na wody powierzchniowe oraz wody podziemne, w szczególności na stan tych wód i realizację celów środowiskowych dla nich określonych;
- Spółka każdorazowo informowała organ wydający decyzje, że nie było technicznych możliwości utylizacji wód miernie zasolonych (zbyt niska zawartość soli), a budowa zakładu odsalania, przystosowanego do ich utylizacji jest ekonomicznie nieuzasadniona, w związku z tym w dziewięciu wnioskach nie ustalono opisu przedsięwzięć i działań niezbędnych dla spełnienia warunków, o których mowa w art. 68 Prawa wodnego (przedsięwzięcia mające na celu łagodzenie skutków negatywnych oddziaływań na środowisko wodne);
- w 10 przypadkach wnioskowano o ustalenie w pozwoleniu podwyższonego limitu stężeń chlorków i siarczanów w wodach dołowych wprowadzanych do wód powierzchniowych⁴⁶, wskazując

⁴³ Co dotyczyło 11 kopalń, z których wody dołowe były odprowadzane za pomocą pompowni stacjonarnych i głębinowych. Dwa wnioski złożono w 2019 r., w wyniku których decyzje udzielające pozwolenia wodnoprawnego zostały wydane w 2021 r., dwa wnioski w 2020 r., cztery wnioski w 2021 r., jeden w 2022 r. i trzy w 2023 r.

⁴⁴ Wnioski składano od ponad 3 miesięcy do 9 lat i czterech miesięcy przed upływem terminu zakończenia obowiązującego pozwolenia.

⁴⁵ W tym pięć przypadków po ich uprzednim uzupełnieniu.

⁴⁶ Zgodnie z § 12 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego, ścieki przemysłowe o sumarycznym stężeniu chlorków i siarczanów powyżej 1500 mg/l oraz wody pochodzące z odwodnienia zakładów

w dziewięciu operatach wodnoprawnych okoliczności uzasadniające odprowadzanie ścieków o zwiększonym stężeniu Cl i SO₄, w tym dotyczące braku negatywnego wpływu takich ścieków na środowisko wodne oraz nieutrudniania korzystania z wód przez innych użytkowników, a także brak możliwości zastosowania przez podmiot wnioskujący dostępnych technik i technologii oczyszczania ścieków lub nieopłacalności ich zastosowania. W jednym przypadku nie wykazano, że wprowadzanie ścieków do wód nie narusza wymagań ochrony środowiska zawartych w rozporządzeniu w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego⁴⁷;

- dane w zakresie ilości wody kopalnianej wprowadzanej do wód powierzchniowych ujęte we wnioskach o wydanie pozwolenia były w ośmiu przypadkach tożsame z danymi w wydanych pozwoleniach, a w jednym przypadku wnioskowano o mniejsze ilości odprowadzanych wód niż określono w pozwoleniu;
- we wszystkich pozwoleniach określono limity stężeń Cl i SO₄ w takiej samej wysokości jak wnioskowała SRK, mimo iż w siedmiu przypadkach dołączone wyniki pomiarów wód kopalnianych przedstawione w operatach wodnoprawnych były niższe od wnioskowanych wartości⁴⁸.

W wyniku złożenia 12 wniosków o wydanie pozwolenia wodnoprawnego, SRK otrzymała dziewięć pozwoleń, a ponadto w jednym przypadku organ wydający pozwolenie odmówił wszczęcia postępowania, w kolejnych sprawę zawieszono lub przekazano do ponownego rozpatrzenia organowi pierwszej instancji w wyniku złożonego odwołania przez Spółkę.

**PGG występowała
o pozwolenia
wodnoprawne zgodnie
z przepisami prawa**

W okresie 2020–2023 PGG złożyła 10 wniosków⁴⁹ o wydanie pozwolenia wodnoprawnego na odprowadzanie do wód powierzchniowych wód pochodzących z odwodnienia kopalń. Analizie poddano dziewięć wniosków⁵⁰, w ramach których postępowanie administracyjne zostało zakończone. Ustalono m.in., że:

- każdy z wniosków złożony został przed upływem ważności uprzednio obowiązującego pozwolenia wodnoprawnego na odprowadzanie

górnicych niezależnie od sumy stężeń chlorków i siarczanów, mogą być wprowadzane do śródlądowych wód powierzchniowych płynących – jeżeli sumaryczna zawartość stężeń chlorków i siarczanów w tych wodach, wyliczona przy założeniu pełnego wymieszania, nie przekroczy 1000 mg/l.

⁴⁷ Ostatecznie wniesiono o wycofanie wniosku i umorzenie prowadzonego postępowania.

⁴⁸ Co w SRK wyjaśniano m.in. karami finansowymi za potencjalne przekroczenia oraz okresową dużą zmiennością jakości wód kopalnianych.

⁴⁹ Trzy wnioski w 2020 r., jeden w 2021 r., cztery w 2022 r. i dwa w 2023 r. Z analizy wykluczono kopalnie wprowadzające wody do systemu OLZA oraz do kanalizacji miejskiej.

⁵⁰ Dotyczących sześciu kopalń (na dzień 5 listopada 2024 r. jeden z wniosków był procedowany przez PGW WP).

- zasolonych wód z odwodnienia kopalń⁵¹. W trzech przypadkach pomimo tego, w trakcie oczekiwania na wydanie nowego pozwolenia wystąpiły okresy funkcjonowania kopalni bez obowiązującego pozwolenia wodnoprawnego na odprowadzanie wód;
- w pięciu na dziewięć postępowań w sprawie udzielenia pozwolenia wodnoprawnego organ prowadzący postępowanie wzywał wnioskodawcę do uzupełnienia braków formalnych, w tym wynikających z art. 407 ust. 2 Prawa wodnego. W jednym przypadku wezwanie dotyczyło dokumentacji miejscowego planu zagospodarowania przestrzennego, w pozostałych czterech dotyczyły uzupełnienia wniosków o oryginały lub poświadczony kopie dokumentów;
 - potrzeby uzupełnień, wyjaśnień, w tym uszczegółowienia zapisów operatów wodnoprawnych, w związku z art. 409 ust. 1, 2 i 4 Prawa wodnego, dotyczyły ośmiu na dziewięć wniosków. Wezwania dotyczyły m.in.: celu, zakresu, rodzaju i zasięgu oddziaływania zamierzonego korzystania z wód; sposobu postępowania w przypadku zatrzymania działalności lub awarii urządzeń; opisu urządzeń służących do pobierania próbek ścieków, pomiaru oraz rejestracji ilości, stanu i składu ścieków wprowadzanych do wód; określenia wpływu planowanych do wykonania urządzeń wodnych lub korzystania z wód na wody powierzchniowe oraz podziemne, w szczególności na stan tych wód i realizację celów środowiskowych dla nich określonych;
 - Spółka uzupełniała zgodnie z wyznaczonymi przez PGW WP terminami braki formalne wniosków lub operatów, a także uszczegóławiała wymagane kwestie oraz udzielała dodatkowych wyjaśnień zgodnie z żądaniami;
 - dane w zakresie ilości i jakości ścieków wprowadzanych do wód powierzchniowych oraz dane dotyczące częstotliwości i sposobu dokonywania pomiarów wskazane we wszystkich wnioskach PGG były tożsame z danymi wskazanymi w wydanych na ich podstawie pozwoleniach wodnoprawnych;
 - w przypadku dwóch kopalń wzrost wnioskowanej dopuszczalnej rocznej ilości zrzutu wód w stosunku do dotychczas posiadanych pozwoleń wyniósł blisko odpowiednio 7 % oraz 100 % (przyczyną były m.in. zmiany sytuacji hydrogeologicznej, zmiany w zbiornikach wód dołowych, a także postęp eksploatacji złóż);
 - w przypadku trzech kopalń wnioskowano o wyższe wartości stężeń chlorków oraz siarczanów w porównaniu do obowiązujących w dniu złożenia wniosku pozwoleń wodnoprawnych. Wzrost wartości stężeń chlorków wyniósł odpowiednio: blisko 6 %, od 300 % do 567 % (zależnie

⁵¹ Wnioski składano od ponad 5 miesięcy do ponad 5 lat przed upływem terminu zakończenia obowiązującego pozwolenia.

od wylotu) oraz ponad 31 %. Natomiast wzrost wartości siarczanów wyniósł odpowiednio: ponad 2 %, 25 % oraz blisko 43 % (przyczyną była m.in. eksploatacja nowych rejonów złóż oraz prognoza hydrogeologiczna zakładająca wyższe wartości stężeń Cl i SO₄);

- nie wystąpiły przypadki wnioskowania o niższe stężenia ww. związków, natomiast w trzech przypadkach zmniejszono wnioskowaną ilość odprowadzanej wody w porównaniu do dotychczas posiadanych pozwoleń;
- wyniki pomiarów jakości wód dołowych przed złożeniem przez PGG wniosków o wydanie pozwoleń wodnoprawnych wykazywały niższe wartości stężeń Cl i SO₄ niż ich wnioskowane limity. Średnio Spółka wnioskowała o 263 % wyższe dopuszczalne wartości stężeń chlorków i 52 % wyższe wartości stężeń siarczanów w porównaniu do maksymalnej wartości z pomiarów. Jako główną przyczynę wskazywano prognozę dopływów oraz brak możliwości wykluczenia okresowych zwiększonych dopływów wód o wyższym zasoleniu w związku z prowadzonymi pracami podziemnymi. Ponadto zaznaczano, że kontynuacja eksploatacji złóż węgla kamiennego na niższych pokładach skutkować będzie dopływem bardziej zmineralizowanych wód;
- dane w zakresie opisu przedsięwzięć i działań dla spełnienia warunków, o których mowa w art. 68 Prawa wodnego (przedsięwzięcia mające na celu łagodzenie skutków negatywnych oddziaływań na środowisko wodne), wskazane we wszystkich wnioskach (lub uzupełnione w trakcie postępowania) były tożsame z wydanymi na ich podstawie pozwoleńmi wodnoprawnymi.

**JSW wnioskowała
o pozwolenie
wodnoprawne zgodnie
z przepisami prawa**

W latach 2019–2023 JSW złożyła dwa wnioski⁵² o wydanie pozwolenia wodnoprawnego, na wprowadzanie do wód powierzchniowych wód kopalnianych, w tym jeden dotyczący wód pochodzących z odwodnienia zakładu górniczego oraz jeden o ustalenie kolejnego okresu obowiązywania pozwolenia na wprowadzanie do wód powierzchniowych wód z odwodnienia obudowy szybu⁵³. Zagospodarowanie oraz zrzut do rzeki Odry wód odprowadzanych z pozostałych kopalń JSW zlecono spółce PGWiR poprzez system retencyjno-dozujący „OLZA”. Badaniu poddano wniosek, który Spółka złożyła w 2019 r., a decyzję wydano w 2020 r. W odniesieniu do ww. wniosku ustalono m.in., że:

- JSW złożyła wniosek na cztery miesiące przed terminem zakończenia obowiązującego pozwolenia, a złożona dokumentacja (po uzupełnieniach) zawierała wymagane elementy, o których mowa w art. 407 ust. 2–5 Prawa wodnego;

⁵² Dotyczące jedynej kopalni JSW wprowadzającej bezpośrednio do cieków powierzchniowych pompowane z podziemnych wyrobisk zasolone wody.

⁵³ Postępowanie zakończono wydaniem decyzji w 2024 r.

- operat wodnoprawny został sporządzony w formie określonej w art. 408 Prawa wodnego oraz zawierał (po uzupełnieniach) wymagane dane i informacje, o których mowa w art. 409 ust. 1, 2 i 4 Prawa wodnego;
- Spółka wnioskuje o ustalenie limitu stężeń chlorków i siarczanów oraz ilości odprowadzanych wód na tym samym poziomie, co w dotychczas obowiązującej decyzji, przy czym wnioskowane parametry zanieczyszczeń były 30 razy wyższe w odniesieniu do chlorków i trzy razy wyższe w odniesieniu do siarczanów niż dopuszczalne poziomy (odpowiednio 1000 mg/l i 500 mg/l);
- wnioskowana zawartość chlorków w odprowadzanych wodach była także wyższa niż wynikająca z wyników badań laboratoryjnych dołączonych do wniosku o wydanie pozwolenia wodnoprawnego. Wnioskowane zawartości zanieczyszczeń JSW uzasadniała m.in. zmianami w czasie ilości wód technologicznych „rozcieńczających” zasolone wody z dopływu naturalnego;
- w operacie wodnoprawnym Spółka podnosiła brak możliwości zagospodarowania bądź retencjonowania wód oraz brak zasadności ekonomicznej budowy instalacji odsalającej;
- w operacie wodnoprawnym przyjęto, że odprowadzane wody dołowe o ponadnormatywnej zawartości chlorków i siarczanów⁵⁴, nie spowodują szkód w środowisku, ani nie utrudnią korzystania z wód przez innych użytkowników, a korzystanie z wód określone we wniosku o wydanie pozwolenia nie spowoduje pogorszenia stanu wód i ekosystemów od nich zależnych⁵⁵;
- JSW składała wyjaśnienia i uzupełnienia operatu wodnoprawnego, w tym m.in. przedstawiła działania prośrodowiskowe, o których mowa w art. 68 Prawa wodnego, obejmujące m.in. ograniczenie ilości dopływu wód silnie zasolonych do wyrobisk z wykorzystaniem metod górniczo-geologicznych, oczyszczanie wód z zawiesiny w chodnikach wodnych i w osadnikach powierzchniowych;
- dane w zakresie ilości i jakości ścieków wprowadzonych do wód powierzchniowych, częstotliwości i sposobu dokonywania pomiarów ilości i jakości ścieków oraz miejsca poboru próbek do badania, jak również w zakresie opisu przedsięwzięć i działań mających na celu łagodzenie skutków negatywnych oddziaływań na środowisko wodne oraz obowiązki nałożone na JSW w związku z wykonywaniem pozwolenia, określone w decyzji, były zgodne z wnioskiem o wydanie pozwolenia wodnoprawnego lub jego uzupełnieniami.

⁵⁴ Przy jednoczesnym braku możliwości spełnienia warunku sumarycznego stężenia chlorków i siarczanów do 1 000 mg/l w punkcie pełnego wymieszania.

⁵⁵ Powyższe zapisy uzasadniano faktem przeprowadzenia w operacie analizy wpływu odprowadzanych wód dołowych na środowisko naturalne.

PGWiR wnioskuje o pozwolenie wodnoprawne zgodnie z przepisami prawa

W latach 2020–2023 PGWiR ubiegała się o jedno pozwolenie wodnoprawne (w 2020 r.)⁵⁶, zakończone wydaniem decyzji:

- Spółka złożyła wniosek na osiem miesięcy przed terminem zakończenia obowiązującego pozwolenia. Wniosek zawierał wszystkie elementy, o których mowa w art. 407 ust. 2–5 Prawa wodnego;
- operat wodnoprawny zawierał wymagane dane i informacje, o których mowa w art. 408 i 409 ust. 1, 2 i 4 Prawa wodnego⁵⁷;
- w toku postępowania Dyrektor ZZ w Gliwicach nie wzywał Spółki do uzupełnienia wniosku lub złożenia wyjaśnień;
- dane w zakresie ilości i jakości ścieków wprowadzanych do wód powierzchniowych, częstotliwości i sposobu dokonywania pomiarów określone we wniosku były tożsame z zawartymi w pozwoleniu wodnoprawnym.

Powyższy wniosek dotyczył wystąpienia o pozwolenie wodnoprawne na wprowadzanie zasolonych wód kopalniach do rzeki Odry, poprzez system retencyjno-dozujący OLZA⁵⁸, odbieranych z JSW (z dwu kopalń, w tym jednej zespolonej), PGG (z jednej kopalni zespolonej) oraz z SRK (z dwóch kopalni w likwidacji). Ponadto PGWiR posiadała instalację odsalania wód JSW KWK „Budryk” zlokalizowaną w Czerwionce-Leszczynach, produkującą sól spożywczą, a podczyszczone z soli wody trafiały do rzeki Bierawki, na podstawie odrębnego pozwolenia wodnoprawnego.

5.2. POSTĘPOWANIA WS. POZWOLEŃ WODNOPRAWNYCH ORAZ WYDANE DECYZJE

Organy PGW WP wydawały pozwolenia wodnoprawne – na rzecz podmiotów wprowadzających do wód powierzchniowych wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych – zazwyczaj zgodnie z przepisami Prawa wodnego oraz aktów wykonawczych lecz postępowania te w zakresie merytorycznym prowadzono nierzetelnie, co nie zapewniało ochrony zasobów wodnych. Jednocześnie proces prowadzenia postępowań administracyjnych w zakresie wydawania powyższych zgód prowadzono z naruszeniem przepisów k.p.a.

⁵⁶ Ponadto złożyła w 2022 r. wniosek o wydanie nowego pozwolenia, który później wycofała i postępowanie zostało umorzone decyzją Dyrektora Zarządu Zlewni w Gliwicach z 2024 r.

⁵⁷ W operacie wskazano, że nie mają zastosowania przepisy art. 68 Prawa wodnego, bowiem nie zachodzą przesłanki określone w art. 66 i 67 ww. ustawy.

⁵⁸ System ten służył do kontrolowanego zrzutu zasolonych wód kopalnianych do rzeki Odry. Celem jego powstania była ochrona wód płynących o małych przepływach naturalnych (mniejszych rzek) przed zanieczyszczeniem wodami kopalnianymi oraz minimalizacja skutków ich wprowadzania do rzeki Odry. System składał się m.in. z sieci rurociągów o łącznej długości ok. 83 km, osadników powierzchniowych, pełniących w razie potrzeby również funkcje retencyjne, pompowni przetłaczających wody z osadników ruchów górniczych do kolektora oraz zbiorników retencyjnych.

**Liberalne
postanowienia
pozwoleń
wodnoprawnych
oraz przepisy
rozporządzenia
w zakresie stężeń soli**

Załącznik nr 4 do rozporządzenia *ws. substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego* w tabeli II, w poz. 13 określa najwyższą dopuszczalną wartość chlorków w ściekach wprowadzanych do wód wynoszącą 1000 mg Cl/l, a w poz. 15 tabeli II określono najwyższą dopuszczalną wartość siarczanów w ściekach wprowadzanych do wód wynoszącą 500 mg SO₄/l.

W § 12 ust. 1 pkt 2 ww. rozporządzenia wprowadzono odstępstwo od ww. uregulowań, zgodnie z którym ścieki przemysłowe o sumarycznym stężeniu chlorków i siarczanów powyżej 1500 mg/l oraz wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych niezależnie od sumy stężeń chlorków i siarczanów, mogą być wprowadzane do śródlądowych wód powierzchniowych płynących – jeżeli sumaryczna zawartość stężeń chlorków i siarczanów w tych wodach, wyliczona przy założeniu pełnego wymieszania, nie przekroczy 1000 mg/l.

Z kolei § 12 ust. 3 ww. rozporządzenia stanowi, że jeżeli nie można spełnić warunków, o których mowa w ust. 1 pkt 2, a zastosowanie dostępnych technik i technologii oczyszczania ścieków oraz zmiana w procesie produkcji są niemożliwe lub ekonomicznie nieuzasadnione, można dopuścić wzrost sumarycznego stężenia chlorków i siarczanów do wartości większej niż 1000 mg/l, poniżej miejsca wprowadzania ścieków lub wód, o których mowa w ust. 1, o ile nie spowoduje to szkód w środowisku wodnym i nie utrudni korzystania z wód przez innych użytkowników.

Analogiczne regulacje zawierało także uprzednio obowiązujące (do 1 lipca 2019 r.) rozporządzenie Ministra Środowiska z 18 listopada 2014 r. w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi, oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego⁵⁹.

Konsekwencją sposobu prowadzenia postępowań o wydanie zgód wodnoprawnych oraz obowiązywania powyższych przepisów było to, że jedynie w 15 z 66⁶⁰ (23 %) obowiązujących pozwoleń wodnoprawnych ustalono podmiotom odprowadzającym wody kopalniane dopuszczalne wartości chlorków w ściekach wprowadzanych do wód⁶¹ nieprzekraczające 1000 mg Cl/l, a w 9 pozwoleń (14 %) wartości siarczanów nieprzekraczające 500 mg SO₄/l, tj. w wartościach nie wyższych niż limity wartości chlorków i siarczanów w ściekach przemysłowych, jakie zostały określone w ww. rozporządzeniu *ws. substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego* (tabela nr 1 i 2).

⁵⁹ Dz. U. poz. 1800.

⁶⁰ Nie uwzględniono pozwolenia dla Muzeum Górnictwa Węglowego.

⁶¹ Organy Wód Polskich w wydawanych pozwoleń wodnoprawnych kwalifikowały ścieki podmiotów zrzucających wody kopalniane do rzek, jako „ścieki przemysłowe” – stanowiły one wody z odwodnienia zakładów górniczych oraz m.in. ścieki technologiczne z procesów związanych z prowadzoną eksploatacją.

Tabela nr 1
Stężenia chlorków wg pozwoleń wodnoprawnych

Lp.	Przedział wartości stężeń chlorków [mg Cl/l]	Liczba pozwoleń
1.	do 1 000 (<i>górny limit wg rozporządzenia</i>)	15
2.	od 1 001 do 5 000	12
3.	od 5 001 do 10 000	18
4.	od 10 001 do 20 000	7
5.	od 20 001 do 30 000	9
6.	od 30 001 do 63 200	5
	Razem	66

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie wyników kontroli.

Tabela nr 2
Stężenia siarczanów wg pozwoleń wodnoprawnych

L.p.	Przedział wartości stężeń chlorków [mg SO ₄ /l]	Liczba pozwoleń
1.	do 500 (<i>górny limit wg rozporządzenia</i>)	9
2.	od 501 do 1 000	20
3.	od 1 001 do 2 000	32
4.	od 2 001 do 3 100	5
	Razem	66

Źródło: opracowanie własne NIK na podstawie wyników kontroli.

Jednocześnie tylko w ośmiu (z 66, tj. 12 %) pozwoleniach wodnoprawnych ustalono łącznie zarówno stężenia chlorków, jak i siarczanów w wartościach nie przekraczających wartości dopuszczalnych wynikających z załącznika nr 4 do ww. rozporządzenia.

Ponadto, jedynie w trzech pozwoleniach wodnoprawnych z 66 (5 %) dopuszczono wartości wyższe od ww. poziomów, pod warunkiem, że sumaryczna zawartość chlorków i siarczanów w wodach płynących, wyliczona przy założeniu pełnego wymieszania, nie przekroczy 1000 mg/l.

Natomiast aż w 55 pozwoleniach wodnoprawnych z 66 (83 %) dopuszczono wzrost sumarycznego stężenia chlorków i siarczanów w wodach płynących do wartości większej niż 1000 mg/l – poniżej miejsca wprowadzania ścieków do wód (tj. bez określenia ww. warunku nieprzekraczania 1000 mg/l po wymieszaniu).

Przykład

W rozstrzygnięciu decyzji Dyrektora RZGW w Gliwicach z dnia 2 marca 2022 r. udzielonej Wnioskodawcy – przy rocznej dopuszczalnej ilości odprowadzanych ścieków na poziomie 5 032 387 m³ o zawartości chlorków do 45 000 mg/l i siarczanów do 2500 mg/l – nie określono warunku nieprzekraczania 1 000 mg/l sumarycznej zawartości stężeń chlorków i siarczanów w miejscu pełnego wymieszania wód słonych

z wodami odbiornika, mimo że sam Wnioskodawca⁶² wnosił o to w operacie wodnoprawnym i w złożonych w piśmie z dnia 16 grudnia 2021 r. wyjaśnieniach. Ponadto warunek taki był określony we wcześniej obowiązującej Wnioskodawcę decyzji Marszałka Województwa Śląskiego z dnia 30 października 2017 r.

Powyższa statystyka wydanych pozwoleń oraz przepisy rozporządzenia *ws. substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego* wskazują, że podmioty mogły wprowadzać do rzek wody pochodzące z odwadniania kopalń o dowolnie wysokich stężeniach chlorków i siarczanów, a więc w praktyce w ich naturalnym składzie, tj. bez ich oczyszczania (odsalania), bądź realizacji innych przedsięwzięć służących ochronie środowiska. Choć wymagało to spełnienia warunku niepowodowania szkód w środowisku wodnym i nieutrudniania korzystania z wód przez innych użytkowników, to warunki te były nieprecyzyjne, co nie sprzyjało ich skutecznemu egzekwowaniu.

**Niezdefiniowane
pojęcia m.in. szkody
w środowisku wodnym**

Dopuszczenie wzrostu sumarycznego stężenia chlorków i siarczanów w wodach płynących do wartości większej niż 1000 mg/l zgodnie z § 12 ust. 3 rozporządzenia *ws. substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego* obwarowane jest m.in. warunkiem niepowodowania szkód w środowisku wodnym. Pojęcie *szkody w środowisku wodnym* nie zostało jednak zdefiniowane ani w postanowieniach ww. rozporządzenia ani w innych przepisach związanych z ustawą Prawo wodne. Kolejny warunek wynikający z ww. przepisu, tj. *nieutrudnianie korzystania z wód przez innych użytkowników* również jest mało precyzyjny uwzględniając, że ustawa Prawo wodne nie zobowiązuje do informowania innych podmiotów niż strony o toczącym się postępowaniu w sprawie wydania pozwolenia wodnoprawnego.

Minister Infrastruktury wyjaśniając⁶³ w jaki sposób Ministerstwo Infrastruktury definiuje pojęcie *szkody w środowisku* oraz *nieutrudniania korzystania z wód przez innych użytkowników*, a także czy interpretacja stosowana przez Ministerstwo została udostępniona PGW WP stwierdził, m.in. że Ministerstwo Infrastruktury dokonuje wykładni przepisów tylko jeżeli wystąpią problemy związane ze stosowaniem takiego przepisu lub wpłynęły wnioski o interpretację takich przepisów, a dotychczas nie wpłynęły sygnały do Ministerstwa o praktycznych problemach w stosowaniu przedmiotowych definicji. Dodał, iż PGW WP nie definiują w swoich dokumentach planistycznych pojęć „szkody w środowisku” oraz „nieutrudnianie korzystania z wód przez innych użytkowników”.

⁶² Posiadający zbiornik retencyjno-dozujący.

⁶³ Wyjaśnienia na podstawie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f oraz art. 40 ust. 7 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o NIK, z upoważnienia Ministra Infrastruktury złożył Podsekretarz Stanu.

Uwzględniając wykładnię językową, celowościową i systemową zwrotu „szkoda w środowisku”, zdaniem Ministra, można uznać, że na gruncie przepisów ustawy Prawo wodne w zasadniczej części oznacza on „negatywną, mierzalną zmianę stanu lub funkcji elementów przyrodniczych, ocenioną w stosunku do stanu początkowego, która została spowodowana bezpośrednio lub pośrednio”⁶⁴. Odnośnie do pojęcia „nieutrudniania korzystania z wód przez innych użytkowników”, Minister wyjaśnił m.in., że „nieutrudnianie” należy rozumieć jako zaniechanie lub niepodejmowanie działań, które stwarzają trudności, przeszkody⁶⁵, a przykłady korzystania z wód zostały ujęte w przepisach art. 33 ust. 4, art. 34, art. 35 ust. 3 ustawy Prawo wodne.

Niejasne zasady oceny stopnia osiągnięcia celów środowiskowych w zakresie zasolenia JCWP – w planach gospodarowania wodami

Plany gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy są istotnymi dokumentami planistycznymi w gospodarowaniu wodami⁶⁶. Są one podstawą podejmowania decyzji kształtujących stan zasobów wodnych i zasady gospodarowania nimi w przyszłości. Dokumenty te poddawane są aktualizacji (cyklicznie co 6 lat). W odniesieniu do Planów gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry i Wisły, Rada Ministrów przyjęła ich aktualizację w 2016 r., a kolejną aktualizację w 2022 r. przyjął Minister Infrastruktury. Powyższe plany zawierają m.in. wykazy i charakterystyki jednolitych części wód powierzchniowych.

W aktualizacji ww. planów z 2022 r. ustalono mniej rygorystyczny cel środowiskowy dla JCWP⁶⁷ i określono trwały charakter odstępstwa od osiągnięcia tego celu w zakresie zasolenia, a wśród parametrów charakteryzujących cel środowiskowy, jako wyznacznik zasolenia, wskazano tylko przewodność elektrolityczną właściwą w 20⁰ C, ocenianą

⁶⁴ Dodał przy tym, że w każdym przypadku zastosowania zwrotu „szkody w środowisku” w celu ustalenia pełnego znaczenia tego pojęcia należy brać pod uwagę cel danego przepisu i jego umiejscowienie w przepisach oraz kontekst (czyli wykładnię celowościową i systemową), które przesądza o pełnym znaczeniu tego pojęcia w indywidualnym przypadku.

⁶⁵ Wskazał przy tym, że czy w danym przypadku ma miejsce „nieutrudnianie” korzystania z wód zależy od oceny konkretnych okoliczności sprawy.

⁶⁶ Art. 315 pkt 1 Prawa wodnego.

⁶⁷ Dla JCWP, do których odprowadzano wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych z woj. śląskiego. Było to 15 JCWP: Odra od granicy do Kanału Gliwickiego (RW6000111177159), Nacyna (RW6000061156545), Bierawka od źródeł do Knurówki wraz z Knurówką (RW600006115835), Bierawka od Knurówki do ujścia (RW600011115899), Kłodnica od źródeł do Promnej (RW600006116159), Kłodnica od Promnej do zbiornika Dzierżno Duże (RW6000061165739), Bytomka (RW60000611649), Mleczna (RW200006211889), Potok Goławiecki (RW200006211949), Szarlejka (RW200006212669), Brynica od zbiornika Kozłowa Góra do ujścia (RW20000621269), Pogoria (RW200006212589), Przemsza od zbiornika Przeczycza do Białej Przemszy (RW20000321279), Przemsza od Białej Przemszy do ujścia (RW20001021294), Bolina (RW200003212729).

„zgodnie z zasadą braku dalszego pogorszenia”⁶⁸ – jednak bez określenia wartości granicznej (referencyjnej) – za wyjątkiem dwóch JCWP⁶⁹.

Jak wyjaśnił Minister Infrastruktury, mniej rygorystyczny cel polega na wyłączeniu z celu środowiskowego wskaźnika, którego to odstępstwo dotyczy. Obowiązuje wówczas zasada braku dalszego pogarszania stanu wód. Odstępstwo w zakresie przewodności elektrolitycznej właściwej w 20° C w takiej formie zostało przyznane w planach gospodarowania wodami dla JCWP, z wyjątkiem tych części wód, dla których na skutek uwag zgłoszonych w trakcie konsultacji społecznych projektów aktualizacji zaproponowano wartość referencyjną. Wskazał także, że szczegółowa ocena stopnia osiągnięcia celów środowiskowych, zostanie opracowana w trakcie prac służących przygotowaniu projektów trzeciej aktualizacji planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy, które to zadanie planowane jest do realizacji w latach 2025–2027.

Niejednolite wskaźniki zasolenia wód stosowane w obowiązujących przepisach i pozwoleniach wodnoprawnych

Zgodnie z rozporządzeniem Ministra Infrastruktury z dnia 25 czerwca 2021 r. w sprawie klasyfikacji stanu ekologicznego, potencjału ekologicznego i stanu chemicznego oraz sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych, a także środowiskowych norm jakości dla substancji priorytetowych⁷⁰, wskaźnikiem charakteryzującym zasolenie JCWP, w oparciu o który oceniany jest stan jakościowy wód powierzchniowych, jest przewodność elektrolityczna właściwa w 20° C (określana w $\mu\text{S}/\text{cm}$), podczas gdy w rozporządzeniu ws. substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego oraz w wydawanych przedsiębiorcom pozwoleniach wodnoprawnych stosowanymi wskaźnikami zasolenia wód są stężenia chlorków i siarczanów (określane w mg/l).

Nierzetelna weryfikacja przez PGW WP kluczowych z punktu widzenia ochrony środowiska danych i oświadczeń przedsiębiorców

Podejmowanie analiz w toku postępowań administracyjnych o wydanie pozwoleń wodnoprawnych m.in. deklarowanych przez wnioskodawców możliwości zastosowania dostępnych technik i technologii oczyszczania ścieków lub ich nieopłacalności, a także dokonywanie oceny np. możliwości retencjonowania wód, czy wpływu zrzucanych wód na innych użytkowników, a także badanie skumulowanego efektu odprowadzanych ścieków przez kolejnych przedsiębiorców do tej samej rzeki, jest niezbędne dla zapewnienia celu ochrony wód, określonego w art. 50 i 51 Prawa wodnego oraz realizacji obowiązku gospodarowania wodami zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju i zasadą racjonalnego i całościowego traktowania zasobów wód

⁶⁸ Stosownie do art. 63 ust. 1 pkt 4 Prawa wodnego, jedną z przesłanek ustalenia mniej rygorystycznych celów środowiskowych niż określone w art. 56 i art. 57 tej ustawy, dla wybranych JCWP jest brak dalszego pogorszenia ich stanu.

⁶⁹ Za wyjątkiem JCWP, tj. Wisła od zbiornika Goczałkowice do Przemyszy RW20001121199 (przewodność elektrolityczna właściwa w 20°C ≤ 690 $\mu\text{S}/\text{cm}$) i Gostynia od Starej Gostyni do ujścia RW 200011211899 (przewodność elektrolityczna właściwa w 20°C ≤ 690 $\mu\text{S}/\text{cm}$).

⁷⁰ Dz. U. poz. 1475.

powierzchniowych i podziemnych, z uwzględnieniem ich ilości i jakości, określonych w art. 1 i 9 ww. ustawy.

Tymczasem RZGW oraz ZZ w Gliwicach i Katowicach nierzetelnie weryfikowały dane lub informacje zawarte w operatach wodnoprawnych lub w składanych wyjaśnieniach przedsiębiorców, uzasadniających odprowadzanie ścieków o zwiększonym stężeniu zanieczyszczeń chlorkami i siarczanami, a dotyczące braku negatywnego wpływu takich ścieków na środowisko wodne w kontekście m.in. skumulowanego efektu odprowadzanych zanieczyszczeń oraz nieutrudniania korzystania z wód przez innych użytkowników, braku możliwości zastosowania dostępnych technik i technologii oczyszczania ścieków lub nieopłacalności ich zastosowania, a także nie wymagały np. dokonania oceny możliwości retencjonowania (dozowania) wód dołowych wprowadzanych do wód powierzchniowych.

W toku prowadzonych postępowań w sprawie wydania pozwolenia wodnoprawnego organy Wód Polskich nie korzystały z posiadanych danych i informacji w zakresie pozostałych zakładów posiadających pozwolenia wodnoprawne na odprowadzanie ścieków do wód, których realizowanie oddziałuje na daną JCWP. Nieprzeprowadzenie oceny skumulowanego efektu odprowadzanych zanieczyszczeń powoduje, że wydane pozwolenia umożliwiają odprowadzanie wód z odwadniania kopalń, których łączny ładunek soli stanowi co najmniej okresowo zagrożenie dla środowiska wodnego. Dodatkowo, ogranicza to możliwość rzetelnej oceny wpływu działalności wnioskodawców na środowisko wodne oraz należytej analizy niepowodowania szkód w środowisku i nieutrudniania korzystania z wód innym użytkownikom, tj. obligatoryjnych warunków uzyskania pozwolenia wodnoprawnego na odprowadzanie wód o ponadnormatywnej zawartości zanieczyszczeń chlorkami i siarczanami. Brak oceny skumulowanego efektu odprowadzanych zanieczyszczeń m.in. uniemożliwia również rzetelną ocenę braku naruszeń ustaleń planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza⁷¹.

Brak rzetelnej weryfikacji dokumentacji, w tym danych i oświadczeń przedsiębiorców przed wydaniem pozwoleń wodnoprawnych – w toku postępowań administracyjnych, odnoszących się do odprowadzania wód z odwodnienia kopalń zawierających zanieczyszczenia chlorkami powyżej 1 000 mg/l oraz siarczanami powyżej 500 mg/l – polegał na przyjmowaniu bez pogłębionej analizy, podanych w operatach wodnoprawnych informacji m.in. o braku możliwości technicznych ich odsalania, retencjonowania oraz zmiany w procesie produkcji lub nieopłacalności ich

⁷¹ W tym wpływu na osiągnięcie celów środowiskowych określonych dla poszczególnych JCWP, charakteryzowanych m.in. przez parametr zasolenia.

zastosowania. Nie żądano przedstawienia dowodów potwierdzających powyższe okoliczności, ani dowodów uwiarygadniających występowanie ww. uwarunkowań. Było to działaniem nierzetelnym w świetle wynikającej z art. 7 k.p.a. zasady uwzględniania w toku postępowania administracyjnego interesu społecznego, m.in. poprzez podejmowanie wszelkich czynności niezbędnych do dokładnego wyjaśnienia stanu faktycznego.

Powyższe działanie organów Wód Polskich było niezgodne z treścią rekomendacji przekazanych wszystkim Zarządom Zlewni i RZGW pismem Wiceprezesa PGW WP z dnia 15 listopada 2022 r., w których zalecono, aby m.in. rozważając zasadność/dopuszczalność zastosowania § 12 ust. 3 rozporządzenia *ws. substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego* wziąć pod uwagę przede wszystkim skutki środowiskowe i społeczno-gospodarcze jakie mogą wystąpić oraz oddziaływanie na innych użytkowników wód, a nie jedynie kwestie ekonomiczne zakładu. Ponadto wskazano, że niewystarczające jest opieranie się wyłącznie na ogólnych twierdzeniach zakładu bez zbadania jakie szkody w środowisku wodnym może wywołać wprowadzanie ścieków o sumarycznym stężeniu chlorków i siarczanów wyższym niż 1000 mg/l, przy założeniu pełnego wymieszania.

Ogólnikowe
zapisy pozwoleń
wodnoprawnych
w zakresie
przedsięwzięć i działań
prośrodowiskowych
lub ich brak

W 14 z 22 pozwoleń wodnoprawnych organów Wód Polskich, wydanych w kontrolowanym okresie podmiotom wprowadzającym do wód powierzchniowych ścieki o podwyższonych ładunkach soli⁷², określono obowiązki podmiotów w zakresie przedsięwzięć i działań ograniczających negatywne oddziaływanie na środowisko, o których mowa w art. 403 ust. 1 pkt 3 Prawa wodnego oraz niezbędne dla spełnienia warunków, o których mowa w art. 68, zgodnie z art. 403 ust. 2 pkt 16 ww. ustawy. Jednak działania te i przedsięwzięcia podejmowane przez podmioty w celu ograniczenia negatywnego wpływu na środowisko wodne określono ogólnikowo, w sposób ograniczający możliwość weryfikacji ich realizacji.

Przykład

W 14 pozwoleniach wodnoprawnych Dyrektora RZGW podano obowiązki podmiotów m.in. w następujący sposób: sedymentacja w osadnikach wód dołowych, zamknięcie i otamowanie wyrobisk, czyszczenie osadników, doszczelnianie zrobów, magazynowanie wód dopływających w zrobach⁷³; ograniczenia dopływu wód silnie zasolonych do wyrobisk, zatrzymanie wód w zrobach poeksploatacyjnych, wykorzystywanie części wód do własnych celów technologicznych⁷⁴; ograniczenia dopływu wód silnie zasolonych do wyrobisk z wykorzystaniem metod górniczo-geologicznych,

⁷² Chlorki powyżej 1 000 mg/l, siarczany powyżej 500 mg/l/.

⁷³ Decyzja z dnia 26 września 2022 r. wydana dla PGG – KWK Sośnica.

⁷⁴ Decyzja z dnia 29 listopada 2021 r. wydana dla SRK – KWK Centrum.

stosowanie technologii oczyszczania wód z zawiesiny w chodnikach wodnych oraz w osadnikach powierzchniowych, bieżące prowadzenie zabiegów hydrotechnicznych⁷⁵.

Taki sposób określenia działań i przedsięwzięć prośrodowiskowych w praktyce oznacza, że podmiot wywiązałby się z podjętych zobowiązań nawet wykonując je w sposób minimalny albo np. sporadyczny, co tylko pozornie zabezpieczałoby cele gospodarowania wodami w zakresie ochrony zasobów wodnych przed zanieczyszczeniem oraz niewłaściwą lub nadmierną eksploatacją (art. 10 pkt 3 Prawa wodnego).

Powyższe obowiązki były ustalane w pozwoleniach wodnoprawnych na wniosek stron postępowania, tj. przez uwzględnienie w wydawanych decyzjach sformułowanych przez samych wnioskodawców obowiązków ujętych w operatach wodnoprawnych oraz obowiązków wskazanych w toku prowadzonych postępowań przez inne strony postępowania – zaakceptowanych przez Wnioskodawców. Określone w decyzjach obowiązki w zakresie działań prośrodowiskowych nie korelowały z ilością i jakością wprowadzanych do wód ścieków, gdyż niemal takie same działania uwzględniane były w decyzjach dopuszczających relatywnie niskie stężenia zanieczyszczeń, jak i zdecydowanie wyższe.

Przykłady

W pozwoleniu wodnoprawnym Dyrektora RZGW z dnia 14 czerwca 2022 r., wydanym PGG KWK „Ruda” Ruch Bielszowice, przy rocznej dopuszczalnej ilości odprowadzanych ścieków w wys. 1 839 600 m³ o zawartości chlorków do 3500 mg/l i siarczanów do 1600 mg/l, ustalono działania obejmujące:

- metody górnictwo-geologiczne powodujące ograniczanie dopływu u źródła (tj. na dole kopalni);
- wykorzystanie znacznej części wód do celów technologicznych (w tym do profilaktyki przeciwpożarowej i uzupełnienia obiegu wodno-mułowego);
- usuwanie zawiesin wraz z ładunkiem soli z chodników wodnych;
- selektywne ujmowanie i rozdział wód słodkich i przemysłowych od zasolonych;

oraz

- wdrożenie Zintegrowanego Systemu Zarządzania (w tym zarządzania środowiskiem).

W pozwoleniu wodnoprawnym Dyrektora RZGW z dnia 10 listopada 2020 r. udzielonym PGG KWK „Murcki-Staszic”, przy rocznej dopuszczalnej ilości odprowadzanych ścieków w wys. 2 628 000 m³ o zawartości

⁷⁵ Decyzja z dnia 1 czerwca 2020 r. wydana dla JSW – KWK Knurów-Szczygłowice Ruch Knurów.

chlorków do 35 000 mg/l i siarczanów do 900 mg/l, ustalono działania obejmujące:

- ograniczanie dopływu wód silnie zasolonych do wyrobisk podziemnych z wykorzystaniem metod górniczo-geologicznych;
 - stosowanie technologii oczyszczania wód podziemnych z zawiesiny w chodnikach wodnych i w osadnikach powierzchniowych;
 - wykorzystanie części wód dołowych na własne cele przemysłowe;
- oraz
- bieżące prowadzenie zabiegów hydrotechnicznych zapobiegających wystąpieniu podtopień i innych zjawisk związanych z zaburzeniem spływu wód powierzchniowych i podziemnych.

Z kolei w ośmiu z 22 decyzji wydanych podmiotom wprowadzającym do wód powierzchniowych ścieki o podwyższonych ładunkach soli⁷⁶, nie określono żadnych wymogów w zakresie realizacji ww. przedsięwzięć.

Należy zauważyć, że jedną z przesłanek cofnięcia lub ograniczenia pozwolenia wodnoprawnego bez odszkodowania, zgodnie z art. 415 pkt 3 Prawa wodnego, jest zaniechanie realizacji przedsięwzięć ograniczających negatywne skutki oddziaływania na środowisko, ustalonych w pozwoleniu wodnoprawnym. W konsekwencji przedsięwzięcia takie powinny zostać jednoznacznie określone w pozwoleniu, tj. w sposób pozwalający na weryfikację ich realizacji, w szczególności w przypadkach dopuszczenia w pozwoleniu ponadnormatywnych zanieczyszczeń w odprowadzanych do wód powierzchniowych zasolonych wodach kopalnianych.

Przykłady

(1) Dyrektor ZZ w Gliwicach w pozwoleniu wodnoprawnym z 2022 r. udzielonym SRK – Pompownia „Pstrowski”⁷⁷ na wprowadzanie do rzeki Bytomki zasolonych wód o ponadnormatywnej zawartości chlorków i siarczanów⁷⁸, nie zobowiązał podmiotu do spełnienia warunku nieprzekraczania 1 000 mg/l sumarycznej zawartości stężeń chlorków i siarczanów w punkcie pełnego wymieszania ścieków z wodami odbiornika, częstszego niż raz na dwa miesiące badania odprowadzanych wód oraz nie określono niezbędnych przedsięwzięć ograniczających negatywne oddziaływanie na środowisko, ani nie wskazano przedsięwzięć i działań niezbędnych dla spełnienia warunków, o których mowa w art. 68 Prawa wodnego.

(2) Również wszystkie cztery pozwolenia wodnoprawne, obowiązujące w latach 2020–2023, a wydane przez Dyrektora ZZ w Gliwicach przed 2020 r., na wprowadzanie do wód powierzchniowych zasolonych wód

⁷⁶ Chlorki powyżej 1 000 mg/l, siarczany powyżej 500 mg/l/.

⁷⁷ Decyzja Dyrektora ZZ w Gliwicach z dnia 15 lutego 2022 r.

⁷⁸ Tj. zawartości chlorków 6 000 mg/l i siarczanów do 1 500 mg/l.

kopalnianych o ponadnormatywnej zawartości chlorków i siarczanów, udzielono bez określenia ww. obowiązków i działań⁷⁹.

(3) Także w siedmiu wydanych decyzjach Dyrektora ZZ w Katowicach zezwalających na odprowadzanie do wód powierzchniowych ścieków zawierających podwyższone poziomy ładunków chlorków i siarczanów nie ustalono na podstawie art. 403 ust. 1 pkt 3 Prawa wodnego niezbędnych przedsięwzięć ograniczających negatywne oddziaływanie na środowisko, a na podstawie przepisu ust. 2 pkt 16 ww. ustawy obowiązków strony w zakresie podejmowania przedsięwzięć i działań niezbędnych do spełnienia warunków, o których mowa w art. 68 Prawa wodnego.

**Większość kopalń
nie retencjonowała,
nie dozowała
i nie odsalała
wód dołowych**

Spółka PGWiR posiadała i eksploatowała system retencyjno-dozujący pn „OLZA”, który służył do kontrolowanego zrzutu zasolonych wód kopalnianych do rzeki Odry. Celem powstania systemu była ochrona wód płynących o małych przepływach naturalnych⁸⁰ przed zanieczyszczeniem zasolonymi wodami dołowymi oraz minimalizacja skutków wprowadzania tych wód do rzeki Odry. Do systemu włączone były dwie kopalnie⁸¹ należące do JSW, jedna kopalnia zespólna składająca się z trzech ruchów⁸² należąca do PGG oraz dwie kopalnie należące do SRK⁸³. Kontrolowany zrzut wód kopalnianych bądź ich odsalanie realizowane przez PGWiR obejmowało łącznie ok. 7 % wód dołowych wprowadzanych do rzek województwa śląskiego przez górnictwo węgla kamiennego.

System składał się z kolektora „Olza”, który stanowił sieć kanalizacyjną składającą się z sieci rurociągów o łącznej długości ok. 83 km, osadników powierzchniowych, pełniących w razie potrzeby również funkcje retencyjne, pompowni przetłaczających wody z osadników ruchów górniczych do kolektora oraz zbiorników retencyjnych byłej KWK „Moszczenica”. Zgodnie z operatem wodnoprawnym z kwietnia 2020 r. całkowita pojemność retencyjna wraz z pojemnością zbiorników retencyjnych w systemie „OLZA” wynosiła ok. 1 mln m³ (w tym zbiorniki retencyjne Moszczenica ok. 0,8 mln m³). Pojemność ta pozwala teoretycznie na całkowite wstrzymanie wprowadzania zasolonych wód do wód powierzchniowych przez okres ok. miesiąca. Im mniejszy był przepływ rzeki Odry, tym więcej wód dołowych kierowana była do zbiorników retencyjnych (ograniczenie zrzutu następowało w okresach występowania niskich stanów wód – suszy hydrologicznej).

⁷⁹ Pozwolenie wodnoprawne: z dnia 22 października 2018 r. udzielone SRK - Pompownia „Gliwice”; z dnia 29 listopada 2018 r. udzielone SRK Pompownia „Szombierki”; z dnia 28 lutego 2019 r. udzielone SRK - Pompownia „Dębieńsko”, zastąpione decyzją z dnia 23 września 2019 r.

⁸⁰ Takich jak: rzekę Rudę wraz ze zbiornikiem Rybnik, rzekę Szotkówkę, Jastrzębiankę, Ruptawkę, Lesznicę oraz Pawłówkę - dopływ Pszczynki i Pszczynkę wraz ze zbiornikiem Łąka.

⁸¹ KWK „Pniówek” oraz zespólna kopalnia KWK „Borynia-Zofiówka-Bzie”.

⁸² KWK ROW – Ruchy: Jankowice, Chwałowice i Marcel.

⁸³ KWK „Jas-Mos-Jastrzębie III” do 30 czerwca 2024 r. oraz KWK w całkowitej likwidacji rejon polikwidacyjny Krupiński.

Przed wylotem brzegowym znajdowała się komora „Odra”, w której zamontowane były urządzenia do określania przepływu oraz do pomiaru przewodności elektrolitycznej właściwej w 20° C. Dane te były przekazywane do całodobowego punktu dyspozytorskiego znajdującego się w siedzibie Spółki, a sterowanie odbywało się przy użyciu programu komputerowego, pozwalającego na nadzorowanie ilości i jakości odprowadzanych zasolonych wód kopalnianych z wykorzystaniem danych z punktów pomiarowych na rzece Odra.

Spółka posiadała także instalację odsalania wód dołowych w Czerwionce-Leszczynach, która służyła do utylizacji wód dołowych KWK „Budryk”, w wyniku czego uzyskiwano sól spożywczą, a podczyszczone z soli wody trafiały do rzeki Bierawki. Woda z systemu odsalania kierowana była do rzeki Bierawki wraz z pozostałymi ściekami oraz wodami opadowymi i roztopowymi z zakładu głównego. Nadmiar wód, które nie mogły być skierowane do systemu odsalania kierowany był do rzeki Bierawki ze stacji przygotowania solanki wraz z wodami opadowymi z części terenu stacji.

Im większa pojemność zbiorników retencyjnych, tym większe możliwości stabilizacji poziomu zasolenia w rzece w czasie trwania okresów z niskimi przepływami. Kopalnia KWK Piast-Ziemowit Ruch Piast oraz Ruch Ziemowit korzystała z systemu retencyjno-dozującego opartego na zbiorniku „Wola”, utworzonym w wyrobiskach byłej kopalni „Czczott”, o pojemności ok. 2 mln m³. Całkowite zatrzymanie wprowadzania silnie zasolonych wód dołowych z ww. kopalni do wód powierzchniowych na obszarze dorzecza Wisły mogło wynieść do 80 dni⁸⁴.

Obowiązki w zakresie retencjonowania i dozowania zasolonych wód dołowych były ustalane w nielicznych pozwoleniach wodnoprawnych w oparciu o informacje zawarte w operatach wodnoprawnych przedłożonych przez samych wnioskodawców.

Przykład

Tylko w trzech decyzjach Dyrektora RZGW wskazane działania i przedsięwzięcia dotyczyły retencji wód: w pozwoleniu wodnoprawnym udzielonym PGG KWK Piast-Ziemowit Ruch Ziemowit wśród działań niezbędnych dla spełnienia warunków, o których mowa w art. 68 Prawa wodnego, wskazano kierowanie wód słonych do systemu retencyjno-dozującego Wola⁸⁵; w pozwoleniu udzielonym PG Silesia – dozowanie zrzutu wód poprzez zbiornik retencyjno-dozujący Kaniów⁸⁶, w pozwoleniu udzielonym spółce Tauron Wydobyćie –

⁸⁴ Przy całkowitym jego odwodnieniu. Zbiornik pozwalał na wstrzymanie zrzutu najbardziej zasolonych wód z Ruchu Piast i części wód z Ruch Ziemowit do rzeki Gostyni (a dalej Wisły) oraz znaczne ograniczenie zrzutu do potoku Goławieckiego w okresach niskich stanów wód powierzchniowych i w stanach suszy hydrologicznej.

⁸⁵ Decyzja z dnia 30 czerwca 2021 r.

⁸⁶ Decyzja z dnia 2 marca 2022 r.

przygotowanie osadnika Biały Brzeg do funkcji zbiornika retencyjno-dożującego (do 2028 r.)⁸⁷.

Przykład

W pozwoleniu wodnoprawnym udzielonym PGWiR przez Dyrektora ZZ w Gliwicach na wprowadzanie zasolonych wód kopalnianych poprzez system retencyjno-dożujący „OLZA”⁸⁸ przy dopuszczalnym ponadnormatywnym poziomie zanieczyszczeń, zgodnie z § 12 ust. 1 pkt 2 rozporządzenia, w decyzji określono warunek nieprzekraczania 1000 mg/l sumarycznej zawartości stężeń chlorków i siarczanów w wodach powierzchniowych wyliczonej przy założeniu pełnego wymieszania odprowadzanych wód z wodami odbiornika. W decyzji zobowiązano PGWiR m.in. do sterowania ilościami odprowadzanych wód zasolonych i uzależniania ilości odprowadzanych zasolonych wód do rzeki Odry od aktualnie panujących przepływów w korycie rzeki, celem wyeliminowania jednorazowych dużych zrzutów. Ww. obowiązki były zgodne z działaniami określonymi przez wnioskodawcę w operacie wodnoprawnym.

Pozostałe podmioty wprowadzające wody kopalniane do wód powierzchniowych w większości nie posiadały równie efektywnych możliwości retencji i dozowania zrzucanych wód. Ponadto żadna z kopalń nie prowadziła stacji odsalania wód dołowych. I tak, niektóre z należących do SRK pompowni znajdujących się w zlikwidowanych zakładach górniczych dysponowały zbiornikami retencyjnymi o pojemności pozwalającej na całkowite zatrzymanie wprowadzania wód dołowych do wód powierzchniowych przez okres od 1 do 20 dni, przy czym część zbiorników wymagała kosztownych remontów, czyszczenia i utylizacji zgromadzonych w nich osadów.

Poza KWK Piast-Ziemowit, inne kopalnie PGG nie posiadały podobnych systemów retencyjno-dożujących, a zdolność zatrzymania zrzutu wód obejmowała czas od ok. 12 godzin do ok. 5 dni, co wiązało się z wykorzystaniem potencjału retencyjnego osadników wód dołowych lub wykorzystania retencji dołowej w chodnikach wodnych. W KWK Sośnica w 2023 r. uruchomiono dodatkowy zbiornik retencyjny o pojemności 135 tys. m³, który wykorzystywano do ograniczania zrzutu wód dołowych w czasie niskich stanów wód powierzchniowych.

Należąca do JSW KWK „Knurów-Szczygłowice”, która jako jedyna kopalnia tej spółki odprowadzała zasolone wody bezpośrednio do wód powierzchniowych, rozpoczęła w 2024 r. realizację przedsięwzięć inwestycyjnych mających na celu zwiększenie możliwości retencji odprowadzanych wód poprzez adaptację istniejących osadników na

⁸⁷ Decyzja z dnia 23 kwietnia 2021 r.

⁸⁸ Decyzja z dnia 17 sierpnia 2020 r.

**Wydawanie pozwoleń
wodnoprawnych
z przekroczeniem
terminów określonych
w art. 35 k.p.a.**

potrzeby retencjonowania wód dołowych oraz utworzenie zbiornika retencyjnego, budowę rurociągu i obiektów towarzyszących.

Postępowanie w sprawie wydania pozwolenia wodnoprawnego prowadzone jest w oparciu o przepisy Prawa wodnego i k.p.a. Pozwolenie wodnoprawne wydaje się na podstawie operatu wodnoprawnego oraz zgromadzonych w toku postępowania dowodów, dokumentów i informacji. Organy PGW WP prowadziły postępowania w sprawie wydania pozwolenia wodnoprawnego na odprowadzanie zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych z przekroczeniem terminów na załatwienie sprawy, określonych w art. 35 k.p.a. Organ administracji publicznej obowiązany jest załatwić sprawę bez zbędnej zwłoki (art. 35 § 1 k.p.a.), a załatwienie sprawy wymagającej postępowania wyjaśniającego powinno nastąpić nie później niż w ciągu miesiąca, a sprawy szczególnie skomplikowanej – nie później niż w ciągu dwóch miesięcy od dnia wszczęcia postępowania (art. 35 § 3 k.p.a.). Spośród 27 postępowań zakończonych wydaniem decyzji w okresie objętym kontrolą, w 20 postępowaniach przekroczono termin na załatwienie sprawy. Postępowania te, po uwzględnieniu okoliczności uzasadniających niewliczanie terminów i okresów wskazanych w art. 35 § 5 k.p.a.⁸⁹, trwały od 68 aż do 725 dni.

Średni czas trwania postępowania w RZGW wyniósł 91 dni, w ZZ w Katowicach – 236 dni, a w ZZ w Gliwicach – 62 dni. W wyniku prowadzenia przez organy PGW WP postępowań z przekroczeniem terminów określonych w art. 35 k.p.a., wystąpiło osiem przypadków, w których dotychczasowe pozwolenie wodnoprawne z uwagi na upływ czasu wygasło, a nie wydano jeszcze nowego pozwolenia. W konsekwencji podmioty górnicze odprowadzały do wód powierzchniowych zasolone wody kopalniane bez wymaganego pozwolenia wodnoprawnego przez okres od jednego do siedmiu miesięcy (średnio przez cztery miesiące).

Opóźnienia w wydawaniu pozwoleń wodnoprawnych wynikały m.in. z dużej liczby spraw prowadzonych w dziale zajmującym się wydawaniem pozwoleń przy ograniczonych zasobach kadrowych, z późnego podejmowania pierwszych czynności w postępowaniu (dotyczących formalnej analizy wniosku – w ośmiu postępowaniach czynności te podjęto z przekroczeniem terminu na załatwienie sprawy, tj. od 71 do 153 dni, licząc od dnia wpływu wniosku) czy też z błędnego określenia organu jako niewłaściwego do rozpatrzenia sprawy.

⁸⁹ Terminów przewidzianych w przepisach prawa dla dokonania określonych czynności, okresów zawieszenia postępowania, okresów opóźnień spowodowanych z winy strony albo z przyczyn niezależnych od organu.

Przykład

Dyrektor ZZ w Katowicach przekazał dwa wnioski Dyrektorowi RZGW w celu ich rozpatrzenia uzasadniając to swoją niewłaściwością. W obydwu postępowaniach przesłanki wyłączające właściwość Dyrektora Zarządu Zlewni nie potwierdziły się i sprawy wróciły ponownie do Zarządu Zlewni. Dla stron postępowania miało to istotny wpływ na czas wydania decyzji. W pierwszej sprawie przekazanie wniosku do innego organu nastąpiło po 77 dniach od jego wpływu, następnie upłynęło 147 dni do ponownego przekazania wniosku Dyrektorowi Zarządu Zlewni, w konsekwencji po 224 dniach sprawa nadal była na początkowym etapie postępowania, które trwało łącznie 322 dni. Z kolei w drugiej sprawie przekazanie wniosku Dyrektorowi RZGW nastąpiło po 143 dniach od daty jego wpływu, następnie upłynęło 49 dni do ponownego przekazania wniosku Dyrektorowi Zarządu Zlewni, w efekcie po 192 dniach sprawa nadal była na początkowym etapie postępowania trwającego łącznie 219 dni.

Organy administracji publicznej powinny działać w sprawie wnikliwie i szybko, w sposób budzący zaufanie stron postępowania do władzy publicznej. Zdaniem NIK, duża liczba spraw prowadzonych w dziale zajmującym się wydawaniem pozwoleń przy ograniczonych zasobach kadrowych, nie może usprawiedliwiać prowadzenia postępowania o wydanie pozwolenia wodnoprawnego z naruszeniem przepisów k.p.a. Nie znajduje również uzasadnienia niepodjęcie jakichkolwiek czynności w postępowaniu przez okres dłuższy niż określony przepisami k.p.a. na załatwienie sprawy.

Zaniechanie informowania stron o niezakończonym postępowaniu w terminie

Dyrektorzy ZZ w Gliwicach i Katowicach, w prowadzonych postępowaniach w sprawie wydania pozwolenia wodnoprawnego, nie zawiadamiali stron postępowania o każdym przypadku niezakończonym postępowaniu w terminie, co było niezgodne z art. 36 § 1 k.p.a. W przypadku ZZ w Katowicach, spośród 11 postępowań, w dziewięciu z nich nie zawiadomiono stron o niezakończonym postępowaniu w terminie, a w pozostałych dwóch postępowaniach dokonano takiej czynności, jednakże nie dochowano nowego terminu załatwienia sprawy i nie poinformowano o tym stron postępowania. W przypadku ZZ w Gliwicach w jednym postępowaniu, spośród dwóch badanych, zaniechano poinformowania stron o niezakończonym postępowaniu w terminie.

Ponadto w trzech, prowadzonych w ZZ w Katowicach, postępowaniach strony skierowały do organu zapytania dotyczące stanu prowadzonego postępowania i przewidywanego terminu wydania decyzji (zapytania skierowano po upływie 107, 200 i 209 dni, licząc od dnia złożenia wniosku), jednak organ nie udzielił pisemnej odpowiedzi i nie wskazał terminu załatwienia sprawy. Powyższe zaniechania wynikały m.in. z dużej liczby spraw przypadających na jednego pracownika w dziale zajmującym się

wydawaniem pozwoleń wodnoprawnych. W ocenie NIK, jednak to na kierowniku jednostki kontrolowanej spoczywa obowiązek takiego zorganizowania pracy zatrudnionym pracownikom, aby w terminie i starannie wykonywano nałożone na Wody Polskie zadania. Obowiązek udzielania stronom informacji o przebiegu postępowania i przewidywanym terminie jego zakończenia opiera się także na wynikającej z art. 8 k.p.a. zasadzie pogłębiania zaufania do organów władzy publicznej.

5.3. REALIZACJA OBOWIĄZKÓW UJĘTYCH W POZWOLENIACH WODNOPRAWNYCH

Podmioty wprowadzające do wód powierzchniowych wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych w większości prawidłowo realizowały warunki określone w pozwoleniach wodnoprawnych i obowiązki wynikające z tych pozwoleń, w tym dotyczące ograniczenia negatywnych skutków oddziaływań na środowisko wodne.

SRK w większości prawidłowo wykonywała obowiązki wskazane w pozwoleniach wodnoprawnych

W latach 2020–2023 w SRK wody z odwadniania zlikwidowanych zakładów górniczych, odprowadzane do wód powierzchniowych pompowane były za pośrednictwem 13 pompowni stacjonarnych i sześciu pompowni głębinowych. Spółka przestrzegała limitów określonych w pozwoleniach wodnoprawnych dotyczących ilości i jakości zrzucanych ścieków, bowiem na 19 pompowni wchodzących w jej skład, tylko dwie pompownie (PG Saturn i PG Grodziec) w jednym roku (2021 r. – na cztery lata objęte kontrolą) przekroczyły dopuszczalne ilości zrzutu ścieków na rok odpowiednio o 0,25 % i 7,0 %. Natomiast, w przypadku jednej pompowni (PS Centrum) wystąpiły przekroczenia określonych w pozwoleniu wodnoprawnym limitów stężeń chlorków i siarczanów⁹⁰. Wystąpiły również przypadki niezachowania wymaganej częstotliwości przeprowadzania analiz jakości wód z odwadniania niektórych zakładów górniczych⁹¹ oraz przypadki poboru próbek tych wód w nieregularnych odstępach czasu⁹², tj. niezgodnie z § 5 ust. 7 rozporządzenia *ws. substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego*.

Zadania określone w 26 pozwoleniach wodnoprawnych na 27 wydanych dla SRK, związanych z właściwym utrzymaniem cieków naturalnych oraz działań służących poprawie stanu zasobów ryb lub uczestniczenia w kosztach zarybiania wód powierzchniowych Spółka wykonywała rzetelnie, za wyjątkiem braku informowania PGW WP Nadzoru Wodnego w Gliwicach o wykonaniu prac utrzymaniowych w przypadku trzech

⁹⁰ W okresie od stycznia 2020 r. do października 2021 r. stwierdzono dziewięć takich przypadków w odniesieniu do limitu stężenia Cl (przekroczenie od 20,0 % do 143,8 %) i cztery przypadki w odniesieniu do limitu stężenia SO₄ (przekroczenie od 28,4 % do 41,3 %).

⁹¹ Pompownie: PS Śląsk, PS Boże Dary i PS Mysłówice-Wesoła I.

⁹² Pompownie: PS Dębienieko, PS Śląsk, PG Wieczorek II i PS Centrum.

z czterech pompowni do tego zobowiązanych. W celu łagodzenia skutków negatywnych oddziaływań na środowisko wodne Spółka w przypadku jednej pompowni (PS Centrum), dla której określono takie obowiązki w pozwoleniu wodnoprawnym, wykonywała je w zakresie zmniejszenia ilości pompowanej wody w wyniku podniesienia poziomu wody w wyrobiskach i zrobach oraz wykorzystywania części wód do własnych celów technologicznych. W okresie objętym kontrolą Spółka zaprzestała również odprowadzania wód kopalnianych przez dwie pompownie⁹³, a także doprowadziła do retencjonowania wody w wyrobiskach dwóch likwidowanych zakładów górniczych⁹⁴, co okresowo skutkowało zmniejszonym wprowadzaniem wód dołowych do cieków powierzchniowych.

PGG prawidłowo wykonywała obowiązki wskazane w pozwoleniach wodnoprawnych

Spółka w okresie objętym kontrolą przestrzegała limitów określonych w pozwoleniach wodnoprawnych dotyczących ilości i jakości zrzucanych ścieków. Spółka wykonywała obowiązki wskazane w pozwoleniach wodnoprawnych na wprowadzanie do wód powierzchniowych wód pochodzących z odwodnienia zakładów górniczych, przy czym niektóre z tych obowiązków (przedsięwzięcia proekologiczne) zostały określone w pozwoleniach na bardzo ogólnym poziomie, utrudniającym możliwość oceny stopnia ich realizacji.

Spółka realizowała, wskazane w 14 pozwoleniach (na 22 związane z wprowadzaniem do wód powierzchniowych wód z odwodnienia zakładów górniczych), obowiązki związane z łagodzeniem skutków negatywnych oddziaływań na środowisko wodne, o których mowa w art. 68 Prawa wodnego. Oddziały PGG⁹⁵ realizowały ww. obowiązki stosownie do swoich uwarunkowań technologicznych m.in.: współuczestnicząc w systemie hydrotechnicznym ochrony wód rzeki Wisły przed wodami zasolonymi⁹⁶, prowadząc proces sedymentacji w osadnikach wód dołowych, uruchamiając zbiorniki retencyjne⁹⁷, stosując technologię oczyszczania wód podziemnych z zawiesiny⁹⁸, zagospodarowując wody dołowe do celów technologicznych na dole i powierzchni kopalń⁹⁹.

Zadania określone w pozwoleniach wodnoprawnych na wprowadzanie wód pochodzących z odwodnienia zakładów górniczych do wód powierzchniowych, związane z właściwym utrzymaniem cieków

⁹³ PS Powstańców Śląskich – Bytom I i PG Grodziec.

⁹⁴ Kopalni „Śląsk” i kopalni Wieczorek II.

⁹⁵ KWK Staszic–Wujek Ruch Murcki–Staszic, KWK Mysłowice–Wesoła, KWK Piast Ziemowit Ruch Ziemowit, KWK Bolesław Śmiały, KWK Ruda Ruch Halemba, KWK Piast Ziemowit Ruch Piast, KWK Ruda Ruch Bielszowice, KWK Sośnica, KWK ROW Ruch Rydułtowy.

⁹⁶ KWK Piast–Ziemowit Ruch Ziemowit oraz KWK Piast–Ziemowit Ruch Piast.

⁹⁷ KWK Sośnica.

⁹⁸ KWK Mysłowice–Wesoła.

⁹⁹ KWK Mysłowice–Wesoła, KWK Ruda Ruch Bielszowice, KWK Ruda Ruch Halemba, KWK Staszic–Wujek Ruch Murcki – Staszic,

naturalnych Spółka wykonywała rzetelnie. Wszystkie objęte kontrolą Oddziały PGG S.A. utrzymywały w należyтым stanie technicznym wyloty oraz koryta rzek. Oddziały PGG wywiązywały się z ugód zawartych z Okręgiem Polskiego Związku Wędkarskiego w sprawie partycypacji w kosztach zarybiania obwodu rybackiego oraz przesyłały do OPZW (raz na kwartał) analizy jakości i wyniki pomiarów odprowadzanych ścieków.

JSW wywiązywała się w większości z obowiązków ujętych w pozwoleniach wodnoprawnych

Spółka JSW przestrzegała limitów określonych w pozwoleniach wodnoprawnych dotyczących jakości odprowadzanych do wód powierzchniowych zasolonych wód kopalnianych. Spółka w większości przestrzegała także limitów ilości zrzucanych ścieków, określonych w pozwoleniach wodnoprawnych, poza jednym przypadkiem gdy w 2023 r. przekroczyła dopuszczalny limit roczny zrzutu ścieków do rzeki Bierawki o ok. 11,8 % więcej niż dopuszczało pozwolenie wodnoprawne.

Spółka nie w pełni przestrzegała warunków, określonych w pozwoleniach wodnoprawnych, dotyczących dokonywania pomiarów jakości odprowadzanych ścieków w regularnych odstępach czasu. Wszystkie próbki odprowadzanych ścieków, do wykonania wymaganych badań laboratoryjnych, pobierane były w tych samych miejscach, a badania ścieków wykonywane były z wymaganą częstotliwością (raz na dwa miesiące), jednak 13 % próbek wód kopalnianych lub próbek wód powierzchniowych powyżej i poniżej zrzutu wód zasolonych pobrano w nieregularnych odstępach czasu.

Spółka przestrzegała warunków określonych w pozwoleniach wodnoprawnych związanych z łagodzeniem skutków negatywnych oddziaływań na środowisko wodne, o których mowa w art. 68 ustawy Prawo wodne, a także ograniczała skutki dla środowiska zrzucając wody dołowe poprzez system retencyjno-dozujący „Olza” oraz system odsalania wód podziemnych „Dębieńsko”. Także jedyna kopalnia JSW – KWK „Knurów-Szczygłowice”, odprowadzająca zasolone wody bezpośrednio do cieków powierzchniowych, rozpoczęła w 2024 r. realizację przedsięwzięć inwestycyjnych mających na celu znaczne zwiększenie możliwości retencji odprowadzanych wód. Spółka partycypowała w kosztach zarybiania, a także wywiązywała się z innych określonych w pozwoleniach wodnoprawnych obowiązków wobec podmiotu uprawnionego do rybactwa, w tym przesyłała do OPZW w Katowicach wyniki pomiarów ilości i jakości wód z odwodnienia zakładu górniczego.

PGWiR prawidłowo realizowała obowiązki wynikające z pozwoleń wodnoprawnych

Spółka PGWiR, eksploatująca system retencyjno-dozujący „OLZA”¹⁰⁰ oraz odsalania wód kopalnianych¹⁰¹, przestrzegała warunków obowiązujących

¹⁰⁰ Służący do kontrolowanego zrzutu zasolonych wód do rzeki Odry i zapewniający ochronę mniejszych cieków wodnych znajdujących się w pobliżu niektórych kopalń.

¹⁰¹ Z której podczyszczone z soli wody dołowe trafiały do rzeki Bierawki.

pozwoleń wodnoprawnych, dotyczących dopuszczalnej ilości substancji zanieczyszczających, znajdujących się w wodach dołowych wprowadzonych do wód powierzchniowych. Spółka przestrzegała także warunków dotyczących ilości wód dołowych wprowadzonych do wód powierzchniowych określonych w pozwoleniach wodnoprawnych – jedynie w przypadku pozwolenia z 2017 r. w 2020 r. i 2023 r. przekroczyła określoną w nim maksymalną ilość odprowadzonych zasolonych wód dołowych do rzeki Bierawki, odpowiednio o: 2,5 % i 2,4 %. Spółka przestrzegała częstotliwości i sposobu dokonywania pomiarów ścieków oraz miejsca poboru próbek do badania w odniesieniu do wszystkich obowiązujących pozwoleń, tj. zgodnie z § 5 ust. 7 rozporządzenia *ws. substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego* oraz stosownie do obowiązku wynikającego z art. 303 ust. 2 Prawa wodnego.

Spółka PGWiR utrzymywała urządzenia wodne – wyloty zasolonych wód dołowych do rzek w należyłym stanie technicznym. W latach 2020–2023 realizowała 12 zadań inwestycyjnych¹⁰² służących ochronie środowiska, związanych z retencjonowaniem, kontrolowanym zrzutem, odsalaniem i zagospodarowywaniem wód dołowych o łącznej wartości 18,9 mln zł.

5.4. SPORZĄDZANIE I ANALIZA SPRAWOZDAŃ ORAZ INFORMACJI

5.4.1. SPORZĄDZANIE SPRAWOZDAŃ ORAZ INFORMACJI PRZEZ PODMIOTY WPROWADZAJĄCE WODY DOŁOWE DO WÓD POWIERZCHNIOWYCH

Podmioty wprowadzające do wód powierzchniowych wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych nie w pełni rzetelnie realizowały swoje obowiązki sprawozdawcze, a także zaniechały wykonywania części z nich, czym naruszały obowiązujące przepisy.

Przekazywanie pomiarów ilości i jakości ścieków wprowadzanych do wód

Kontrolowane spółki SRK, PGG, JSW i PGWiR wprowadzające wody dołowe do wód powierzchniowych były obowiązane, na podstawie art. 304 ust. 1 Prawa wodnego, do przekazywania wyników prowadzonych pomiarów ilości i jakości ścieków (wód dołowych) wprowadzanych do wód, w zakresie określonym w pozwoleniu wodnoprawnym: (1) do PGW WP – w terminie do dnia 1 marca każdego roku za rok poprzedni oraz (2) do WIOŚ, przy czym w przypadku dokonywania: (a) pomiarów ciągłych – w terminie 30 dni od dnia zakończenia półrocza, w którym pomiary zostały wykonane – za I półrocze oraz w terminie do dnia 31 stycznia roku następującego po roku kalendarzowym, w którym pomiary zostały wykonane – za rok

¹⁰² O wartości powyżej 500 tys. zł. Zadania te dotyczyły m.in. 1) budowy nowego rurociągu wody dołowej pomiędzy węzłem Bierawka, a stacją przygotowania solanki; 2) przebudowy rurociągu wody dołowej w Świerklanach; 3) zakup pulsacyjnej wirówki soli o działaniu ciągłym, w ramach poprawy sprawności urządzeń ciągu technologicznego systemu odsalania; 4) modernizacja kolektorów ssących i tłocznych układu krystalizatora soli.

kalendarzowy; (b) pomiarów okresowych wykonywanych częściej niż jeden raz w miesiącu – w terminie 30 dni od dnia zakończenia kwartału, w którym, pomiary zostały wykonane; (c) w pozostałych przypadkach – w terminie 30 dni od dnia zakończenia pomiaru.

Spośród 72 informacji przekazanych przez spółkę SRK do organu wydającego pozwolenia wodnoprawne, dotyczących przeprowadzonych pomiarów ilości i jakości ścieków wprowadzanych do wód w zakresie określonym w tych pozwoleniach, wystąpiły dwa przypadki opóźnień w ich przekazaniu, a w siedmiu przypadkach informacje w ww. zakresie Spółka przekazała w formie i układzie niezgodnym z określonym w załączniku nr 2 do rozporządzenia Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 20 stycznia 2020 r. w sprawie formy i układu przekazywanych wyników pomiarów ilości pobranych wód podziemnych i wód powierzchniowych oraz ilości i jakości ścieków wprowadzanych do wód lub do ziemi¹⁰³. W przypadku informacji dotyczących pięciu z 19 pompowni SRK przekazała organom wydającym pozwolenia wodnoprawne nierzetelne dane dotyczące sumy ilości ścieków wprowadzanych do wód lub do ziemi, nieznacznie zaniżając ich wartości (poniżej 0,1 %) bądź zawyżając (do 2,2 %) w stosunku do prawidłowych danych.

Spółka SRK nie wypełniała prawidłowo obowiązku przekazywania do WIOŚ półrocznych i rocznych wyników ciągłych pomiarów ilościowych i jakościowych zrzucanych wód, na podstawie art. 304 ust. 1 pkt 2 lit. a Prawa wodnego, tj. nie przekazała w terminie 30 dni od dnia zakończenia półrocza, w którym pomiary zostały wykonane, dla 19 pompowni za I półrocze 2020 r., 18 pompowni za I półrocze 2021 r., pięciu pompowni za 2022 r. i 17 pompowni za 2023 r. Natomiast informacji rocznych w terminie do dnia 31 stycznia roku następującego po roku kalendarzowym, w którym pomiary zostały wykonane, SRK nie przekazała dla sześciu pompowni za lata 2020-2021, czterech pompowni za 2022 r. i 17 pompowni za 2023 r. Wśród przyczyn ww. zaniechań Prezes Zarządu SRK wskazał m.in. brak kwestionowania przez kontrole WIOŚ (do roku 2022) częstotliwości przekazywania danych i brak żądania przekazywania danych w okresach rocznych i półrocznych. Ponadto w czterech rocznych informacjach dla trzech pompowni przekazanych WIOŚ (jednej za 2020 r. i trzech za 2022 r.) SRK wykazała nierzetelne dane dotyczące ilości ścieków wprowadzanych do wód, zawyżając ich wartości od 0,04 % do 16,3 % w stosunku do prawidłowych danych. Powyższe różnice wynikały z błędnie uwzględnionych ilości wody sprzedanej.

¹⁰³ Dz. U. poz. 144. Dalej: rozporządzenie ws. formy i układu przekazywanych wyników pomiarów.

Spółka PGG w większości terminowo i zgodnie z dokumentacją źródłową przekazywała organom Wód Polskich wyniki pomiarów ilości i jakości ścieków wprowadzanych do wód w zakresie określonym w tych pozwoleniach. Pomimo, że PGG dokonywała w większości kopalń pomiaru ciągłego ilości odprowadzanej wody, to jednak nie przekazała do WIOŚ, zgodnie z art. 304 ust. 1 pkt 2 lit. a Prawa wodnego, wyników pomiarów ilości i jakości ścieków wprowadzanych do wód w terminie 30 dni od dnia zakończenia półrocza, w którym pomiary zostały wykonane oraz w terminie do dnia 31 stycznia roku następującego po roku kalendarzowym, w którym pomiary zostały wykonane. Zarząd PGG wyjaśnił m.in., że oddziały PGG przesyłały pomiary ilości i jakości ścieków do WIOŚ w myśl art. 304 ust. 1 pkt 2 lit. c, tj. 30 dni od zakończenia wykonania badań jakościowych, a WIOŚ nigdy nie zakwestionował formy i układu przekazywanych danych oraz nie wymagał od PGG przedstawienia rocznych wyników pomiarów ilości ścieków.

Prowadzenie przez większość oddziałów (kopalń) PGG pomiarów ciągłych w zakresie ilości wypompowywanych oraz wprowadzanych wód dołowych do wód powierzchniowych, w ocenie NIK, wymagało realizacji obowiązku wynikającego z art. 304 ust. 1 pkt 2 lit. a Prawa wodnego. Zapewnia to organowi Inspekcji Ochrony Środowiska dysponowanie danymi dotyczącymi ilości ścieków wprowadzanych do wód w danym roku, których limit został określony w pozwoleniach wodnoprawnych. W przekazywanych informacjach zgodnie z lit. c ww. przepisu WIOŚ otrzymywał wyłącznie dane o ilości ścieków z daty pomiaru, tj. jednej doby. Na poziomie centrali Spółki nie zapewniono wystarczającego nadzoru, mającego na celu zapewnienie prawidłowej i jednolitej interpretacji przepisów prawa, a także stosowanie jednakowej metody wyliczeń i prezentacji danych w sprawozdawczości sporządzanej przez poszczególne oddziały Spółki.

Spółka JSW w większości prawidłowo przekazywała do organu właściwego do wydania pozwolenia wodnoprawnego wyniki pomiarów dotyczących ilości i jakości ścieków wprowadzonych do wód powierzchniowych. Spośród 18 przekazanych organowi właściwemu do wydania pozwolenia informacji rocznych dotyczących pomiarów ilości i jakości ścieków wprowadzanych do wód za poszczególne lata 2020–2023: w 14 przekazano w terminie; dwie (za lata 2020–2021) przekazano w terminie, lecz niewłaściwemu organowi Wód Polskich, a następnie przekazano (wraz z pomiarami za rok 2022) właściwemu organowi PGW WP; w trzech informacjach ujęto, w wyniku omyłek, dane ilościowe niezgodne ze stanem faktycznym (zaniżenia do ok. 6 % i zawyżenia do ok. 2 %). Ponadto JSW nie przekazywała półrocznych i rocznych sprawozdań do WIOŚ, zgodnie z art. 304 ust. 1 pkt 2 lit. a Prawa wodnego, lecz sprawozdania okresowe, na podstawie art. 304 ust. 1 pkt 2 lit. c tej ustawy, pomimo stosowania w większości ciągłego pomiaru ilości odprowadzanej wody.

**Kwartalne
oświadczenia
podmiotów
obowiązanych
do ponoszenia opłat
w większości zawierały
prawidłowe dane**

Podmioty wprowadzające wody dołowe do wód powierzchniowych ustalały wysokość opłaty zmiennej za wprowadzanie wód dołowych do wód powierzchniowych, wynikającej z art. 272 ust. 6 Prawa wodnego, na podstawie składanych do PGW WP *oświadczeń podmiotów obowiązanych do ponoszenia opłat za usługi wodne*, za poszczególne kwartały, tj. oświadczeń, o których mowa w art. 552 ust. 2a pkt 2 Prawa wodnego. Oświadczenia te zawierały wyrażoną w kg ilość sumy chlorków i siarczanów wprowadzanych do wód wraz z wodami kopalnianymi – zgodnie z art. 552 ust. 2h pkt 4 ww. ustawy.

W ok. 11 % kwartalnych oświadczeń SRK przekazała nieprawidłowe dane (głównie w wyniku omyłek) dotyczące ilości wprowadzanych wód dołowych do wód powierzchniowych oraz sumy jonów chlorków i siarczanów. Skutkiem wykazania błędnych danych w kwartalnych oświadczeniach, było zawyżenie wielkości opłat zmiennych naliczanych przez ZZ w Gliwicach i ZZ w Katowicach i tym samym zawyżenie pomocy publicznej dla SRK¹⁰⁴ łącznie o 303,5 tys. zł za 2020 r., 9,9 tys. zł za 2022 r. i 39,1 tys. zł za 2023 r., co stanowiło, odpowiednio 7,1 %, 0,3 % i 1,1 % udzielonej pomocy publicznej za ww. lata oraz zaniżenie tych opłat i tym samym pomocy publicznej za 2021 r. łącznie o 128,9 tys. zł, co stanowiło 5,1 % udzielonej pomocy publicznej w ww. roku.

Także w przypadku *oświadczeń podmiotów obowiązanych do ponoszenia opłat za usługi wodne* przekazanych do PGW WP przez spółkę PGG ich badanie wykazało, że za wyjątkiem ok. 10 % oświadczeń (tj. 15 ze 153 oświadczeń), w pozostałych przekazano rzetelne dane.

Przykład

W 12 oświadczeniach PGG za poszczególne kwartały lat 2021–2023 przekazanych przez KWK Piast-Ziemowit-Ruch Ziemowit zawarto w wyniku omyłek nierzetelne dane dotyczące ilości odprowadzonej wody. Skutkiem było zaniżenie opłat zmiennych w latach 2021–2023 o łączną wartość 1649,1 tys. zł. Ponadto cztery z ww. oświadczeń za poszczególne kwartały 2023 r. zawierały również nierzetelne dane dotyczące średniego stężenia ładunków jonów chlorków i siarczanów, bowiem jeśli w danym miesiącu nie były przeprowadzane badania, to kopiowano dane dotyczące zanieczyszczeń z okresów poprzednich, co skutkowało zniekształceniem

¹⁰⁴ Spółka SRK jako przedsiębiorstwo górnicze, którego podstawowym przedmiotem działalności jest m.in. prowadzenie likwidacji kopalń, była zwolniona, na podstawie art. 10 ustawy z dnia 7 września 2007 r. o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego (Dz. U. z 2024 r. poz. 1383) z obowiązku zapłaty bieżących opłat za usługi wodne. W związku z koniecznością ustalenia wielkości pomocy publicznej przyznawanej Spółce z tytułu zwolnienia z tych opłat, SRK przekazywała do PGW WP *oświadczenia podmiotu obowiązane do ponoszenia opłat za usługi wodne* w celu ustalenia wysokości opłaty zmiennej za wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi za każdy kwartał poszczególnych lat 2020-2023, dla każdej pompowni.

średniej arytmetycznej stężenia jonów chlorków i siarczanów w kwartale, dla którego dokonywano obliczeń. Skutkiem powyższego było zawyżenie ponoszonych opłat o 122,3 tys. zł. Ponadto, w kolejnych trzech oświadczeniach¹⁰⁵ wykazano, w wyniku omyłek, nierzetelne dane w zakresie średniego stężenia chlorków i siarczanów, co spowodowało zaniżenie ponoszonych opłat o 47,6 tys. zł. W trakcie kontroli NIK, PGG złożyła korekty oświadczeń za poszczególne kwartały lat 2020–2023.

Ponadto spółka PGG nie stosowała jednolitej metody wyliczenia stężeń jonów chlorków i siarczanów wykazywanych m.in. w tabeli C ww. oświadczenia, gdyż siedem zakładów górniczych średnie stężenie wyliczała jako średnią arytmetyczną, a dwie jako średnią ważoną. Pozostałe kontrolowane spółki (JSW i PGWiR) prawidłowo składały oświadczenia podmiotów obowiązanych do ponoszenia opłat za usługi wodne, a stężenia jonów chlorków i siarczanów wykazywanych w tabeli C ww. oświadczeń dokonała prawidłowo w oparciu o wyliczenie średniej arytmetycznej z wyników wykonanych badań laboratoryjnych.

Niewłaściwy sposób określania ładunków zasolenia w rocznych sprawozdaniach OS-3

Obowiązek przekazywania danych do rocznych sprawozdań OS-3, tj. *sprawozdania o gospodarowaniu wodą, ściekach i ładunkach zanieczyszczeń* wynikał z art. 30 ust. 1 pkt 3 ustawy o statystyce publicznej. Powyższe sprawozdania OS-3, były sporządzane i przekazywane do GUS przez wszystkie kontrolowane spółki SRK, PGG, JSW i PGWiR. W zakresie wód zasolonych z odwadniania zakładów górniczych przekazywane dane dotyczyły m.in. ich ilości z podziałem na ilości odprowadzane do wód oraz zagospodarowane, a także odpowiadające im ładunki chlorków i siarczanów. W sprawozdaniach OS-3 przekazywanych do GUS za poszczególne lata 2020–2023 stwierdzono, że wykazywane dane dotyczące ilości oraz jakości wód dołowych były nierzetelne i różniły się od danych źródłowych.

W sprawozdaniach OS-3, poza przyczynami wynikającymi z licznych oczywistych omyłek, różnice w ładunkach zanieczyszczeń (chlorków i siarczanów) wynikały m.in. z błędnych sposobów wyliczania ładunków zasolenia. Tymczasem ładunek zanieczyszczeń powinno się wyznaczać (cww trakcie kontroli potwierdził GUS), obliczając średnią arytmetyczną ze stężeń wszystkich próbek uzyskanych w trakcie przeprowadzonych badań ścieków w danym roku, a następnie mnożąc otrzymaną wartość przez ilość ścieków wytworzonych w ciągu roku, przy zachowaniu zgodności stosowanych jednostek miar.

¹⁰⁵ Za II i IV kwartał 2020 r. oraz II kwartał 2021 r.

Przykład

Spółka SRK we wszystkich sprawozdaniach OS-3 swoich 20 pompowni za 2020 r. i dla 19 pompowni za lata 2021–2023, przekazanych do GUS w okresie objętym kontrolą, wykazała nierzetelne dane dotyczące ilości ścieków odprowadzanych do wód z odwadniania zakładów górniczych¹⁰⁶ oraz ładunków jonów chlorków i siarczanów. Ładunek zasolenia obliczany był bowiem jako suma ładunków kwartalnych, gdzie kwartalnie ładunek był obliczany jako iloczyn ilości zrzucanej wody w okresie trzech miesięcy oraz średniej z zawartości chlorków i siarczanów – z analiz za te miesiące. Zaniżenia lub zawyżenia tych wartości zazwyczaj nie przekraczały od kilku do kilkunastu procent tych wielkości pochodzących z danych źródłowych.

Przykład

W pięciu z 36 sprawozdań OS-3 (11 %), złożonych w latach 2020–2023 dla poszczególnych zakładów górniczych PGG, wykazano nierzetelne dane dotyczące ilości lub jakości odprowadzanych wód, w tym w KWK Piast-Ziemowit Ruch Ziemowit w czterech sprawozdaniach złożonych za lata 2020–2023 wykazano nierzetelne dane dotyczące ilości i jakości odprowadzonej wody, a w KWK Staszic-Wujek Ruch Staszic w sprawozdaniu OS-3 złożonym za 2021 r. wykazano nieprawidłowe dane dotyczące ilości ładunków sumy jonów chlorków i siarczanów. Ponadto w 27 z 36 sprawozdań OS-3 (75 %), złożonych za lata 2020–2023 przez siedem kopalni, zaprezentowano nieporównywalne dane ładunków zanieczyszczeń, czego przyczyną było stosowanie różnych metod wyliczania ładunków jonów chlorków i siarczanów, w tym m.in. jako iloczyn średniej ważonej – zamiast średniej arytmetycznej stężeń chlorków i siarczanów z badań jakościowych w danym roku i ilości wody w roku.

Przykład

W spółce PGWiR wykazane w sprawozdaniach OS-3 dane odnośnie do ilości ścieków były zgodne z danymi pochodzącymi z urządzeń pomiarowych, jednak przy wyliczeniu zawartości jonów chlorków i siarczanów nie zastosowano właściwej metodyki lecz metodykę stosowaną do określenia zawartości jonów chlorków i siarczanów – jak przy ustaleniu opłat za usługi wodne przekazywanych w oświadczeniach do PGW WP, co skutkowało zawyżeniem bądź zaniżeniem danych w poszczególnych latach od -2,4 % do +1,5 %.

¹⁰⁶ W Dziale 4. Ścieki, wiersz 06 Ścieki odprowadzone do wód z odwadniania zakładów górniczych dam^3 (tys. m^3)/rok (bez znaku po przecinku).

**Sprawozdania G-09.10
nie uwzględniały
danych PGWiR i były
nie w pełni rzetelnie
sporządzane**

Podmioty prowadzące działalność gospodarczą zaklasyfikowaną według PKD do grupy 05.1 – *wydobywanie węgla kamiennego* oraz do grupy 09.9 – *działalność usługowa wspomagająca pozostałe górnictwo i wydobywanie*, w części dotyczącej węgla kamiennego, były zobowiązane do kwartalnego składania (narastająco) sprawozdań G-09.10 – *o skutkach środowiskowych działalności górnictwa węgla kamiennego* do Ministerstwa Aktywów Państwowych za pośrednictwem Agencji Rozwoju Przemysłu S.A. Oddziału w Katowicach. W zakresie wód dołowych dane dotyczyły ich ilości oraz wielkości ładunków chlorków i siarczanów odprowadzanych do wód powierzchniowych, a także ilości wód dołowych oraz wielkości ładunków chlorków i siarczanów zagospodarowywanych na potrzeby własne, bądź ilości tych wód przekazywanych (sprzedawanych) innym jednostkom.

Obowiązek przekazywania danych wynikał z art. 30 ust. 1 pkt 3 ustawy o statystyce publicznej oraz rozporządzeń Rady Ministrów w sprawie programu badań statystycznych statystyki publicznej na dany rok. Sprawozdania G-09.10, były sporządzane i przekazywane przez kontrolowane spółki SRK, PGG i JSW, nie sporządzało ich jednak PGWiR – z uwagi na brak takiego obowiązku, w związku ze zrzutem wód dołowych do wód powierzchniowych w ramach działalności zaklasyfikowanej wg PKD 37.00.Z – *odprowadzanie i oczyszczanie ścieków*. Ostatecznie, wody kopalniane odprowadzane za pośrednictwem PGWiR (ok. 7 % wód dołowych ogółem), wraz z towarzyszącym ładunkiem soli, formalnie nie było wykazywane w sprawozdaniach G-09.10¹⁰⁷.

Raportowane ilości wód dołowych odprowadzonych do wód powierzchniowych oraz ilości chlorków i siarczanów w sprawozdaniach G-09.10 za badane lata różniły się w niektórych przypadkach od danych źródłowych w zakresie ilości ścieków odprowadzonych i zawartych w nich ładunków soli.

Przykład

Spółka PGG we wszystkich czterech rocznych sprawozdaniach G.09-10 za lata 2020–2023 wykazała nierzetelne dane w pozycji 3.1. *wody dołowe* oraz 3.2. *ładunek Cl + SO₄ w wodach dołowych*, co było skutkiem:

- nieprawidłowego wyliczenia ilości odprowadzanej wody przez jeden z Oddziałów Spółki (KWK Ziemowit), stanowiącej zaniżenie odpowiednio o ok.: 4 %, 7 %, 8 % i 1 % ilości wykazanej w sprawozdaniu co wpłynęło również na wielkość ładunku zanieczyszczeń,
- podawania przez Oddział KWK Bolesław Śmiały jedynie ilości odprowadzonej wody bez ładunku zanieczyszczeń, co zaniżyło ładunek

¹⁰⁷ Przy czym spółka JSW w przypisie pod tabelą druku sprawozdania G-09.10 dodatkowo podawała informację, że nie uwzględnia ona wód dołowych odprowadzanych do PGWiR podając ich ilość oraz ładunek soli.

zanieczyszczeń dla całej Spółki, odpowiednio o ok.: 1 %, 2 %, 4 % i 3 % wartości ujętych w sprawozdaniach za lata 2020-2023.

Przykład

Spółka SRK w sprawozdaniach G-09.10, za wszystkie kwartały lat 2020–2023, wykazywała błędne dane dotyczące ilości ścieków odprowadzanych do wód z odwadniania zakładów górniczych¹⁰⁸ oraz ładunków zanieczyszczeń w zakresie sumy jonów chlorków i siarczanów¹⁰⁹, przy czym stwierdzone nieliczne przypadki zaniżenia lub w większości przypadki zawyżenia ilości wód kopalnianych oraz zawartych w nich ładunków soli zazwyczaj nie przekraczały kwartalnie od kilku do kilkunastu procent tych wielkości pochodzących z danych źródłowych.

5.4.2. ANALIZA SPRAWOZDAŃ ORAZ INFORMACJI PODMIOTÓW WPROWADZAJĄCYCH WODY DOŁOWE DO WÓD POWIERZCHNIOWYCH PRZEZ ORGANY WÓD POLSKICH I WIOŚ

Organy PGW WP oraz WIOŚ nie analizowały bądź nierzetelnie weryfikowały zgodność informacji składanych przez podmioty wprowadzające wody kopalniane do wód powierzchniowych z warunkami określonymi w pozwoleniach wodnoprawnych.

Zaniechanie
przez RZGW analizy
informacji
przyjmowanych
na podstawie art. 304
ust. 1 Prawa wodnego

RZGW nie analizował zgodności z warunkami określonymi w pozwoleniach wodnoprawnych danych dotyczących ilości i jakości odprowadzonych ścieków, ujmowanych przez podmioty w składanych, na podstawie art. 304 ust. 1 Prawa wodnego, informacji rocznych, co było działaniem nierzetelnym. Powodem powyższego był, wskazywany przez RZGW, brak obowiązku prawnego weryfikacji danych zawartych w przedmiotowych informacjach, pomimo że pozyskiwano w ten sposób dane pozwalające stwierdzić przypadki naruszenia przez poszczególne podmioty warunków udzielonego im pozwolenia wodnoprawnego. W ocenie NIK, zaniechanie analizy przyjmowanych na podstawie art. 304 ust. 1 Prawa wodnego informacji pod względem zgodności wynikających z nich danych z obowiązującymi pozwoleniami wodnoprawnymi świadczyło o niedokładaniu należytej staranności przy realizacji zadań ustawowych RZGW, jako podmiotu właściwego w zakresie pozwoleń wodnoprawnych.

RZGW nie zawiadamiał
organu właściwego
ws. sankcji
w przypadkach
nieprzekazywania
wyników pomiarów

RZGW w przypadkach niewywiązywania się podmiotu z obowiązku złożenia wyników prowadzonych pomiarów nałożonego dyspozycją art. 304 ust. 1 pkt 1 Prawa wodnego nie zawiadamiał organu właściwego do stosowania sankcji, przewidzianej w przepisie art. 477 pkt 12 Prawa

¹⁰⁸ W wierszu 3.1. Odprowadzanie ścieków do wód powierzchniowych, w tym wody dołowe.

¹⁰⁹ W wierszu 3.2. Odprowadzanie ścieków do wód powierzchniowych, w tym ładunek CL + SO₄ w wodach dołowych.

wodnego, uznając m.in. że RZGW nie jest zobligowany do dyscyplinowania podmiotów w tym przedmiotowym zakresie.

Przykład

Badanie złożonych przez podmioty wprowadzające zasolone wody kopalniane do wód powierzchniowych informacji rocznych w zakresie określonym w pozwoleniu wodnoprawnym na podstawie art. 304 ust. 1 Prawa wodnego wykazało, że jeden z podmiotów, nie objęty bezpośrednio kontrolą NIK, nie złożył ww. informacji za rok 2020 i 2021 (co dotyczyło pozwolenia wodnoprawnego z dnia 4 czerwca 2018 r. wydanego przez Dyrektora RZGW), a drugi nie złożył informacji za rok 2021 (co dotyczyło pozwolenia wodnoprawnego z dnia 30 października 2017 r. wydanego przez Marszałka Województwa Śląskiego).

Rozbieżności pomiędzy danymi pochodzącymi z informacji rocznych i oświadczeń kwartalnych

ZZ w Gliwicach nierzetelnie analizował posiadane dane dotyczące pomiarów ilości i jakości odprowadzanych ścieków do wód wykazane przez podmioty w informacjach rocznych, składanych na podstawie art. 304 ust. 1 Prawa wodnego oraz w oświadczeniach kwartalnych, składanych na podstawie art. 552 Prawa wodnego. Przeprowadzona w ramach kontroli NIK analiza porównawcza złożonych przez podmioty wprowadzające zasolone wody kopalniane do wód powierzchniowych informacji rocznych z art. 304 ust. 1 Prawa wodnego oraz oświadczeń kwartalnych złożonych na potrzeby ustalenia należnej opłaty zmiennej, wykazała że w pięciu przypadkach wystąpiły rozbieżności w ilościach odprowadzonych ścieków wykazanych w ww. dokumentach. Dyrektor ZZ w Gliwicach wyjaśnił, że wyniki prowadzonych pomiarów ilości i jakości ścieków wprowadzanych do środowiska, w zakresie określonym w pozwoleniach wodnoprawnych, weryfikowane są podczas dokonywania przeglądu pozwoleń wodnoprawnych oraz wydawania nowych pozwoleń wodnoprawnych. Tymczasem jak ustalono w trakcie kontroli NIK, w trzech z ww. przypadków, dotyczących czterech pozwoleń wodnoprawnych, ZZ w Gliwicach wykonał przeglądy pozwolenia wodnoprawnego, jednak z treści protokołów nie wynikało, że analiza danych dotyczących pomiarów ilości i jakości odprowadzanych ścieków została przeprowadzona.

Nieskuteczne działania w przypadkach niezłożenia przez podmioty informacji rocznych

ZZ w Gliwicach nie podejmował skutecznych działań w przypadkach niezłożenia przez podmioty informacji rocznych o ilości i jakości ścieków wprowadzanych do wód, co dotyczyło naruszenia dyspozycji art. 304 ust. 1 pkt 1 Prawa wodnego przez SRK, której Pompownia „Siemianowice-Chorzów” nie złożyła informacji rocznej za rok 2021 i 2022, oraz Muzeum Górnictwa Węglowego – za rok 2020, 2022 i 2023. Dyrektor ZZ w Gliwicach wskazał, m.in. że w 2022 r. przeprowadzono kampanię informacyjną rozsyłając do kilkudziesięciu podmiotów korespondencję, w której przypominano o obowiązkach wynikających z art. 304 Prawa wodnego ze wskazaniem terminu składania informacji oraz formie i układzie

przekazywanych wyników oraz wezwano podmioty, które nie dopełniły obowiązku do niezwłocznego przekazania wyników pomiarów, a akcja ponowiona została w styczniu 2024 r.

**Brak bieżącej analizy
przekazywanych
danych o ilości
i jakości zrzucanych
wód dołowych**

W ZZ w Katowicach dane przedkładane przez podmioty o ilości i jakości ścieków wprowadzanych do wód powierzchniowych nie były na bieżąco analizowane pod kątem ustalenia, czy określone w pozwoleniach parametry dotyczące dopuszczalnej zawartości określonych substancji, oraz ilości zrzucanych wód kopalnianych, są zgodne z wydanymi pozwoleniami. Dopiero w toku prowadzonych przeglądów pozwoleń wodnoprawnych Dyrektor ZZ w Katowicach ponownie żądał przedstawienia danych, które już posiadał, m.in. o ilościach odprowadzonych wód oraz ich jakości, w celu oceny zgodności tych informacji z wydanymi decyzjami.

**Ograniczona wiedza
WIOŚ o podmiotach
zobowiązanych do
przekazywania
wyników pomiarów**

WIOŚ analizował wyniki badań przesyłane przez jednostki wprowadzające wody pochodzące z odwodnienia kopalń do wód powierzchniowych na podstawie art. 304 Prawa Wodnego. Analizy dokumentowane były przez WIOŚ w formie adnotacji z kontroli dokumentacyjnej i miały na celu ocenę dotrzymywania wartości dopuszczalnych wynikających z pozwoleń wodnoprawnych w porównaniu z danymi zawartymi w przesyłanych zestawieniach wyników oraz spełniania wymagań dotyczących badań automonitoringowych. ŚWIOŚ wyjaśnił, że WIOŚ nie posiada informacji o wszystkich podmiotach, które objęte są obowiązkiem przekazywania wyników prowadzonych pomiarów, oraz że Inspektorat pozyskiwał część informacji w ww. zakresie podczas wykonywanych kontroli w terenie. Spośród 41 decyzji pozwoleń wodnoprawnych zbadanych przez WIOŚ, w trakcie 22 prowadzonych kontroli, jedynie w 10 decyzjach WIOŚ został wymieniony jako podmiot otrzymujący do wiadomości daną decyzję.

**Zaniechanie podjęcia
działań w celu
naliczenia opłaty
podwyższonej**

W czterech przypadkach (dot. trzech jednostek), mimo dysponowania przez WIOŚ danymi wskazującymi na przekroczenia limitów dopuszczalnej rocznej ilości odprowadzonych wód dołowych do wód powierzchniowych określonych w pozwoleniach wodnoprawnych, nie podjęto działań mających na celu naliczenie podmiotom opłaty podwyższonej, o której mowa w art. 280 pkt 2 lit. b Prawa wodnego. Powyższe wynikało m.in. z przyjęcia błędnego założenia, że wyznaczony w pozwoleniu wodnoprawnym limit ilości ścieków odnosi się do roku obowiązywania pozwolenia wodnoprawnego, liczonego jako 365 dni od daty jego obowiązywania. NIK zwrócił uwagę, że zgodnie z art. 289 Prawa wodnego, ww. opłatę wymierza się za przekroczenie stwierdzone w roku kalendarzowym, a nie w pierwszym, drugim czy następnym roku obowiązywania pozwolenia wodnoprawnego.

Nieegzekwowanie od podmiotów prowadzących pomiary ciągłe informacji o ilości odprowadzonych ścieków

ŚWIOŚ nie wymagał od jednostek odprowadzających wody dołowe do wód powierzchniowych, stosujących pomiary ciągłe ilości ścieków wprowadzanych do wód, rzetelnego przekazywania wyników pomiarów ilości ścieków, w skali półrocza oraz danego roku kalendarzowego¹¹⁰. Zastępca ŚWIOŚ wyjaśnił, m.in. że odmienny sposób przekazywania danych do WIOŚ wynikał z różnej interpretacji zapisów rozporządzenia ws. formy i układu przekazywanych wyników pomiarów. Zdaniem NIK, mając na uwadze, że większość podmiotów górniczych stosuje pomiary ciągłe ilości odprowadzonych ścieków, ŚWIOŚ powinien skutecznie od nich wymagać przekazywania informacji o ilości ścieków odprowadzonych do wód powierzchniowych w skali półrocza oraz danego roku kalendarzowego, tak aby ułatwić dokonywanie analiz tych danych z warunkami określonymi w pozwoleniach wodnoprawnych i zapewnić bieżącą realizację obowiązku wskazanego w art. 289 Prawa wodnego.

5.5. PRZEGLĄDY POZWOLEŃ WODNOPRAWNYCH

Organy PGW WP z naruszeniem przepisów prawa i nierzetelnie przeprowadzały przeglądy pozwoleń wodnoprawnych wydanych podmiotom wprowadzającym do wód powierzchniowych wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych.

Zaniechanie przeprowadzenia przeglądów pozwoleń wydanych przed 2018 r.

Stosownie do art. 416 ust. 1 Prawa wodnego, organ właściwy w sprawach pozwoleń wodnoprawnych dokonuje przeglądu pozwoleń wodnoprawnych m.in. na wprowadzanie ścieków do wód, a także realizacji tych pozwoleń, co najmniej raz na cztery lata. Dyrektor ZZ w Katowicach nie dokonał przeglądów, będących w latach 2020–2024 w obrocie prawnym, pozwoleń uprawniających do odprowadzania wód kopalnianych do wód powierzchniowych, wydanych przed 2018 r. przez starostów (prezydentów miast na prawach powiatu). Jak wyjaśnił, organy, które wydały przedmiotowe pozwolenia wodnoprawne nie przekazały akt spraw dotyczących tych pozwoleń, ani samych pozwoleń, więc nie miał szczegółowej wiedzy na ich temat. Brak realizacji tego obowiązku uzasadniał także niewystarczającą liczbą pracowników, w stosunku do powierzonych zadań. NIK nie podzieliła ww. wyjaśnień w zakresie braku wiedzy o pozwoleniach wodnoprawnych wydanych przed 2018 r., gdyż na podstawie tych pozwoleń naliczono opłaty za korzystanie z usług wodnych. Ponadto, podmioty, którym wydano te pozwolenia składały do Zarządu Zlewni informacje w zakresie ilości i jakości odprowadzonych ścieków, na podstawie art. 304 ust. 1 Prawa wodnego.

¹¹⁰ Zgodnie z art. 304 ust. 1 pkt 2 lit. a Prawa wodnego, podmioty korzystające z usług wodnych są obowiązane do przekazywania do WIOŚ wyników pomiarów ilości i jakości ścieków w przypadku pomiarów ciągłych – w terminie 30 dni od dnia zakończenia I półrocza oraz do 31 stycznia następnego roku za ubiegły rok kalendarzowy.

**Przeprowadzenie
przeeglądów pozwoleń
z naruszeniem
terminu określonego
w art. 416 ust. 1 Prawa
wodnego**

Przeeglądy pozwoleń wodnoprawnych należy przeprowadzać co najmniej raz na cztery lata (art. 416 ust. 1 Prawa wodnego). Jak ustalono w trakcie kontroli, spośród 36 przeeglądów pozwoleń przeprowadzonych przez skontrolowane organy PGW WP¹¹¹, sześć przeeglądów (17 %) dokonano z naruszeniem tego terminu, w tym pięć przeeglądów przeprowadzonych przez Dyrektora ZZ w Gliwicach i jeden przez Dyrektora RZGW. Opóźnienia w przeprowadzeniu przeeglądów wyniosły od 17 do 55 miesięcy. Dokonywanie przeeglądów z opóźnieniem wynikało z dużej liczby spraw prowadzonych w komórkach organizacyjnych odpowiedzialnych za przeprowadzanie przeeglądów pozwoleń przy ograniczonych zasobach kadrowych. Zdaniem NIK, okoliczność ta nie może jednak usprawiedliwiać wykonywania powierzonych obowiązków z naruszeniem przepisów prawa. Rzetelne i terminowe wykonanie przeeglądów wpływa na prawidłową realizację innych zadań organu PGW WP, jak np. wszczęcie postępowania w sprawie cofnięcia lub ograniczenia bez odszkodowania pozwolenia wodnoprawnego w przypadku niewywiązywania się z obowiązków i warunków określonych w pozwoleniu.

**Ograniczony zakres
przeprowadzonych
przeeglądów pozwoleń
wodnoprawnych**

Przeeglądy pozwoleń wodnoprawnych przeprowadzono w ograniczonym zakresie. Podczas przeeglądu nie sprawdzano, czy podmioty którym określono w pozwoleniu niezbędne przedsięwzięcia ograniczające negatywne oddziaływanie na środowisko realizują te działania i w jakim zakresie. Nie żądano od podmiotów dokumentów i wyjaśnień na potwierdzenie realizacji przedsięwzięć prośrodowiskowych. Powyższe zaniechanie dotyczyło pięciu z sześciu przeeglądów przeprowadzanych przez Dyrektora RZGW, bowiem jedynie w wydanych przez niego pozwoleniach określono przedsięwzięcia ograniczające negatywne oddziaływanie na środowisko oraz działania i przedsięwzięcia niezbędne dla spełnienia warunków, o których mowa w art. 68 Prawa wodnego, w przypadku odprowadzania wód dołowych o ponadnormatywnej zawartości zanieczyszczeń chlorkami i siarczanami¹¹². Dyrektorzy ZZ w Gliwicach i Katowicach, mimo prawnego obowiązku, nie określili w pozwoleniach takich działań i przedsięwzięć. Przyczyną nieweryfikowania podczas przeeglądów przedmiotowych działań i przedsięwzięć było błędne rozumienie, iż stanowią one jedynie warunki wydania pozwolenia, a nie warunki jego realizacji. W ocenie NIK, mając na

¹¹¹ Tj. 15 przeeglądów pozwoleń przeprowadzonych w RZGW, 12 w ZZ w Katowicach i dziewięć w ZZ w Gliwicach.

¹¹² Spośród 15 przeeglądów pozwoleń wodnoprawnych dokonanych przez Dyrektora RZGW, w sześciu pozwoleniach określono przedsięwzięcia ograniczające negatywne oddziaływanie na środowisko oraz działania i przedsięwzięcia niezbędne dla spełnienia warunków, o których mowa w art. 68 Prawa wodnego, w związku z ponadnormatywną zawartością stężeń chlorków i siarczanów. W pozwoleniach wydanych przez Marszałka Województwa Śląskiego do 31 grudnia 2017 r., w których zezwolono na ponadnormatywną zawartość stężeń chlorków i siarczanów, nie określono ww. działań i przedsięwzięć.

uwadze wytyczne KZGW ws. przeglądów pozwoleń wodnoprawnych, w których w pkt 3.2 wskazano na podstawowe obowiązki podmiotu, w tym niezbędne przedsięwzięcia ograniczające negatywne oddziaływanie na środowisko, a w pkt 5 wskazano, iż w protokole z przeprowadzonego przeglądu powinna znaleźć się informacja, czy nie zachodzi konieczność wszczęcia postępowania w sprawie cofnięcia lub ograniczenia bez odszkodowania pozwolenia, jeśli podmiot m.in. nie realizuje przedsięwzięć ograniczających negatywne oddziaływanie na środowisko ustalonych w pozwoleniu, realizacja przez podmiot ww. warunków pozwolenia powinna być przedmiotem czynności w ramach przeglądu pozwolenia wodnoprawnego.

Czynności dokonane w trakcie wszystkich przeglądów pozwoleń nie obejmowały przeprowadzenia oględzin urządzeń wodnych (wylotów wód kopalnianych do wód powierzchniowych) w zakresie ich właściwego utrzymania. Tymczasem zgodnie z wytycznymi KZGW ws. przeglądów pozwoleń wodnoprawnych (pkt 4-4.1), w miarę możliwości w trakcie oględzin należało ustalić, czy urządzenie wodne służące do korzystania z wód jest właściwie utrzymywane, a oględziny powinny zakończyć się sporządzeniem notatki służbowej. W zakresie właściwego utrzymania urządzeń wodnych opierano się jedynie na złożonych wyjaśnieniach lub załączonych zdjęciach. Dyrektorzy RZGW i ZZ w Gliwicach i Katowicach wyjaśnili, że żaden z przepisów Prawa wodnego nie wskazuje, jakie czynności powinien wykonać organ dokonując przeglądu pozwolenia, a wytyczne KZGW ws. przeglądów pozwoleń wodnoprawnych nie stanowią źródła prawa powszechnie obowiązującego. Zdaniem NIK, wytyczne KZGW obowiązują jednostki podległe podmiotowi uprawnionemu do ich wydania, a ich przestrzeganie stanowi wyznacznik należytej staranności realizowanych działań. Rzetelność oznacza m.in. badanie, czy przestrzegane były wewnętrzne reguły funkcjonowania kontrolowanego podmiotu.

Ponadto, spośród 36 dokonanych przeglądów pozwoleń wodnoprawnych, w czterech przypadkach (11 %)¹¹³ nie uwzględniano wyników pomiarów ilości i jakości ścieków za okres od ostatniego przeglądu, w jednym przypadku¹¹⁴ nie żądano wyników badań jakościowych ścieków przez akredytowane laboratorium, a ustalenia w tym zakresie oparto jedynie na sporządzonym przez podmiot zestawieniu dotyczących stężeń chlorków i siarczanów, które nie obejmowało dat poboru próbek – zatem nie można było ocenić częstotliwości dokonania pomiarów i wiarygodności tych pomiarów. W kolejnych siedmiu przypadkach (19 %)¹¹⁵ nie żądano od

¹¹³ Trzy przeglądu pozwoleń przeprowadzone w ZZ w Gliwicach i jeden w RZGW.

¹¹⁴ Dotyczy RZGW.

¹¹⁵ Cztery przeglądy pozwoleń przeprowadzone w RZGW i trzy w ZZ w Gliwicach.

podmiotów dokumentów potwierdzających prawidłowe wykonanie obowiązków ustalonych w pozwoleniu wobec podmiotu uprawnionego do rybactwa, tj. partycypacji w kosztach zarybiania lub przekazania uprawnionemu do rybactwa wyników pomiarów badań ścieków.

W ocenie NIK, przeprowadzenie przeglądu w ograniczonym zakresie uniemożliwiało rzetelną ocenę realizacji wszystkich warunków i obowiązków określonych w pozwoleniu, tym samym uniemożliwiało prawidłową ocenę zaistnienia przesłanek do cofnięcia lub ograniczenia bez odszkodowania pozwolenia wodnoprawnego, w przypadku niewłaściwej realizacji obowiązku określonego w pozwoleniu.

**Nierzetelne
dokumentowanie
czynności w ramach
dokonywanych
przeглядów**

Z dokonanych przeglądów pozwoleń wodnoprawnych sporządzano protokoły, jednak nie spełniały one wymogów określonych w wytycznych KZGW ws. przeglądów pozwoleń wodnoprawnych¹¹⁶. W przypadku ZZ w Katowicach protokoły ze wszystkich przeprowadzonych 12 przeglądów nie zawierały informacji pozwalających ustalić: jaki okres korzystania z pozwoleń był objęty przeglądem, jakie pomiary ilości i jakości ścieków poddano weryfikacji i czy spełniały one warunki określone w pozwoleniach. Jak wyjaśnił Dyrektor Zarządu Zlewni, żaden przepis prawa nie określa sposobu i zakresu przeprowadzania przeglądu pozwolenia, nie precyzuje, jakie czynności powinien lub może wykonać organ dokonując przeglądu. Tym samym przepisy prawa nie nakładają obowiązku określenia przedziału czasowego za jaki jest dokonywany przegląd. NIK wskazuje, że w pkt 5 wytycznych KZGW ws. przeglądów pozwoleń wodnoprawnych określono, że w protokole z przeprowadzonego przeglądu powinny znaleźć się informacje na temat jego wyników, w tym analiza przekazanych przez podmiot wyników badań, z której powinno wynikać, czy nie są przekroczone warunki ustalone w pozwoleniu oraz czy podmiot wywiązuje się z nałożonych w pozwoleniu obowiązków. Za wymogiem rzetelnego dokumentowania wyników przeprowadzonego przeglądu, oprócz ww. wytycznych KZGW, przemawia również zasada pisemności działania organów, bowiem wyniki przeglądu determinują dalsze działania organu, jak np. wnioskowanie o przeprowadzenie kontroli gospodarowania wodami czy wszczęcie postępowania w sprawie cofnięcia lub ograniczenia bez odszkodowania pozwolenia wodnoprawnego.

¹¹⁶ Zgodnie z wytycznymi ws. przeglądów pozwoleń wodnoprawnych (pkt 5), przegląd powinien zakończyć się protokołem. W protokole powinny znaleźć się informacje na temat wyników przeprowadzonego przeglądu, w tym m.in. analiza przekazanych przez podmiot wyników badań, z której powinno wynikać, czy nie są przekroczone warunki ustalone w pozwoleniu oraz czy podmiot wywiązuje się z nałożonych w pozwoleniu obowiązków. Dwa egzemplarze protokołu należy przesłać do podmiotu celem podpisania i odesłania jednego egzemplarza, aby podmiot mógł zapoznać się z wynikami przeglądu. W przypadku nieodesłania przez podmiot podpisanego egzemplarza protokołu należy sporządzić stosowną notatkę służbową.

Z kolei w ZZ w Gliwicach w ośmiu, spośród dziewięciu, przeprowadzonych przeglądów sporządzono protokół w jednym egzemplarzu zamiast w dwóch, a podpisał je tylko Dyrektor Zarządu Zlewni. Nie przekazano podmiotom protokołu w celu zapoznania się z wynikami przeglądu i jego podpisania. Dyrektor Zarządu Zlewni wyjaśnił, że tylko w przypadkach stwierdzenia zaistnienia przesłanek do cofnięcia lub ograniczenia bez odszkodowania pozwolenia sporządzono dwa egzemplarze protokołu z przeglądu. W ocenie NIK, nieuwzględnianie ww. wytycznych KZGW w zakresie sporządzania protokołu i zapoznania z jego treścią podmiotu objętego przeglądem, świadczyło o przeprowadzaniu przeglądów pozwoleń wodnoprawnych bez dochowania należytej staranności.

5.6. KONTROLE POZWOLEŃ WODNOPRAWNYCH

5.6.1. KONTROLE WOJEWÓDZKIEGO INSPEKTORATU OCHRONY ŚRODOWISKA W KATOWICACH

WIOŚ zgodnie z przepisami prawa i rzetelnie przeprowadził kontrole w podmiotach wprowadzających do wód powierzchniowych wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych.

WIOŚ prawidłowo prowadził kontrole w podmiotach górniczych

W latach 2020–2023 WIOŚ, na podstawie art. 9 ustawy o IOŚ, przeprowadził 22 kontrole¹¹⁷ w podmiotach odprowadzających wody dołowe do wód powierzchniowych, w tym jedną kontrolę planową, a pozostałe kontrole pozaplanowe (interwencyjne). Zakres przedmiotowy kontroli obejmował przestrzeganie przepisów o ochronie środowiska i warunków określonych w decyzjach administracyjnych dotyczących gospodarki wodno-ściekowej. W 16 kontrolach (73 %) pobrano próbki jakości wód dołowych, które przebadano w Centralnym Laboratorium Badawczym Głównego Inspektoratu Ochrony Środowiska. ŚWIOŚ wskazała, że nie zawsze pobór prób wód dołowych jest możliwy z uwagi na brak ich zrzutu w dniach przeprowadzania kontroli. W trzech kontrolach stwierdzono jednorazowe przekroczenia limitu stężeń chlorków określonego w pozwoleniu wodnoprawnym, a w kolejnej kontroli przekroczenie limitu sumy chlorków i siarczanów. Ponadto, w czterech kontrolach stwierdzono utrzymanie w niewłaściwym stanie wylotów i koryt cieków naturalnych w ich obrębie.

¹¹⁷ W 2020 r. – jedną, w 2021 r. – dwie kontrole, w 2022 r. – pięć kontroli i w 2023 r. – 14 kontroli.

Rzetelne
dokumentowanie
czynności kontrolnych
przez WIOŚ

Z przeprowadzonych czynności kontrolnych sporządzono protokoły kontroli, zgodnie ze wzorem określonym przez GIOŚ. We wszystkich przypadkach w trakcie kontroli przeprowadzono oględziny, sporządzając z tych czynności protokół oględzin wraz z dokumentacją zdjęciową, który stanowił załącznik do protokołu kontroli. Przedmiotem oględzin były urządzenia i instalacje służące do prowadzenia gospodarki wodno-ściekowej. Na podstawie ustaleń kontroli, w tym nieprawidłowości sporządzano zarządzenia pokontrolne wg wzoru określonego przez GIOŚ. W zarządzeniach tych zobowiązywano kontrolowanego do wykonania działań mających na celu wyeliminowanie naruszeń przepisów prawa lub postanowień decyzji administracyjnych, wyznaczając termin ich realizacji oraz termin przesłania informacji o zakresie podjętych i zrealizowanych działaniach. Pouczano kontrolowanego o sankcjach, wynikających z art. 31a pkt 1 i 2 ustawy o IOŚ, w przypadku niepoinformowania lub niezgodnego z prawdą informowania o podjętych działaniach.

W wyniku przeprowadzonych 22 kontroli, w 18 wydanych zarządzeniach pokontrolnych sformułowano 37 działań do zrealizowania. We wszystkich przypadkach skontrolowane podmioty poinformowały o podjętych działaniach w wyznaczonym terminie.

5.6.2. KONTROLE REGIONALNEGO ZARZĄDU GOSPODARKI WODNEJ W GLIWICACH

RZGW w Gliwicach zgodnie z przepisami prawa, jednak nierzetelnie, przeprowadził kontrole gospodarowania wodami w podmiotach wprowadzających do wód powierzchniowych wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych.

RZGW prowadził
kontrole
wprowadzania wód
dołowych do wód
powierzchniowych
tylko w dwóch
z czterech lat okresu
2020–2023

Kontrole gospodarowania wodami RZGW wykonywał na podstawie art. 335 ust. 1 pkt 1 Prawa wodnego¹¹⁸. W latach 2020–2021 RZGW nie przeprowadził żadnej kontroli gospodarowania wodami w podmiotach odprowadzających wody dołowe do wód powierzchniowych ponieważ, jak wyjaśnił Z-ca Dyrektora RZGW, nie wpłynęły żadne zgłoszenia w sprawie podejrzeń nieprawidłowego korzystania z wód przez ww. podmioty, ani nie otrzymano wytycznych z Ministerstwa Infrastruktury czy z KZGW o konieczności wprowadzenia takich kontroli do projektu planu kontroli. W 2020 r. w innych podmiotach przeprowadzono 34 kontrole, a w 2021 r. 43 kontrole.

W latach 2022–2023 przeprowadził 10 kontroli w podmiotach górniczych (w tym: w 2022 r. – jedną kontrolę doraźną, a w 2023 r. – dwie kontrole planowe i siedem kontroli doraźnych). Zakres przedmiotowy kontroli

¹¹⁸ W brzmieniu obowiązującym do 30 czerwca 2024 r.

obejmował korzystanie z wód oraz ochronę zasobów wodnych, przestrzeganie warunków ustalonych w decyzjach wydanych na podstawie prawa wodnego, utrzymywanie wód i urządzeń wodnych, zgodnie z art. 334 pkt 1, 2 i 5 Prawa wodnego. W czterech kontrolach (40 %) stwierdzono nienależyte utrzymanie wylotu lub skarpy albo koryta cieków, w jednej kontroli (10 %) stwierdzono korzystanie z wód niezgodnie z pozwoleniem polegające na zmianie sposobu odprowadzania wód dołowych oraz nieznacznych przekroczeniach norm jakościowych odprowadzonych ścieków i w związku z tym wystąpiono z wnioskiem o rozważenie cofnięcia pozwolenia wodnoprawnego. W pięciu kontrolach (50 %) nie stwierdzono nieprawidłowości. W przypadku stwierdzenia nieprawidłowości wydano zarządzenie pokontrolne z wyznaczonym terminem realizacji wskazanych zaleceń, które podmioty górnicze terminowo wykonały.

Ograniczony zakres prowadzonych czynności kontrolnych

Dwie kontrole gospodarowania wodami (20 %) przeprowadzono w ograniczonym zakresie, gdyż nie sprawdzono realizacji wszystkich warunków i obowiązków określonych w pozwoleniach wodnoprawnych. Podczas kontroli jedyne pozwolenie wodnoprawne, w którym określono przedsięwzięcia ograniczające negatywne oddziaływanie na środowisko obejmujące: metody górniczo-geologiczne powodujące ograniczenie dopływu u źródła poprzez tamowanie nieczynnych wyrobisk, pozostawienie wód słonych w podziemnych zrobach poeksploatacyjnych, zmianę koncepcji udostępnienia pokładów, zamykanie dołowych otworów wiertniczych prowadzących solanki, izolację stref uskokowych, uszczelnianie i zatłaczanie oraz hydrotechniczną metodę dozowania zrzutu wód poprzez zbiornik retencyjno-dozujący, nie zweryfikowano, czy podmiot realizuje te działania i w jakim zakresie. Przyczyną niezwyfikowania przedmiotowych przedsięwzięć było błędne rozumienie, iż stanowią one jedynie warunki wydania pozwolenia, a nie warunki jego realizacji. W ocenie NIK, podejmowanie przedsięwzięć i działań ograniczających negatywne oddziaływanie na środowisko warunkuje nie tylko wydanie decyzji na wprowadzanie do wód powierzchniowych ścieków przez podmioty górnicze, ale jednocześnie zaniechanie ich późniejszej realizacji stanowi, zgodnie z art. 415 pkt 3 ustawy Prawo wodne, przesłankę do ograniczenia lub cofnięcia udzielonego pozwolenia wodnoprawnego i dlatego działania te powinny być weryfikowane zarówno przed wydaniem pozwolenia, jak i w trakcie jego realizacji – w ramach przeprowadzanych kontroli gospodarowania wodami.

Nierzetelne dokumentowanie czynności kontrolnych

We wszystkich 10 kontrolach (100 %) nierzetelnie udokumentowano czynności kontrolne, tj. niezgodnie z pkt 1 i 7 działu XIII zasad KZGW ws. kontroli gospodarowania wodami, w myśl których protokół kontroli jest podstawowym dokumentem urzędowym sporządzanym przez

kontrolującego, który w sposób kompleksowy i wyczerpujący powinien odnosić się zarówno do poszczególnych elementów, jak i do całości kształtu kontrolowanej działalności i zawiera m.in. imię i nazwisko kontrolowanego, numer upoważnienia oraz numer legitymacji służbowej. Sporządzany jest w dwóch egzemplarzach, z których jeden pozostaje w aktach sprawy, a drugi bezpośrednio po zakończeniu czynności kontrolnych przekazuje się kontrolowanemu. W ośmiu przypadkach protokoły kontroli sporządzono w jednym egzemplarzu, a treść ich nie odzwierciedlała przeprowadzenia analizy całości zebranego materiału. W protokołach wskazano dokumenty przekazane lub do których przekazania zobowiązał się kontrolowany, a także jego oświadczenia dotyczące realizowania warunków pozwoleń wodnoprawnych. W protokołach nie znalazły się jednak analizy m.in. załączonych wyników pomiarów badań próbek wody, jak również nie określono w nich końcowych wyników kontroli, gdyż protokoły sporządzono w trakcie oględzin urządzeń wodnych, czyli przed ostatecznym zakończeniem czynności kontrolnych. Nie potwierdzały zatem przeprowadzenia analizy wszystkich zgromadzonych w toku kontroli materiałów. We wszystkich 10 protokołach kontroli nie wskazano numerów legitymacji służbowych kontrolujących, czego przyczyną było niedostosowanie dotychczasowego protokołu do wzoru wprowadzonego zasadami KZGW ws. kontroli gospodarowania wodami.

5.7. OPŁATY ZA WPROWADZANIE WÓD DOŁOWYCH DO WÓD POWIERZCHNIOWYCH

Podmioty terminowo i w należytej wysokości regulowały opłaty za wprowadzanie wód dołowych do wód powierzchniowych. Zarządy Zlewni w Gliwicach i Katowicach w prawidłowej wysokości naliczały opłaty za wprowadzanie wód dołowych do wód powierzchniowych i skutecznie egzekwowały należne płatności w przypadku ich nieterminowego regulowania.

Wysokość opłat za wprowadzanie wód dołowych do wód powierzchniowych uiszczonych przez podmioty z terenu woj. śląskiego

Stosownie do art. 268 ust. 1 pkt 2 Prawo wodnego, opłaty za usługi wodne uiszcza się m.in. za wprowadzanie ścieków do wód. Opłata za ww. usługi wodne składa się z opłaty stałej i opłaty zmiennej. Wysokość opłaty stałej uzależniona jest od okresu odprowadzania ścieków i od określonej w pozwoleniu wodnoprawnym maksymalnej ilości ścieków wprowadzanych do wód wyrażonej w m³/s. Z kolei wysokość opłaty zmiennej zależna jest od ilości i jakości ścieków faktycznie odprowadzonych do wód powierzchniowych.

Za lata 2020-2023 podmioty górnicze z województwa śląskiego z tytułu odprowadzania wód dołowych do wód powierzchniowych uiszczyły opłaty w łącznej kwocie 260,4 mln zł, w tym opłaty stałe w kwocie 3,5 mln zł,

Spółki JSW, PGWiR i PGG prawidłowo realizowały obowiązki związane z opłatami

a opłaty zmienne w kwocie 256,0 mln zł. Opłata stała stanowiła 1,4 % opłaty całkowitej.

Spółki JSW i PGWiR, w terminie określonym w art. 552 ust. 2b Prawa wodnego, składały kwartalne oświadczenia podmiotów obowiązanych do ponoszenia opłat za usługi wodne w celu ustalenia wysokości opłaty zmiennej za odprowadzanie wód dołowych. Wykazane w oświadczeniach dane dotyczące ilości i średniego stężenia chlorków i siarczanów w odprowadzonych ściekach były rzetelne. Naliczone przez ZZ w Gliwicach opłaty, Spółki uregulowały w należytej wysokości i co do zasady w terminie (jedynie JSW w trzech przypadkach uregulowała należność z nieznacznym opóźnieniem, wynoszącym jeden dzień). JSW uiściła za lata 2020–2023 opłaty na łączną kwotę 7,3 mln zł, a PGWiR – 47,0 mln zł.

Także spółka PGG w należytej wysokości oraz w terminach, określonych w art. 271 ust. 6 i art. 272 ust. 18 Prawa wodnego, uiściła opłaty za wprowadzanie wód dołowych do wód powierzchniowych za lata 2020–2023, przy czym w trakcie kontroli NIK, PGG złożyła korekty wybranych oświadczeń (co przedstawiono we wcześniejszej części nin. informacji). Łączna kwota uiszczonych opłat wyniosła 172,5 mln zł.

Zwolnienie z opłat za usługi wodne dla SRK

SRK jako przedsiębiorstwo górnicze, którego podstawowym przedmiotem działalności jest m.in. prowadzenie likwidacji kopalń, zabezpieczenie kopalń sąsiednich przed zagrożeniem wodnym, gazowym i pożarowym, w trakcie i po zakończeniu likwidacji kopalń, była zwolniona, na podstawie art. 10 ustawy z dnia 7 września 2007 r. o funkcjonowaniu górnictwa węgla kamiennego¹¹⁹, z opłat za usługi wodne na rzecz PGW WP. W związku z koniecznością ustalenia wielkości pomocy publicznej przyznanej Spółce z tytułu zwolnienia z ww. opłat, SRK przekazała do ZZ w Gliwicach i Katowicach kwartalne oświadczenia do ponoszenia opłat w celu ustalenia wysokości opłaty zmiennej za odprowadzanie wód dołowych. Za lata 2020–2023 Spółka otrzymała pomoc państwa z tytułu ww. opłat w wysokości 13,9 mln zł¹²⁰.

Zarządy Zlewni prawidłowo naliczały i skutecznie egzekwowały opłaty za odprowadzanie wód dołowych

ZZ w Gliwicach i Katowicach ustalały w prawidłowej wysokości opłaty zmienne na podstawie kwartalnych oświadczeń podmiotów obowiązanych do ponoszenia opłat za usługi wodne oraz opłaty stałe w oparciu o pozwolenia wodnoprawne (maksymalną ilość odprowadzanych ścieków). Przekazane podmiotom informacje o ustalonej wysokości należnej opłaty zmiennej zawierały sposób jej obliczenia i termin zapłaty, co spełniało wymogi określone w art. 272

¹¹⁹ Dz. U. z 2024 r. poz. 1383.

¹²⁰ W 2020 r. - 4 275,6 tys. zł, w 2021 r. - 2 539,8 tys. zł, w 2022 r. - 3 493,3 tys. zł i w 2023 r. - 3 634,6 tys. zł.

ust. 17 i 18 Prawa wodnego. Analogiczne informacje roczne ustalające wysokość opłaty stałej, przekazane podmiotom, zawierały sposób obliczenia tej opłaty oraz terminy wpłat rat kwartalnych, co było zgodne z art. 271 ust. 1 i 6 Prawa wodnego.

Na bieżąco monitorowano regulowanie należności z tytułu opłat za usługi wodne. W przypadku niedokonania zapłaty w terminie podejmowano wstępne działania windykacyjne polegające m.in. na poinformowaniu podmiotu górniczego o stanie zadłużenia. We wszystkich przypadkach naliczono odsetki za zwłokę (w łącznej kwocie 13,2 tys. zł), które wraz z należnością główną zostały uiszczone, co skutkowało brakiem dalszych działań windykacyjnych lub egzekucyjnych.

Zbyt niskie stawki jednostkowe opłat za wprowadzanie zasolonych wód dołowych do wód powierzchniowych

Jednostkowa stawka opłaty stałej pozostaje bez zmian od 2018 r. i wynosi 250,00 zł na dobę za jeden m³/s, za określoną w pozwoleniu wodnoprawnym maksymalną ilość ścieków wprowadzanych do wód, a jednostkowa stawka opłaty zmiennej za jeden kg substancji wprowadzanych ze ściekami do wód (wyrażonych jako wskaźnik sumy chlorków i siarczanów) wynosi 0,05 zł i pozostaje bez zmian od 2016 r. Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 26 października 2023 r. w sprawie jednostkowych stawek opłat za usługi wodne¹²¹, wprowadza dopiero z dniem 1 stycznia 2030 r. dla zakładów odprowadzających ścieki o zwiększonym zasoleniu, stawkę jednostkową opłaty zmiennej w wysokości 0,10 zł. Jednoczesne zastosowanie współczynników różnicujących od 0,35 do 0,8¹²², pozwoli obniżyć należną opłatę przy spełnieniu warunków określonych w rozporządzeniu. W przypadku systemu retencyjnego umożliwiającego wstrzymanie odprowadzania ścieków przez pięć kolejnych dni – współczynnik różnicujący wynosi 0,8, co spowoduje obniżenie stawki opłaty zmiennej o 20 %, a przez 10 kolejnych dni – 0,5, co spowoduje obniżenie stawki o 50 %. Oznacza to, że podmiot będzie ponosił opłatę zmienną w dotychczasowej wysokości.

NIK zauważa, że tak krótki okres wstrzymania odprowadzania wód dołowych nie gwarantuje skutecznej ochrony wód powierzchniowych przed zanieczyszczeniami, zwłaszcza w sytuacji susz hydrologicznych występujących w okresie letnim. Okres wstrzymywania zrztu zasolonych wód kopalnianych wynoszący 5 lub 10 dni, w ocenie NIK, jest niewystarczający i nie zapewniający realizowania przez system retencyjno-dozujący funkcji, o której mowa w art. 16 pkt 50b Prawo wodnego, tj. okresowego wstrzymywania lub ograniczenia wprowadzania wód pochodzących z odwodnienia zakładów górniczych do wód powierzchniowych w okresach obowiązywania na obszarze, na którym są

¹²¹ Dz. U. z 2023 r. poz. 2471.

¹²² Jak podano w art. 277 ust. 3 i 4 Prawa wodnego, a także w § 10 ust. 11 i 12 ww. rozporządzenia.

zlokalizowane odbiorniki ścieków, ostrzeżenia przed suszą hydrologiczną, wydane przez państwową służbę hydrologiczno-meteorologiczną. Okres stanu suszy hydrologicznej i związany z nią niski poziom wody w rzekach trwa z reguły dłużej niż 5-10 dni¹²³. W związku z powyższym ulgi w opłatach, zdaniem NIK, powinny dotyczyć użytkowania systemu retencyjno-dozującego, który pozwala na retencję wód kopalnianych przez okres dłuższy (minimum ok. 30 dni).

W ocenie NIK, także obniżanie stawek aż do 35 % stawki bazowej (§ 10 ust. 12 ww. rozporządzenia oraz art. 277 ust. 4 Prawa wodnego) dla kopalń posiadających systemy oczyszczania lub podczyszczania wód, jest mało efektywnym rozwiązaniem, bowiem opłaty obliczane są od ilości faktycznie zrzucanych chlorków i siarczanów, zgodnie z art. 272 ust. 6 pkt 4 Prawa wodnego. Zatem obniżenie do 35 % stawki dla zakładów górniczych za sam fakt korzystania z systemów oczyszczania lub podczyszczania wód (w praktyce jakichkolwiek) nie motywuje do wdrażania efektywnych rozwiązań w zakresie oczyszczania/odsalania wód, gdyż zdaniem NIK, to realne zwymiarowane zmniejszenie ilości zanieczyszczeń powinno kształtować wysokość ponoszonych opłat za zrzut zasolonych wód kopalnianych.

Podsekretarz Stanu w Ministerstwie Infrastruktury, działając z upoważnienia Ministra, wyjaśnił – w trybie art. 29 ust. 1 pkt 2 lit. f i art. 40 ust. 7 ustawy o NIK – że zmiany wprowadzone ww. rozporządzeniem miały na celu wdrożenie zmian przewidzianych w ustawie o rewitalizacji rzeki Odry. Jednostkową stawkę opłaty zmiennej za wprowadzanie chlorków i siarczanów do wód podniesiono dla zakładów odprowadzających ścieki o zwiększonym zasoleniu, gdyż przede wszystkim ta grupa podmiotów odprowadzała ścieki o znacznym stężeniu chlorków i siarczanów, które powinno być w pierwszej kolejności eliminowane lub ograniczane. Ministerstwo pierwotnie zakładało wcześniejszy termin podniesienia ww. stawki, jednak przedmiotowe rozwiązanie zostało uzgodnione w ramach prac nad ustawą o rewitalizacji rzeki Odry (w efekcie uwzględnienia zgłoszonych uwag). Ponadto wskazał, że zmiany stawki opłaty stałej wymagają zmiany rozporządzenia. Z kolei zmiana rozporządzenia wymaga uzgodnienia z pozostałymi resortami, w tym zgody Ministra Przemysłu. W procesie legislacyjnym ww. rozporządzenia Minister Aktywów Państwowych kwestionował wprowadzenie podwyżek w opłacie zmiennej, a bez zgody tego resortu nie jest możliwe podniesienie opłaty stałej.

¹²³ Przykładowo susza hydrologiczna w 2022 r. m.in. na odcinkach Odry trwała 42 dni – ostrzeżenie Biura Prognoz Hydrologicznych we Wrocławiu z 19 lipca 2022 r. i jego odwołanie z 29 sierpnia 2022 r. – dotyczyło obszaru zlewni Opawy, Opawicy, Psiny, Odry od Koźła do ujścia Nysy Kłodzkiej, Straduni, Osobłogi (opolskie, śląskie).

6. ZAŁĄCZNIKI

6.1. METODYKA KONTROLI I INFORMACJE DODATKOWE

Cel główny kontroli	Dokonanie oceny czy wprowadzanie do wód powierzchniowych wód pochodzących z odwodnienia zakładów górniczych wydobywających węgiel kamienny realizowano zgodnie z obowiązującymi regulacjami oraz w sposób zapewniający ograniczenie negatywnych skutków dla środowiska naturalnego?
Cele szczegółowe	Dokonanie oceny: <ul style="list-style-type: none"> – czy podmioty wprowadzające do wód powierzchniowych wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych zgodnie z przepisami prawa podejmowały działania w celu uzyskania pozwoleń wodnoprawnych? – czy organy PGW WP oraz WIOŚ zgodnie z przepisami prawa i rzetelnie realizowały zadania wobec podmiotów wprowadzających do wód powierzchniowych wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych? – czy podmioty wprowadzające do wód powierzchniowych wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych realizowały warunki określone w pozwoleniach wodnoprawnych i obowiązki wynikające z tych pozwoleń, w tym dotyczące ograniczenia negatywnych skutków oddziaływań na środowisko wodne?
Zakres podmiotowy	Kontrolę przeprowadzono w ośmiu jednostkach: RZGW, ZZ w Gliwicach, ZZ w Katowicach, WIOŚ, SRK, PGG, JSW, PGWiR.
Kryteria kontroli	Kontrola została przeprowadzona na podstawie art. 2 ust. 1 ustawy o NIK, z uwzględnieniem kryteriów: legalności, gospodarności, celowości i rzetelności (RZGW, ZZ w Gliwicach, ZZ w Katowicach, WIOŚ, SRK, PGG) oraz na podstawie art. 2 ust 3. ustawy o NIK, z uwzględnieniem kryteriów: legalności, gospodarności (JSW i PGWiR).
Okres objęty kontrolą oraz okres prowadzenia kontroli	Lata 2020–2023 ¹²⁴ . Czynności kontrolne prowadzono w okresie od 8 lutego 2024 r. do 15 stycznia 2025 r.
Działania na podstawie art. 29 ustawy o NIK	W toku czynności kontrolnych pozyskano informacje od Ministra Infrastruktury m.in. odnośnie do procedowania projektu rozporządzenia zmieniającego rozporządzenie w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego oraz obowiązujących planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy, a także informacje od Głównego Urzędu

¹²⁴ Z wykorzystaniem dowodów sporządzonych przed lub po tym okresie.

**Udział innych organów
kontroli na podstawie
art. 12 ustawy o NIK**

Statystycznego odnośnie do metodyki określenia ładunku zanieczyszczeń (jonów chlorków i siarczanów) w sprawozdaniach OS-3.

W kontroli nie brały udziału inne organy kontroli.

Pozostałe informacje

Kontrola *Wprowadzanie do rzek zasolonych wód z kopalń węgla kamiennego województwa śląskiego nr P/24/058* została podjęta z inicjatyw własnej NIK.

Wyniki ww. kontroli przedstawiono w ośmiu wystąpieniach pokontrolnych, w tym:

- trzech skierowanych do Prezesa PGW WP (kontrole w RZGW, ZZ w Gliwicach i ZZ w Katowicach),
- jednego do Śląskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska (kontrola w WIOŚ),
- czterech skierowanych do Prezesów Zarządów Spółek wprowadzających do wód powierzchniowych wody pochodzące z odwodnienia kopalń (kontrole w: SRK, PGG, JSW i PGWiR).

Do dwóch wystąpień pokontrolnych (z kontroli przeprowadzonej w RZGW i ZZ w Katowicach) Prezes Wód Polskich wniosła łącznie 17 zastrzeżeń, a do wystąpienia skierowanego do Prezesa PGWiR wniesiono trzy zastrzeżenia. Dotyczyły one w większości (55 %) ocen kontrolowanej działalności oraz wybranych innych fragmentów wystąpienia, w tym m.in. nierzetelnego badania dowodów w ramach postępowań o wydanie pozwolenia wodnoprawnego, nierzetelnego przeprowadzania kontroli i przeglądów pozwoleń wodnoprawnych, nierzetelnej analizy zgodności z warunkami pozwolenia informacji w zakresie ilości i jakości odprowadzonych ścieków, określenia w pozwoleniach działań i przedsięwzięć prośrodowiskowych w sposób ogólny oraz uniemożliwiający ich weryfikację, sporządzenia nierzetelnych sprawozdań OS-3, przekroczenia rocznego limitu ilości odprowadzonych ścieków określonego w pozwoleniu, niewykonania zaleceń z kontroli obiektów budowlanych. Spośród 20 zastrzeżeń, 19 zostało oddalonych przez Komisję Rozstrzygającą NIK, a jedno uwzględniono w części.

**Stan wykorzystania
uwag i realizacji
wniosków
pokontrolnych**

W ośmiu wystąpieniach pokontrolnych przedstawiono łącznie 63 nieprawidłowości, w związku z którymi sformułowano 30 uwag oraz 14 wniosków pokontrolnych, z tego do:

- Prezesa Wód Polskich (w związku z kontrolami przeprowadzonymi w RZGW i ZZ w Gliwicach i Katowicach) łącznie 15 uwag i pięć wniosków dotyczących m.in.:
 - dokonywania w toku postępowań o wydanie pozwolenia wodnoprawnego rzetelnej analizy wpływu działalności wnioskodawców na środowisko wodne i innych użytkowników, w tym na realizację celów środowiskowych określonych w planie gospodarowania wodami na obszarze dorzecza w kontekście skumulowanego efektu odprowadzanych zanieczyszczeń,

- dokonywania rzetelnej oceny potencjalnych możliwości retencji (w tym dozowania) wód dołowych oraz oświadczeń wnioskodawców o braku możliwości zastosowania dostępnych technik i technologii oczyszczania ścieków,
 - określania w pozwoleniach wodnoprawnych działań i przedsięwzięć ograniczających negatywne oddziaływanie na jakość wód powierzchniowych w sposób umożliwiający ich weryfikację – w przypadku odprowadzania ścieków o ponadnormatywnej zawartości chlorków i siarczanów,
 - zapewnienia wnioskodawcom ubiegającym się o pozwolenia wodnoprawne załatwienia sprawy w terminie określonym w przepisach k.p.a., a w przypadku jego niedochowania każdorazowo zawiadamianie o tym fakcie stron postępowania,
 - zawiadamiania stron o wszczęciu postępowania administracyjnego w sprawie wydania pozwolenia wodnoprawnego bez zbędnej zwłoki,
 - weryfikowania w trakcie kontroli i przeglądów pozwoleń wodnoprawnych wszystkich obowiązków i warunków określonych w pozwoleniu, w tym działań prośrodowiskowych,
 - sporządzania protokołów kontroli zgodnie z zasadami KZGW ws. kontroli gospodarowania wodami,
 - przeprowadzania przeglądów pozwoleń wodnoprawnych z wymaganą częstotliwością oraz dokumentowanie przeprowadzonych czynności w szczególności umożliwiającej wykorzystanie wyników w innych działaniach organu,
 - przeprowadzania rzetelnych analiz zgodności składanych informacji rocznych o wynikach prowadzonych pomiarów ilości i jakości odprowadzanych ścieków do wód z warunkami udzielonego pozwolenia wodnoprawnego,
 - podejmowania skutecznych działań wobec podmiotów wprowadzających ścieki do wód powierzchniowych, którzy nie przekazują wyników prowadzonych pomiarów ilości i jakości ścieków albo takie wyniki przekazują nieterminowo,
 - podjęcia działań zmierzających do naliczenia opłat podwyższonych przez Inspekcję Ochrony Środowiska z tytułu naruszenia warunku pozwolenia dotyczącego przekroczenia przez dwa podmioty ilości odprowadzonych ścieków w skali roku.
- Śląskiego Wojewódzkiego Inspektora Ochrony Środowiska dwa wnioski dotyczące:
 - podjęcia działań w celu ustalenia i wyegzekwowania opłat podwyższonych za wprowadzanie ścieków do wód w stwierdzonych przypadkach przekroczenia limitów określonych w pozwoleniach wodnoprawnych,

- podjęcia działań w celu uzyskania od jednostek prowadzących pomiary ciągłe informacji o ilości ścieków wprowadzanych do wód w skali półrocza i danego roku kalendarzowego.
- Prezesów czterech Spółek łącznie 15 uwag i siedem wniosków dotyczących m.in.:
 - zapewnienia zgodności wykonywania usług wodnych w zakresie limitów stężeń chlorków i siarczanów oraz ilości odprowadzanych ścieków z obowiązującymi pozwoleniami wodnoprawnymi,
 - pobierania próbek wód dołowych w celu analizy ich jakości z wymaganą częstotliwością oraz w regularnych odstępach czasu,
 - prawidłowego ujmowania danych w zakresie ilości i jakości odprowadzanych ścieków w sprawozdaniach OS-3 i G.09-10,
 - terminowego przekazywania do Wód Polskich rzetelnych danych dotyczących wyników pomiarów ilości i jakości wód dołowych wprowadzanych do wód powierzchniowych w wymaganej formie i układzie,
 - przekazywania do Wód Polskich rzetelnych danych w zakresie ilości i jakości odprowadzonych ścieków ujmowanych w kwartalnych *oświadczeniach podmiotu obowiązującego do ponoszenia opłat za usługi wodne*,
 - podjęcia działań w celu zapewnienia jednolitej interpretacji przepisów, a także stosowania przez poszczególne kopalnie spółki prawidłowej metody wyliczeń i prezentacji danych w obowiązującej sprawozdawczości, w celu przekazywania organom administracji wewnętrznie spójnych i porównywalnych danych,
 - przekazywania do WIOŚ informacji półrocznych i rocznych dotyczących wyników prowadzonych pomiarów ilości i jakości ścieków wprowadzonych do wód,
 - zapłaty w należytej wysokości opłat za wprowadzanie wód dołowych do wód powierzchniowych w związku z dokonanymi, w trakcie kontroli NIK, korektami kwartalnych *oświadczeniach podmiotu obowiązującego do ponoszenia opłat za usługi wodne*,
 - utrzymywania obiektów budowlanych wchodzących w skład systemu odwodnienia zakładów górniczych w należyłym stanie technicznym.

Według stanu na 26 maja 2025 r. zrealizowano dziewięć wniosków i 27 uwag, natomiast pięć wniosków i trzy uwagi było w trakcie realizacji.

Finansowe rezultaty kontroli

Finansowe skutki nieprawidłowości wyniosły 1 574,4 tys. zł i były to środki pozyskane od jednej ze spółek w związku z naliczeniem, w trakcie kontroli NIK, i zapłatą w prawidłowej wysokości opłat za wprowadzanie wód dołowych do wód powierzchniowych, z których 90 % stanowią przychody Narodowego Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, a 10 % przychody Wód Polskich (pozyskane pożytki finansowe).

Wykaz jednostek kontrolowanych

Lp.	Jednostka organizacyjna NIK przeprowadzająca kontrolę	Nazwa jednostki kontrolowanej	Imię i nazwisko kierownika jednostki kontrolowanej
1.	Delegatura NIK w Katowicach	Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie – Regionalny Zarząd Gospodarki Wodnej w Gliwicach	Joanna Kopczyńska
2.		Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie – Zarząd Zlewni w Gliwicach	Joanna Kopczyńska
3.		Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie – Zarząd Zlewni w Katowicach	Joanna Kopczyńska
4.		Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Katowicach	Agata Bucko-Serafin
5.		Spółka Restrukturyzacji Kopalń S.A. w Bytomiu	Jarosław Wieszołek
6.		Polska Grupa Górnicza S.A. w Katowicach	Bartosz Kępa
7.		Jastrzębska Spółka Węglowa S.A. w Jastrzębiu Zdroju	Ryszard Janta
8.		Przedsiębiorstwo Gospodarki Wodnej i Rekultywacji S.A.	Krzysztof Grzywiński

6.1.1. WYKAZ OCEN KONTROLOWANYCH JEDNOSTEK

Lp.	Nazwa jednostki kontrolowanej	Ocena kontrolowanej działalności ^{*/}	Stany mające wpływ na wydaną ocenę:	
			prawidłowe	nieprawidłowe
1.	RZGW w Gliwicach	w formie opisowej	<ul style="list-style-type: none"> - w prowadzonych postępowaniach w sprawie wydania pozwolenia wodnoprawnego prawidłowo wzywano wnioskodawców do uzupełnienia niekompletnych wniosków lub do złożenia dodatkowych wyjaśnień, a przed wydaniem pozwolenia wzywano strony do zapoznania się z zebrany materiał dowodowy; - pozwolenia wodnoprawne spełniały wymogi określone w art. 403 Prawa wodnego i art. 107 k.p.a.; - w pozwoleniach wodnoprawnych ustalono dodatkowe obowiązki dotyczące pomiarów poniżej i powyżej miejsca zrzutu ścieków, a także dotyczące partycypacji w kosztach zarybiania cieków naturalnych. 	<ul style="list-style-type: none"> - prowadzenie postępowań w sprawie wydania pozwolenia wodnoprawnego z naruszeniem terminów określonych w art. 35 k.p.a.; - nierzetelne weryfikowanie wyjaśnień podmiotów o niemożliwości zastosowania dostępnych technik i technologii oczyszczania ścieków, nie wymagano np. dokonania oceny możliwości retencjonowania wód dołowych wprowadzanych do wód powierzchniowych; - nie weryfikowano wpływu prowadzonej przez wnioskodawców działalności na środowisko wodne i działalność innych podmiotów w kontekście skumulowanego efektu wprowadzanych zanieczyszczeń na poszczególne jednolite części wód powierzchniowych; - nierzetelne weryfikowanie okoliczności przedstawionych przez wnioskodawców uzasadniających odprowadzanie ścieków o znacznie zwiększonym stężeniu zanieczyszczeń chlorkami i siarczanami, w tym w kontekście braku negatywnego wpływu na środowisko wodne i nieutrudniania korzystania z wód przez innych użytkowników; - prowadzenie kontroli gospodarowania wodami z naruszeniem wewnętrznej procedury dotyczącej zasad przeprowadzania kontroli w PGW WP (jeden egzemplarz protokołu kontroli zamiast dwóch, brak numerów legitymacji służbowych kontrolujących w protokołach); - w ramach przeprowadzonych kontroli nie dokonano całościowej analizy zebranych dowodów potwierdzających wykonanie lub niewykonanie wszystkich obowiązków określonych w pozwoleniach wodnoprawnych; - nierzetelne przeprowadzenie kontroli gospodarowania wodami – w jednym przypadku zaniechano przeprowadzenia analizy wód pochodzących z zakładu górniczego, w drugim – nie sprawdzono realizowania przez podmiot przedsięwzięć i działań prośrodowiskowych wskazanych w pozwoleniu; - przeprowadzenie przeglądu jednego pozwolenia wodnoprawnego z naruszeniem terminu określonego w art. 416 ust. 1 Prawa wodnego, tj. co najmniej raz na cztery lata; - nierzetelne przeprowadzenie przeglądów pozwoleń wodnoprawnych (nie sprawdzono, czy podmioty realizują działania i przedsięwzięcia prośrodowiskowe wskazane w pozwoleniu, nie przeprowadzono oględzin urządzeń wodnych, nie żądano od podmiotów dokumentów potwierdzających partycypację w kosztach zarybiania cieków

				<p>naturalnych, w jednym przypadku nie żądano od podmiotu przedstawienia wyników badań jakościowych ścieków);</p> <ul style="list-style-type: none"> – nierzetelna analiza zgodności z warunkami określonymi w pozwoleniach wodnoprawnych danych w zakresie ilości i jakości ścieków ujmowanych przez podmioty w składanych informacjach rocznych, na podstawie art. 304 ust. 1 Prawa wodnego, a w przypadkach niewywiązywania się z obowiązku złożenia ww. informacji, niezawiadomianie organu właściwego do stosowania sankcji przewidzianych w art. 477 pkt 12 Prawa wodnego.
2.	Zarząd Zlewni w Gliwicach	w formie opisowej	<ul style="list-style-type: none"> – w prowadzonych postępowaniach w sprawie wydania pozwolenia wodnoprawnego prawidłowo informowano o wszczęciu postępowania, wzywano strony do uzupełnienia formalnego wniosku i złożenia dodatkowych wyjaśnień; – prawidłowo ustalano wysokość opłaty stałej i zmiennej za korzystanie z usług wodnych oraz na bieżąco monitorowano terminowe regulowanie należności, podejmowano wstępne działania windykacyjne przewidziane w regulacjach wewnętrznych. 	<ul style="list-style-type: none"> – prowadzenie postępowania w sprawie wydania pozwolenia wodnoprawnego z naruszeniem terminów określonych w art. 35 k.p.a.; – zaniechanie informowania stron postępowania o niezakończonym w terminie, przyczynach zwłoki, niewyznaczenie nowego terminu załatwienia sprawy; – zaniechanie poinformowania stron postępowania o możliwości wypowiedzenia się co do zebranego materiału dowodowego przed wydaniem pozwolenia wodnoprawnego; – w postępowaniu w sprawie wydania pozwolenia wodnoprawnego nie weryfikowano wpływu prowadzonej przez wnioskodawcę działalności na środowisko wodne i działalność innych podmiotów w kontekście skumulowanego efektu wprowadzanych zanieczyszczeń na poszczególne jednolite części wód powierzchniowych; – wydając stronie pozwolenie wodnoprawne nie weryfikowano wyjaśnień wnioskodawcy w zakresie braku możliwości zastosowania dostępnych technik i technologii oczyszczania ścieków, nie wymagano dokonania oceny możliwości retencjonowania wód dołowych wprowadzanych do wód powierzchniowych; – w pozwoleniu na odprowadzanie ścieków o ponadnormatywnej zawartości chlorków i siarczanów nie określono niezbędnych przedsięwzięć ograniczających negatywne oddziaływanie na środowisko oraz przedsięwzięć i działań niezbędnych dla spełnienia warunków, o których mowa w art. 68 Prawa wodnego; – przeprowadzenie przeglądów pozwoleń wodnoprawnych z naruszeniem terminu określonego w art. 416 ust. 1 Prawa wodnego; – nierzetelne przeprowadzenie przeglądów pozwoleń wodnoprawnych, w tym z naruszeniem wytycznych KZGW ws. przeglądów pozwoleń wodnoprawnych, w sposób uniemożliwiający rzetelną ocenę zaistnienia przesłanek do cofnięcia lub ograniczenia pozwolenia bez odszkodowania (nie przeprowadzono analizy na podstawie pełnych danych w zakresie ilości i jakości odprowadzanych ścieków, dokumentów potwierdzających przekazanie wyników pomiarów badań ścieków uprawnionemu do rybactwa i zawarcia z nim ugody w przedmiocie partycypacji w kosztach zarybiania, nie przeprowadzono oględzin urządzeń wodnych, a protokoły z przeprowadzonych przeglądów sporządzono niezgodnie z ww. wytycznymi: w jednym egzemplarzu zamiast w dwóch, podpisane jedynie przez Dyrektora Zlewni, brak podpisu kontrolowanego, jeden egzemplarz protokołu nie został przekazany kontrolowanemu);

				<ul style="list-style-type: none"> - nierzetelna analiza zgodności danych dotyczących ilości ścieków ujmowanych przez podmioty w informacjach rocznych (składanych na podstawie art. 304 ust. 1 Prawa wodnego) z danymi wynikającymi z oświadczeń kwartalnych niezbędnych do naliczenia opłat za korzystanie z usług wodnych, składanych na podstawie art. 552 ust. 2b Prawa wodnego. Występujące rozbieżności w zakresie ilości odprowadzonych ścieków nie były wyjaśniane; - niepodjęcie działań wobec podmiotów, którzy nie złożyli informacji rocznych w zakresie ilości i jakości odprowadzonych ścieków, składanych na podstawie art. 304 ust. 1 Prawa wodnego; - zaniechanie działań w celu ustalenia przez Inspekcję Ochrony Środowiska opłaty podwyższonej w związku z przekroczeniem dopuszczalnej rocznej ilości odprowadzanych ścieków przez podmioty.
3.	Zarząd Zlewni w Katowicach	negatywna	-	<ul style="list-style-type: none"> - prowadzenie postępowań w sprawie wydania pozwolenia wodnoprawnego z naruszeniem terminów określonych w art. 35 k.p.a., - zaniechanie informowania stron postępowania o niezafatwieniu sprawy w terminie, przyczynach zwłoki, niewyznaczenie nowego terminu załatwienia sprawy; - nierzetelne zawiadamianie (ze zwłoką) stron o wszczęciu postępowań w sprawie wydania pozwolenia wodnoprawnego; - nierzetelne weryfikowanie wyjaśnień podmiotów o niemożliwości zastosowania dostępnych technik i technologii oczyszczania ścieków, nie wymagano dokonania oceny możliwości retencjonowania wód dołowych wprowadzanych do wód powierzchniowych; - nie weryfikowano wpływu prowadzonej przez wnioskodawców działalności na środowisko wodne i działalność innych podmiotów w kontekście skumulowanego efektu wprowadzanych zanieczyszczeń na poszczególne jednolite części wód powierzchniowych, - nierzetelne weryfikowanie okoliczności przedstawionych przez wnioskodawców uzasadniających odprowadzanie ścieków o znacznie zwiększonym stężeniu zanieczyszczeń chlorkami i siarczanami, w tym w kontekście braku negatywnego wpływu na środowisko wodne i nieutrudniania korzystania z wód przez innych użytkowników; - w pozwoleniach wodnoprawnych na odprowadzanie ścieków o ponadnormatywnej zawartości chlorków i siarczanów nie określono niezbędnych przedsięwzięć ograniczających negatywne oddziaływanie na środowisko oraz przedsięwzięć i działań niezbędnych dla spełnienia warunków, o których mowa w art. 68 Prawa wodnego; - ustalenie w pozwoleniu wodnoprawnym obowiązku badania jakości odprowadzanych ścieków z częstotliwością mniejszą niż wynikająca z § 5 ust. 7 pkt 2 rozporządzenia ws. substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego, którą sam Wnioskodawca wskazał w przedłożonym wraz z wnioskiem operacie wodnoprawnym;

				<ul style="list-style-type: none"> – zaniechanie przeprowadzenia przeglądów pozwoleń wodnoprawnych obowiązujących w latach 2020–2024, a wydanych do 31 grudnia 2017 r. przez starostów, prezydentów miast na prawach powiatu; – nierzetelne przeprowadzenie przeglądów pozwoleń wodnoprawnych wydanych od 2018 r. (na podstawie protokołów z przeglądów pozwoleń nie można było ustalić, jaki okres korzystania z pozwoleń był objęty przeglądami, jakie ilości i poziomy stężenie zanieczyszczeń ścieków poddano weryfikacji, czy spełniały one wymogi określone w pozwoleniach, nie przeprowadzono oględzin urządzeń wodnych).
4.	Wojewódzki Inspektorat Ochrony Środowiska w Katowicach	w formie opisowej	<ul style="list-style-type: none"> – rzetelne dokumentowanie przeprowadzonych kontroli w podmiotach górniczych; – w ramach kontroli wykonano niezbędne czynności polegające na pobieraniu prób do badań parametrów ścieków oraz przeprowadzaniu oględzin w terenie, analizowano wyniki pomiarów ilości i jakości ścieków w zakresie określonym w pozwoleniach wodnoprawnych; – monitorowano i egzekwowano wykonanie zarządzeń pokontrolnych, wynikających z ustalonych w trakcie kontroli nieprawidłowości; – rozpatrzono wszystkie zarzuty podnoszone we wnioskach o podjęcie interwencji w sprawach podejrzenia wprowadzania do wód powierzchniowych wód pochodzących z odwodnienia zakładów górniczych. 	<ul style="list-style-type: none"> – zaniechanie działań w celu ustalenia opłaty podwyższonej w związku z przekroczeniem rocznych limitów ilości odprowadzonych ścieków określonych w pozwoleniach; – nieegzekwowanie od podmiotów prowadzących pomiary ciągłe danych w zakresie ilości i jakości odprowadzonych ścieków w skali półrocza i roku kalendarzowego (obowiązek przekazywania takich danych przez podmioty odprowadzające ścieki został określony w art. 304 ust. 1 pkt 2 lit. a Prawa wodnego).
5.	Spółka Restrukturyzacji Kopalń S.A. w Bytomiu	w formie opisowej	<p>składanie wniosków o wydanie pozwoleń wodnoprawnych przed upływem okresu obowiązywania dotychczasowych pozwoleń, a ew. braki lub potrzeby ich uszczegółowienia uzupełniono w terminie wskazanym przez organ;</p> <ul style="list-style-type: none"> – nie stwierdzono przypadków nielegalnego odprowadzania wód kopalnianych; – rzetelne realizowanie obowiązków związanych z właściwym utrzymaniem cieków naturalnych oraz obowiązków wobec podmiotu uprawnionego do rybactwa (tj. partycypacji w kosztach zarybiania, przekazywania wyników pomiarów jakości ścieków). 	<ul style="list-style-type: none"> – nierzetelne dane w zakresie ilości lub jakości odprowadzonych ścieków wykazane w: <ul style="list-style-type: none"> a) sprawozdaniach OS-3 o gospodarowaniu wodą, ściekach i ładunkach zanieczyszczeń, przekazywanych do GUS; b) sprawozdaniach G-09.10 o skutkach środowiskowych działalności górnictwa węgla kamiennego, przekazywanych do ARP; c) kwartalnych oświadczeniach podmiotów obowiązanych do ponoszenia opłat za usługi wodne, przekazywanych do PGW WP, d) informacjach w zakresie ilości i jakości odprowadzonych ścieków, przekazywanych do WIOŚ i PGW WP na podstawie art. 304 ust. 1 Prawa wodnego; – przekroczenie limitów ilości oraz stężeń chlorków i siarczanów, określonych w pozwoleniach wodnoprawnych; – prowadzenie pomiarów jakości odprowadzanych ścieków z częstotliwością mniejszą niż raz na dwa miesiące oraz w nieregularnych odstępach czasu; – zaniechanie przeprowadzenia rocznych i pięcioletnich kontroli niektórych obiektów budowlanych, wchodzących w skład systemów odwadniania kopalń;

				<ul style="list-style-type: none"> – zaniechanie prowadzenia książki obiektu budowlanego dla dwóch rurociągów głównego odwadniania; – niewpisanie do ksiąg obiektów budowlanych przeprowadzonych kontroli; – przekazanie do PGW WP wyników pomiarów ilości i jakości odprowadzanych ścieków z przekroczeniem terminu określonego w art. 304 ust. pkt 1 Prawa wodnego; – zaniechanie przekazywania do WIOŚ informacji w zakresie ilości i jakości odprowadzanych ścieków w przypadku pomiarów ciągłych w skali półroczna i roku kalendarzowego.
6.	Polska Grupa Górnicza S.A. w Katowicach	w formie opisowej	<ul style="list-style-type: none"> – składanie wniosków o wydanie pozwoleń wodnoprawnych przed upływem okresu obowiązywania dotychczasowych pozwoleń, a ew. braki lub potrzeby ich uszczegółowienia uzupełniono w terminie wskazanym przez organ; – nie stwierdzono przypadków nielegalnego odprowadzania wód kopalnianych; – przestrzeganie limitów ilości i stężeń chlorków i siarczanów określonych w pozwoleniach wodnoprawnych; – przestrzeganie warunków określonych w pozwoleniach dotyczących częstotliwości i sposobu dokonywania pomiarów ścieków; – rzetelne monitorowanie stanu technicznego urządzeń wodnych oraz właściwe utrzymanie cieków naturalnych w obrębie wylotów ścieków; – prawidłowa realizacja obowiązków wobec podmiotu uprawnionego do rybactwa w zakresie partycypacji w kosztach zarybiania oraz przekazywania wyników pomiarów ilości i jakości odprowadzanych ścieków. 	<ul style="list-style-type: none"> – nierzetelne dane w zakresie ilości lub jakości odprowadzanych ścieków wykazane w: <ul style="list-style-type: none"> e) sprawozdaniach OS-3 o gospodarowaniu wodą, ściekach i ładunkach zanieczyszczeń, przekazywanych do GUS; f) sprawozdaniach G-09.10 o skutkach środowiskowych działalności górnictwa węgla kamiennego, przekazywanych do ARP; g) kwartalnych oświadczeniach podmiotów obowiązanych do ponoszenia opłat za usługi wodne, przekazywanych do PGW WP, h) informacjach w zakresie ilości i jakości odprowadzanych ścieków, przekazywanych do WIOŚ i PGW WP na podstawie art. 304 ust. 1 Prawa wodnego; – przekazanie do PGW WP i WIOŚ informacji w zakresie ilości i jakości odprowadzanych ścieków z przekroczeniem terminów określonych w art. 304 ust. pkt 1 i pkt 2 lit. c Prawa wodnego; – zaniechanie przekazywania do WIOŚ informacji w zakresie ilości i jakości odprowadzanych ścieków w przypadku pomiarów ciągłych w skali półroczna i roku kalendarzowego.
7.	Jastrzębska Spółka Węglowa S.A. w Jastrzębiu Zdroju	w formie opisowej	<ul style="list-style-type: none"> – złożenie wniosku o wydanie pozwolenia wodnoprawnego przed upływem okresu obowiązywania dotychczasowego pozwolenia, a potrzebę jego uszczegółowienia uzupełniono w terminie wskazanym przez organ; – nie stwierdzono przypadków nielegalnego odprowadzania wód kopalnianych; – odprowadzanie wód kopalnianych do systemu retencyjno-dozującego (kolektora „OLZA”) umożliwiającego kontrolowany zrzut ścieków do 	<ul style="list-style-type: none"> – przekroczenie rocznego limitu ilości odprowadzanych ścieków (w 2023 r.), określonego w pozwoleniu wodnoprawnym; – pobieranie próbek do badania jakości ścieków w nieregularnych odstępach czasu; – zaniechanie przekazywania do WIOŚ informacji w zakresie ilości i jakości odprowadzanych ścieków w przypadku pomiarów ciągłych w skali półroczna i roku kalendarzowego, – niewłaściwe utrzymanie stanu technicznego obiektów budowlanych, tj. dwóch osadników wraz z rurociągiem dopływowym i odpływem, oraz zaniechanie realizacji zaleceń wynikających z przeprowadzonych kontroli ww. obiektów budowlanych.

			<p>rzeki Odry (w odniesieniu do czterech spośród pięciu kopalń Spółki);</p> <ul style="list-style-type: none"> – częściowe odprowadzanie wód kopalnianych do zakładu odsalania (dot. kopalni, z której wody dołowe nie były odprowadzane do systemu retencyjno-dozującego); – prawidłowe składanie do PGW WP informacji w zakresie ilości i jakości odprowadzonych ścieków, o których mowa w art. 304 ust. 1 pkt 1 Prawa wodnego; – prawidłowa realizacja obowiązków wobec podmiotu uprawnionego do rybactwa w zakresie partycypacji w kosztach zarybiania oraz przekazywania wyników pomiarów ilości i jakości odprowadzonych ścieków; – terminowe i w należytej wysokości regulowanie opłat za korzystanie z usług wodnych. 	
8.	Przedsiębiorstwo Gospodarki Wodnej i Rekultywacji S.A. w Jastrzębiu Zdroju	pozytywna	<ul style="list-style-type: none"> – złożenie kompletnego wniosku o wydanie pozwolenia wodnoprawnego przed upływem okresu obowiązywania dotychczasowego pozwolenia; – nie stwierdzono przypadków nielegalnego odprowadzania wód kopalnianych; – eksploatowany przez Spółkę system retencyjno-dozujący (kolektor „OLZA”) pozwalał na ochronę cieków naturalnych (mniejszych rzek) znajdujących się w pobliżu kopalń oraz na kontrolowany zrzut ścieków do rzeki Odry; – funkcjonująca instalacja odsalania umożliwiała odprowadzanie do wód powierzchniowych wód kopalnianych o mniejszym zasoleniu; – przestrzeganie warunków pozwoleń wodnoprawnych dotyczących: jakości ścieków, częstotliwości i sposobu dokonywania pomiarów ścieków; – terminowe i w należytej wysokości regulowanie opłat za korzystanie z usług wodnych. 	<ul style="list-style-type: none"> – nierzetelne dane w zakresie ilości odprowadzonych ścieków wykazane w sprawozdaniach OS-3 o gospodarowaniu wodą, ściekach i ładunkach zanieczyszczeń, przekazywanych do GUS; – przekroczenie rocznego limitu ilości odprowadzonych ścieków (w 2020 r. i 2023 r.) określonego w pozwoleniu wodnoprawnym; – zaniechanie realizacji zaleceń pokontrolnych wynikających z przeprowadzonych kontroli trzech obiektów budowlanych. <p>Stwierdzone stany nieprawidłowe nie miały wpływu na ocenę.</p>

*/ pozytywna/w formie opisowej/negatywna

6.2. ANALIZA STANU PRAWNEGO I UWARUNKOWAŃ ORGANIZACYJNO- -EKONOMICZNYCH

Ustawa Prawo wodne	Zgodnie z art. 1 ustawa ta reguluje gospodarowanie wodami zgodnie z zasadą zrównoważonego rozwoju, a w szczególności kształtowanie i ochronę zasobów wodnych, korzystanie z wód oraz zarządzanie zasobami wodnymi. Pojęcie gospodarowania wodami nie zostało zdefiniowane ustawowo. Wskazuje się, że ma ono charakter ekonomiczny i należy przez nie rozumieć ciągłą i systematyczną dbałość o racjonalne zarządzanie w sposób przynoszący pożądany pożytek społeczny, z wyłączeniem marnotrawstwa. Również pojęcie kształtowania i ochrony zasobów wodnych nie zostało zdefiniowane w ww. ustawie. Wydaje się jednak, że składają się na nie czynności ukierunkowane na osiągnięcie określonego stanu wód w aspekcie ilościowym i jakościowym, choć w tym zakresie zawiera ono w sobie również czynności wchodzące w zakres pojęć zarządzania zasobami wodnymi oraz zarządzania wodami, które służyć mogą zarówno kształtowaniu i ochronie zasobów wodnych, jak i korzystaniu z wód.
Zasady gospodarowania wodami	Według art. 9 ust. 1 ustawy, gospodarowanie wodami prowadzi się z zachowaniem zasady racjonalnego i całościowego traktowania zasobów wód powierzchniowych i podziemnych, z uwzględnieniem ich ilości i jakości, a wg ust. 2 gospodarowanie to prowadzi się także w zgodzie z interesem publicznym, nie dopuszczając do wystąpienia możliwego do uniknięcia pogorszenia ekologicznych funkcji wód oraz pogorszenia stanu ekosystemów lądowych zależnych od wód.
Zasady korzystania z wód	W art. 29 ustawy wskazane zostały ogólne zasady korzystania z wód. Zgodnie z tym ramowym przepisem, korzystanie z wód nie może powodować pogorszenia stanu wód i ekosystemów od nich zależnych, z wyjątkiem przypadków określonych w ustawie, w szczególności nie może naruszać ustaleń planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza, powodować marnotrawstwa wody lub marnotrawstwa energii wody, a także nie może wyrządzać szkód.
Cele ochrony wód	Zgodnie z art. 50, wody, jako integralna część środowiska oraz siedlisko dla organizmów, podlegają ochronie, niezależnie od tego, czyją stanowią własność, a wg art. 51 ust. 1, celem ochrony wód jest osiągnięcie celów środowiskowych dla jednolitych części wód powierzchniowych, jednolitych części wód podziemnych oraz obszarów chronionych, a także poprawa jakości wód oraz biologicznych stosunków w środowisku wodnym i na terenach podmokłych. Realizując ww. cel, wg ust. 2, należy zapewnić, żeby wody, w zależności od potrzeb, nadawały się do: (1) zaopatrzenia ludności w wodę przeznaczoną do spożycia przez ludzi; (2) uprawiania sportu, turystyki lub rekreacji; (3) wykorzystywania

**Instrumenty
zarządzania zasobami
wodnymi**

do kąpieli; (4) bytowania ryb i innych organizmów wodnych w warunkach naturalnych, umożliwiającą ich migrację.

Zarządzanie zasobami wodnymi jest wykonywane z uwzględnieniem podziału państwa na obszary dorzeczy, regiony wodne i zlewnie (art. 12). Zarządzanie to jest realizowane przy pomocy następujących instrumentów: planowania w gospodarowaniu wodami, zgód wodnoprawnych, opłat za usługi wodne oraz innych należności, kontroli gospodarowania wodami, systemu informacyjnego gospodarowania wodami (art. 11).

**Kontrola
gospodarowania
wodami**

W zależności od przedmiotu kontroli gospodarowania wodami, przeprowadzają ją m.in. jednostki organizacyjne PGW WP oraz Inspekcja Ochrony Środowiska (co precyzuje art. 335). Z czynności kontrolnych sporządza się protokół kontroli, a na podstawie ustaleń kontroli organ wykonujący kontrolę może wydać zarządzenie pokontrolne, wystąpić do właściwego organu z wnioskiem o wszczęcie postępowania administracyjnego przewidzianego przepisami ustawy lub o dopuszczenie do udziału w toczącym się postępowaniu na prawach strony, a także nałożyć grzywnę w drodze mandatu karnego za wykroczenia określone w przepisach ustawy (art. 340 ust. 1, art. 341 ust. 1).

Przyjęty w przepisach ustawy podział kompetencji kontrolnych pomiędzy PGW WP a Inspekcją Ochrony Środowiska powoduje, że nakładają się one na siebie w przypadku kontroli, których zakres przedmiotowy dotyczy przestrzegania warunków ustalonych w decyzjach wydanych m.in. na podstawie ustawy.

Zgodnie z brzmieniem art. 335 ust. 1 pkt 1 ustawy, PGW WP jako organ wykonujący kontrole wykonuje kontrolę gospodarowania wodami m.in. w zakresie przestrzegania warunków ustalonych w pozwoleniach wodnoprawnych, a zgodnie z art. 335 ust. 5 pkt 1 kontrolę w analogicznym zakresie (dotyczącą pobranych wód oraz ochrony wód przed zanieczyszczeniami) wykonuje również Inspekcja Ochrony Środowiska. Obydwa organy dysponują instrumentarium prawnym w zakresie działań pokontrolnych. W odniesieniu do PGW WP w art. 341 wskazano kompetencje organu wykonującego kontrolę¹²⁵.

**Pozwolenie
wodnoprawne**

Jednym z instrumentów zarządzania wodami są zgody wodnoprawne, a jedną z form takiej zgody jest wydanie pozwolenia wodnoprawnego (art. 388 ust. 1 pkt 1), w postaci decyzji administracyjnej na określony

¹²⁵ Wydanie kontrolowanemu zarządzenia pokontrolnego, wystąpienie do właściwego organu z wnioskiem o wszczęcie postępowania administracyjnego przewidzianego przepisami ustawy lub o dopuszczenie do udziału w toczącym się postępowaniu na prawach strony, nałożenie grzywny w drodze mandatu karnego za wykroczenia określone w przepisach ustawy, wystąpienie z wnioskiem o wszczęcie postępowania dyscyplinarnego lub innego przewidzianego prawem postępowania.

w niej sposób korzystania z wód (przypadki, w których wymagane jest uzyskanie pozwolenia wodnoprawnego, określają art. 389 i w art. 390). Organami właściwymi w sprawie zgód wodnoprawnych są organy PGW WP (art. 397 ust. 1), a szczegółowy zakres kompetencji poszczególnych organów został wskazany w art. 397 ust. 3. Do postępowania przed organami PGW WP stosuje się przepisy k.p.a. (art. 14 ust. 2).

Pozwolenie wodnoprawne wydaje się na podstawie operatu wodnoprawnego oraz zgromadzonych w toku postępowania dowodów, dokumentów i informacji. Pozwolenie wodnoprawne jest wymagane m.in. na usługi wodne, szczególne korzystanie z wód, rekultywację wód powierzchniowych lub wód podziemnych, wykonanie urządzeń wodnych (art. 389 pkt 1, 2, 4 i 6). Wymogi dotyczące wniosku o wydanie pozwolenia wodnoprawnego oraz operatu wodnoprawnego zostały określone w art. 407, art. 408 i art. 409. Operat, na podstawie którego wydaje się pozwolenie wodnoprawne na wprowadzanie ścieków do wód, do ziemi lub do urządzeń kanalizacyjnych, zawiera m.in. informacje dotyczące ilości i jakości odprowadzanych ścieków, częstotliwości i sposobu dokonywania pomiarów ścieków oraz miejsc pobierania próbek do badania, instalacji i urządzeń służących do gromadzenia, oczyszczania i wprowadzania ścieków do wód powierzchniowych, przedsięwzięć i działań niezbędnych dla spełnienia warunków, o których mowa w art. 68, w tym działań łagodzących/ograniczających skutki negatywnych oddziaływań na środowisko (art. 409 ust. 1, 2 i 4).

Z kolei w art. 403 określono elementy pozwolenia wodnoprawnego¹²⁶, w tym niezbędne przedsięwzięcia ograniczające negatywne oddziaływanie na środowisko (ust. 1 pkt 3) oraz przedsięwzięcia i działania niezbędne dla spełnienia warunków, o których mowa w art. 68, jeżeli te mają zastosowanie (ust. 2 pkt 16). Pozwolenie na wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi wydaje się na okres nie dłuższy niż 10 lat, liczony od dnia, w którym decyzja stała się ostateczna (art. 400 ust. 2).

**Odmowa, cofnięcie
lub ograniczenie
pozwolenia
wodnoprawnego**

Przesłanki odmowy wydania pozwolenia wodnoprawnego zostały określone w art. 399. Organ PGW WP może cofnąć lub ograniczyć pozwolenie wodnoprawne bez odszkodowania (przesłanki określono w art. 415) lub za odszkodowaniem (przesłanki określono w art. 417). Przesłankami cofnięcia lub ograniczenia pozwolenia bez odszkodowania są m.in. nierealizowanie przez zakład obowiązków wobec innych zakładów posiadających pozwolenie wodnoprawne, uprawnionych do rybactwa oraz osób narażonych na szkody, niewykonywanie przedsięwzięć ograniczających negatywne oddziaływanie na środowisko ustalonych

¹²⁶ M.in. takie jak: cel i zakres korzystania z wód oraz warunki wykonywania uprawnienia – dopuszczalne ilości substancji zanieczyszczających, miejsce poboru próbek ścieków, sposób i zakres prowadzenia pomiarów ilości i jakości ścieków wprowadzanych do wód.

w pozwoleniu wodnoprawnym czy wystąpienie zagrożenia osiągnięcia celów środowiskowych. Cofnięcie lub ograniczenie pozwolenia następuje w drodze decyzji wydanej z urzędu lub na wniosek. Kopię decyzji przekazuje się organowi Inspekcji Ochrony Środowiska (art. 416 ust. 4, art. 418 ust. 1).

Przeгляд pozwolenia wodnoprawnego

Organ PGW WP obowiązany jest, co najmniej raz na cztery lata, dokonać przeglądu pozwoleń wodnoprawnych na pobór wód lub wprowadzanie ścieków do wód, do ziemi lub do urządzeń kanalizacyjnych, a także realizacji tych pozwoleń. Ponadto, organ PGW WP może dokonać dodatkowego przeglądu pozwoleń wodnoprawnych w sytuacji określonej w art. 416 ust. 2. Przepisy prawa nie regulują szczegółowych zasad prowadzenia przeglądu pozwoleń wodnoprawnych.

Opłaty za usługi wodne i opłaty podwyższone

Instrumentami zarządzania wodami są m.in. opłaty za usługi wodne i inne należności. Zgodnie z art. 267 instrumentami ekonomicznymi służącymi gospodarowaniu wodami są m.in. opłaty za usługi wodne, opłaty podwyższone, należności za korzystanie ze śródlądowych dróg wodnych i ich odcinków oraz urządzeń wodnych stanowiących własność Skarbu Państwa, usytuowanych na śródlądowych wodach powierzchniowych. Organami właściwymi w sprawie opłat, w zależności od przedmiotu opłaty oraz charakteru czynności w ramach postępowania, są m.in. organy PGW WP, wójtowie (burmistrzowie, prezydenci miast) oraz Inspekcja Ochrony Środowiska.

W ramach zagadnień objętych niniejszą kontrolą, sprawy związane z opłatami za korzystanie z usług wodnych i opłatami podwyższonymi prowadzą zarządy zlewni PGW WP i Inspekcja Ochrony Środowiska (art. 240 ust. 4 pkt 3, art. 282 ust. 8, 283 ust. 4). Zgodnie z art. 268 ust. 1 pkt 2, opłaty za usługi wodne uiszcza się za wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi. Z kolei art. 280 pkt 2 lit. b stanowi m.in., że opłatę podwyższoną ponosi się w razie korzystania z usług wodnych polegających na wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi z przekroczeniem warunków określonych w pozwoleniu.

Opłata za usługi wodne składa się z opłaty stałej i opłaty zmiennej, której wysokość jest uzależniona od ilości odprowadzonych ścieków. Wysokość opłaty podwyższonej ustalają właściwe organy PGW WP lub Inspekcji Ochrony Środowiska. Wysokość opłaty stałej i opłaty zmiennej za wprowadzanie ścieków do wód lub do ziemi ustala organ PGW WP (w przypadku opłaty stałej w informacji rocznej, a opłaty zmiennej lub podwyższonej w informacji uwzględniającej okres rozliczeniowy wynoszący kwartał).

Utworzenie PGW WP

PGW WP zostało utworzone na podstawie art. 525 ust. 2. Jest to państwowa osoba prawna w rozumieniu art. 9 pkt 14 ustawy o finansach publicznych (art. 239 ust. 1). W jej skład wchodzi jednostki organizacyjne:

Krajowy Zarząd Gospodarki Wodnej z siedzibą w Warszawie, regionalne zarządy gospodarki wodnej z siedzibami w Białymstoku, Bydgoszczy, Gdańsku, Gliwicach, Krakowie, Lublinie, Poznaniu, Rzeszowie, Szczecinie, Warszawie i we Wrocławiu, zarządy zlewni i nadzory wodne. Statut określający strukturę i organizację PGW WP nadaje minister właściwy do spraw gospodarki wodnej (art. 239 ust. 4), a zadania wykonywane przez poszczególne jednostki organizacyjne zostały określone w ustawie (w art. 240). Organami właściwymi w sprawach gospodarowania wodami są: minister właściwy do spraw gospodarki wodnej, minister właściwy do spraw żeglugi śródlądowej, Prezes PGW WP, dyrektor regionalnego zarządu gospodarki wodnej, dyrektor zarządu zlewni, kierownik nadzoru wodnego, dyrektor urzędu morskiego, wojewoda, starosta oraz wójt (burmistrz, prezydent miasta).

**Ustawa Prawo
ochrony środowiska**

Zgodnie z art. 6 ust. 1 ustawy, kto podejmuje działalność mogącą negatywnie oddziaływać na środowisko, jest obowiązany do zapobiegania temu oddziaływaniu, a wg ust. 2, kto podejmuje działalność, której negatywne oddziaływanie na środowisko nie jest jeszcze w pełni rozpoznane, jest obowiązany, kierując się przezornością, podjąć wszelkie możliwe środki zapobiegawcze. Z kolei według art. 7, kto powoduje zanieczyszczenie środowiska, ponosi koszty usunięcia skutków tego zanieczyszczenia (ust. 1), a kto może spowodować zanieczyszczenie środowiska, ponosi koszty zapobiegania temu zanieczyszczeniu (ust. 2).

**Ustawa o Inspekcji
Ochrony Środowiska**

Inspekcja Ochrony Środowiska (IOŚ) jest powołana do kontroli przestrzegania przepisów o ochronie środowiska oraz badania i oceny stanu środowiska (art. 1). Do jej zadań należy m.in. kontrola podmiotów korzystających ze środowiska w zakresie przestrzegania przepisów o ochronie środowiska, przestrzegania decyzji ustalających warunki korzystania ze środowiska oraz przestrzegania zakresu, częstotliwości i sposobu prowadzenia pomiarów emisji i jej wpływu na stan środowiska, prowadzenie państwowego monitoringu środowiska, wykonywanie zadań określonych w ustawie Prawo wodne (art. 2 ust. 1 pkt 1 lit. a i b, pkt 2, pkt 17a). Organami IOŚ są GIOŚ i wojewódzki inspektor ochrony środowiska jako organ rządowej administracji zespolonej w województwie (art. 3). Zadania związane z prowadzeniem państwowego monitoringu środowiska wykonuje GIOŚ (art. 4a ust. 1a pkt 1, art. 5 ust. 4 pkt 1). Wojewódzki inspektor ochrony środowiska kierując działalnością IOŚ na obszarze województwa, m.in.: wykonuje jej zadania, z wyłączeniem zadań, o których mowa w art. 2 ust. 1 pkt 2 i 2a, zgodnie z ogólnymi kierunkami działania, zaleceniami i wytycznymi oraz poleceniami GIOŚ, a także ustala, w porozumieniu z wojewodą, kierunki działania oraz roczne plany pracy IOŚ w województwie, których elementem są roczne plany działalności kontrolnej.

**Kontrole Inspekcji
Ochrony Środowiska**

Stosownie do art. 9 ust. 1, Inspekcja Ochrony Środowiska przeprowadza kontrole planowe i pozaplanowe. Kontrole planowe planuje się, uwzględniając potrzebę zapewnienia systematycznej oceny zagrożeń życia i zdrowia ludzi oraz środowiska, w szczególności wynikających z działalności podmiotów korzystających ze środowiska, i ustala w planach kontroli (art. 9 ust. 1a). Z kolei do kontroli pozaplanowych zalicza się kontrole przeprowadzane na wniosek organów administracji publicznej lub podmiotów oraz kontrole interwencyjne, przeprowadzane w związku z rozpatrywaniem skarg i interwencji dotyczących zanieczyszczenia środowiska lub podejrzenia wystąpienia takiego zanieczyszczenia, wystąpienia poważnych awarii lub w celu przeciwdziałania popełnieniu przestępstwa lub wykroczenia (art. 9 ust. 1b i 1c). Pozaplanowe kontrole przeprowadza się w szczególności w celu jak najszybszego zbadania skarg i wniosków o interwencje, wystąpienia poważnych awarii, stwierdzenia naruszeń wymogów określonych w pozwoleniach (art. 5a ust. 7).

Z czynności kontrolnych sporządza się protokół kontroli, którego jeden egzemplarz doręcza się kierownikowi kontrolowanej jednostki organizacyjnej. Zgodnie z art. 12 ust. 1, na podstawie ustaleń kontroli wojewódzki inspektor ochrony środowiska może wydać: 1) zarządzenie pokontrolne do kierownika kontrolowanej jednostki; 2) zalecenia pokontrolne lub decyzję administracyjną na podstawie odrębnych przepisów prawa; 3) wszcząć egzekucję, jeżeli obowiązek wynika z mocy prawa lub decyzji administracyjnej. W trakcie kontroli może on również wydać decyzję w przedmiocie wstrzymania działalności w zakresie stwarzającym zagrożenie zdrowia i życia ludzi albo zagrożenie zniszczenia środowiska lub oddania do użytku obiektu budowlanego, zespołu obiektów lub instalacji niespełniających wymagań ochrony środowiska, a także oddania do użytku obiektu budowlanego, zespołu obiektów lub instalacji niespełniających wymagań ochrony środowiska. Decyzja taka podlega natychmiastowemu wykonaniu (art. 12 ust. 4 i 5).

Kierownik kontrolowanej jednostki w terminie wyznaczonym w zarządzeniu pokontrolnym zobowiązany jest do poinformowania o zakresie podjętych i zrealizowanych działaniach służących wyeliminowaniu wskazanych naruszeń (art. 12 ust. 2). W wykonywaniu czynności kontrolnych IOŚ współdziała z innymi organami kontroli, w tym z Państwową Inspekcją Sanitarną, organami administracji państwowej i samorządowej, organami samorządu terytorialnego, organami obrony cywilnej oraz organizacjami społecznymi (art. 17 ust. 1).

**Rozporządzenie
w sprawie substancji
szczególnie
szkodliwych dla
środowiska wodnego**

Rozporządzenie określa m.in. substancje szczególnie szkodliwe dla środowiska wodnego, powodujące zanieczyszczenie wód, które powinny być eliminowane i ograniczone, a także warunki, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu do wód lub do ziemi ścieków, w szczególności

ścieków bytowych, komunalnych i przemysłowych, w tym najwyższe dopuszczalne wartości substancji zanieczyszczających oraz miejsce, sposób i minimalną częstotliwość pobierania próbek ścieków, metodyki referencyjne analizy i sposób oceny, czy ścieki odpowiadają wymaganym warunkom.

**Dopuszczalny poziom
chlorków i siarczanów
wraz z odstępstwami**

Zgodnie z § 4 ust. 6, ścieki przemysłowe wprowadzane do wód nie powinny zawierać substancji zanieczyszczających w ilościach przekraczających najwyższe dopuszczalne wartości dla ścieków przemysłowych, określone w załączniku nr 4 do rozporządzenia. W tabeli II załącznika nr 4 określono dopuszczalny limit zanieczyszczeń chlorkami na poziomie 1000 mg/l, a siarczanami 500 mg/l. Oceniając dopuszczalny poziom zanieczyszczeń chlorkami i siarczanami należy mieć również na uwadze postanowienia § 12, zgodnie z którymi m.in. wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych niezależnie od sumy stężeń chlorków i siarczanów mogą być wprowadzane do śródlądowych wód powierzchniowych płynących – jeżeli sumaryczna zawartość stężeń chlorków i siarczanów w tych wodach, wyliczona przy założeniu pełnego wymieszania, nie przekroczy 1000 mg/l (ust. 1 pkt 2), a jeżeli nie można spełnić tego warunku, a zastosowanie dostępnych technik i technologii oczyszczania ścieków oraz zmiana w procesie produkcji są niemożliwe lub ekonomicznie nieuzasadnione, można dopuścić wzrost sumarycznego stężenia chlorków i siarczanów do wartości większej niż 1000 mg/l, poniżej miejsca wprowadzania ścieków do wód, o ile nie spowoduje to szkód w środowisku wodnym i nie utrudni korzystania z wód przez innych użytkowników (ust. 3). Z powyższego wynika, że nie określono górnego, dopuszczalnego limitu stężeń chlorków i siarczanów.

**Sposób pobierania
próbek wody
do badania**

Stosownie do § 5 ust. 7, pobieranie próbek wód z odwodnienia zakładów górniczych (ścieków) wprowadzanych do wód lub do ziemi do celów oznaczenia wartości substancji zanieczyszczających dokonuje się: [1] w regularnych odstępach czasu, [2] z częstotliwością co najmniej raz na dwa miesiące, [3] stale w tym samym miejscu, w którym ścieki są wprowadzane do wód lub do ziemi, a jeżeli to konieczne – w innym miejscu reprezentatywnym dla jakości tych ścieków.

6.3. WYKAZ AKTÓW PRAWNYCH DOTYCZĄCYCH KONTROLOWANEJ DZIAŁALNOŚCI

1. Ustawa z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne (Dz. U. z 2024 r. poz. 1087, ze zm.)
2. Ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. Kodeks postępowania administracyjnego (Dz. U. z 2024 r. poz. 572)
3. Ustawa z dnia 7 lipca 1994 r. Prawo budowlane (Dz. U. z 2025 r. poz. 418)
4. Rozporządzenie Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 12 lipca 2019 r. w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego oraz warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu do wód lub do ziemi ścieków, a także przy odprowadzaniu wód opadowych lub roztopowych do wód lub do urządzeń wodnych (Dz. U. poz. 1311)
5. Rozporządzenie Ministra Środowiska z 18 listopada 2014 r. w sprawie warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu ścieków do wód lub do ziemi, oraz w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego (Dz. U. poz. 1800)
6. Ustawa z dnia 27 kwietnia 2001 r. Prawo ochrony środowiska (Dz. U. z 2024 r. poz. 54, ze zm.)
7. Ustawa z dnia 20 lipca 1991 r. o Inspekcji Ochrony Środowiska (Dz. U. z 2024 r. poz. 425)
8. Rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 25 czerwca 2021 r. w sprawie klasyfikacji stanu ekologicznego, potencjału ekologicznego i stanu chemicznego oraz sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych, a także środowiskowych norm jakości dla substancji priorytetowych (Dz. U. poz. 1475)
9. Ustawa z dnia 29 czerwca 1995 r. o statystyce publicznej (Dz. U. z 2024 r. poz. 1799)
10. Rozporządzenie Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 20 stycznia 2020 r. w sprawie formy i układu przekazywanych wyników pomiarów ilości pobranych wód podziemnych i wód powierzchniowych oraz ilości i jakości ścieków wprowadzanych do wód lub do ziemi (Dz. U. poz. 144.)

6.4. WYKAZ PODMIOTÓW, KTÓRYM PRZEKAZANO INFORMACJĘ O WYNIKACH KONTROLI

1. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej
2. Marszałek Sejmu Rzeczypospolitej Polskiej
3. Marszałek Senatu Rzeczypospolitej Polskiej
4. Prezes Rady Ministrów
5. Prezes Trybunału Konstytucyjnego
6. Rzecznik Praw Obywatelskich
7. Minister Infrastruktury
8. Minister Klimatu i Środowiska
9. Minister Przemysłu
10. Przewodniczący Sejmowej Komisji do Spraw Kontroli Państwowej
11. Przewodniczący Sejmowej Komisji Infrastruktury
12. Przewodniczący Sejmowej Komisji Ochrony Środowiska, Zasobów Naturalnych i Leśnictwa
13. Przewodniczący Sejmowej Komisji Energii, Klimatu i Aktywów Państwowych
14. Przewodniczący Senackiej Komisji Infrastruktury
15. Przewodniczący Senackiej Komisji Klimatu i Środowiska

Minister Infrastruktury

Znak pisma: DK-3.0813.11.2024
Warszawa, 25 lipca 2025

Pan
Marian Banaś
Prezes
Najwyższej Izby Kontroli

Szanowny Panie Prezesie,

stosownie do art. 64 ust. 2 ustawy z dnia 23 grudnia 1994 r. o Najwyższej Izbie Kontroli przedstawiam poniżej stanowisko do Informacji o wynikach kontroli P/24/058 „**Wprowadzanie do rzek zasolonych wód z kopalń węgla kamiennego województwa śląskiego**”.

Ad 1. Podjęcie działań legislacyjnych w celu wprowadzenia do ustawy Prawo wodne zmian motywujących do wdrażania rozwiązań chroniących zasoby wodne poprzez:

– zmianę art. 277 ust. 3 Prawa wodnego w zakresie wprowadzenia współczynnika różnicującego opłaty, wyłącznie w przypadku korzystania z systemów retencyjno-dozujących pozwalających na wstrzymanie wprowadzania do wód powierzchniowych wód pochodzących z odwodnienia zakładów górniczych przez okres nie krótszy niż co najmniej 30 następujących po sobie dni;

– uchylene art. 277 ust. 4 Prawa wodnego wprowadzającego współczynnik różnicujący jednostkową stawkę opłaty za usługę wodną w zakresie, o którym mowa w art. 277 ust. 2 pkt 2 lit. f ww. ustawy, z tytułu oczyszczania lub podczyszczania wód pochodzących z odwodnienia zakładów górniczych, zawierających chlorki i siarczany w systemie oczyszczania lub podczyszczania ścieków zasolonych.

- Zgodnie z art. 277 ust. 3 ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. – Prawo wodne (Dz. U. z 2024 r. poz. 1087 ze zm.), zwane dalej „ustawą Prawo wodne”, wysokość współczynnika różnicującego jednostkową stawkę opłaty za usługę wodną w zakresie zastosowania systemu retencyjno-dozującego uzależniony jest od pojemności tych systemów (określonej przez liczbę następujących po sobie dni, przez które system jest zdolny retencionować wody z odwodnienia zakładów górniczych).

Jeżeli system retencyjno-dozujący ma taką pojemność, że może wstrzymać wprowadzanie do wód ścieków przemysłowych lub wód pochodzących z odwodnienia zakładów górniczych, zawierających chlorki i siarczany, przez co najmniej:

- 1) 5 następujących po sobie dni - współczynnik różnicujący wynosi 0,8 (czy opłata jest obniżana o 20%);
- 2) 10 następujących po sobie dni – współczynnik różnicujący wynosi 0,5 (czyli opłata jest obniżana o 50%).

Należy zauważyć, że wskazane regulacje były przedmiotem opiniowania przez Stały Komitet Rady Ministrów, w tym przez Ministerstwo Aktywów Państwowych (MAP) odpowiedzialne za ww. kwestie. Pierwotnie zakładano, że obniżenie opłaty za usługi wodne będzie związane z wykorzystaniem „systemu retencyjno-dozującego”, mianowicie przez wstrzymanie przez co najmniej 20 następujących po sobie dni wprowadzania ścieków lub wód zasolonych do cieków wodnych.

Należy wskazać, że okres 20 dni wstrzymania zrzutu wód zasolonych został ustalony w oparciu o dane szacunkowe dotyczące występowania przepływów niższych od SNQ. Z analizy przedmiotowych danych wynikało, że występuje potrzeba przetrzymywania zasolonej wody przez okres kilkudziesięciu dni (niskich stanów wód), nierzadko powyżej miesiąca lub dwóch, a nawet trzech – w sytuacjach skrajnych. Retencjonowana woda miała być uwalniana w okresie do tego sprzyjającym. Jednak należy wziąć pod uwagę fakt, że w takim okresie, do odbiornika będą zrucane zarówno wody pochodzące wprost z eksploatacji zakładów czy kopalń oraz wody retencjonowane. W wyniku takiej działalności, wstępnie zaplanowanej, w odbiornikach pojawi się więcej wody zasolonej niż zwykle. Ponieważ zarządca zbiornika będzie chciał przygotować obiekt na kolejną suszę, będzie dążył do jak najszybszego opróżnienia zbiornika (oczywiście zgodnego z instrukcją). Takie działanie mogłoby spowodować efekt odwrotny do zamierzonego.

Dodatkowo w toku prac legislacyjnych MAP zgłosiło uwagi dotyczące długości okresu przetrzymywania tych ścieków lub zasolonych wód. Uwagi i stanowiska zgłoszone do przedmiotowego projektu ustawy są publicznie dostępne na stronie Rządowego Centrum Legislacji w zakładce Rządowy Proces Legislacyjny pod linkiem: <https://legislacja.rcl.gov.pl/projekt/12371401/katalog/12963948#12963948>

MAP w swoich uwagach wskazywało na konieczność uwzględnienia uwarunkowań i możliwości technicznych zakładów górniczych. Należy wskazać, że ilości wód zasolonych odprowadzanych z zakładów górniczych są znaczne i zbiorniki, które miałyby przetrzymywać te wody stanowiłyby bardzo kosztowną i długotrwałą inwestycję. Tym samym efekt takich działań, o ile zostałyby one podjęte, mógłby być uzyskany dopiero w dłuższej perspektywie.

Mając na względzie postulaty MAP i ww. okoliczności zdecydowano o wprowadzeniu przepisów zakładających uzależnienie współczynników różnicujących opłaty w zależności od czasu wstrzymania zrzutu ścieków lub zasolonych wód przez okres 5 dni albo 10 dni.

Ministerstwo Infrastruktury mając na uwadze własne analizy dotyczące okresów występowania niskich stanów wód, a także uwzględniając możliwości techniczne adresatów przedmiotowych przepisów (stanowisko MAP) zgadza się z potrzebą weryfikacji zasadności utrzymania ww. okresów na obecnym poziomie (5 dni i 10 dni). Jednak przedmiotowa weryfikacja i następnie ewentualna ich zmiana powinna nastąpić w oparciu o analizy wykorzystania tych instrumentów prawnych – gdyż ich celem było doprowadzenie do podjęcia działań na rzecz zwiększenia potencjału do wstrzymywania zrzutu wód zasolonych w okresach suszy (najbardziej newralgicznych). Natomiast samo wydłużenie ww. okresów może doprowadzić do tego, że przedmiotowy instrument nie będzie miał zastosowania – z uwagi na brak zainteresowania jego wykorzystaniem (mając na uwadze zbyt duże koszty wykonania takiej inwestycji).

Warto dodać, że we wniosku NIK nie przedstawiono szczegółowego uzasadnienia (danych stanowiących podstawę zaproponowanego konkretnego wniosku – 30 dni) dla wprowadzenia współczynnika różnicującego opłaty, wyłącznie w przypadku korzystania z systemów retencyjno-dozujących pozwalających na wstrzymanie wprowadzania do wód powierzchniowych wód pochodzących z odwodnienia zakładów górniczych przez okres nie krótszy niż co najmniej 30 następujących po sobie dni.

Reasumując Ministerstwo Infrastruktury postuluje zmianę ww. wniosku legislacyjnego na wniosek zobowiązujący podmioty nadzorujące zakłady górnicze do analizy zastosowania obecnych instrumentów prawnych w postaci systemów retencyjno-dozujących i zmian, które nastąpiły w zakresie zwiększenia liczby takich systemów po wprowadzeniu przedmiotowych regulacji, wraz z ustaleniem wskazówek, co do dalszych kierunków działań.

Przedmiotowy wniosek NIK wskazuje na usunięcie instrumentu prawnego w postaci obniżek opłat za usługi wodne związanych z wykorzystaniem systemów oczyszczania i podczyszczania ścieków zasolonych.

W ocenie NIK, [...] *obniżanie stawek aż do 35 % stawki bazowej (§ 10 ust. 12 ww. rozporządzenia oraz art. 277 ust. 4 Prawa wodnego) dla kopalń posiadających systemy oczyszczania lub podczyszczania wód, jest mało efektywnym rozwiązaniem, bowiem opłaty obliczane są od ilości faktycznie zrzucanych chlorków i siarczanów, zgodnie z art. 272 ust. 6 pkt 4 Prawa wodnego. Zatem obniżenie do 35 % stawki dla zakładów górniczych za sam fakt korzystania z systemów oczyszczania lub podczyszczania wód (w praktyce*

jakichkolwiek) nie motywuje do wdrażania efektywnych rozwiązań w zakresie oczyszczania/odsalania wód, gdyż zdaniem NIK, to realne zwymiarowane zmniejszenie ilości zanieczyszczeń powinno kształtować wysokość ponoszonych opłat za zrzut zasolonych wód kopalnianych (str. 66 Wyników kontroli).

Należy wskazać, że w obowiązujących przepisach dostępność obniżenia do 35 % stawki dla zakładów górniczych nie wynika tylko z samego faktu korzystania z systemów oczyszczania lub podczyszczania wód. Dodatkowo obniżenie opłat za usługi wodne przez wykorzystanie systemów podczyszczania i oczyszczania ścieków wymaga uzyskania konkretnego zmniejszenia ilości zanieczyszczeń w wyniku działalności tych systemów.

Należy zaznaczyć, że zgodnie z definicją, zawartą w art. 16 pkt 50a ustawy Prawo wodne, poprzez **systemy oczyszczania lub podczyszczania ścieków zasolonych** rozumie się urządzenia lub zespół urządzeń do oczyszczania lub podczyszczania ścieków przemysłowych lub wód pochodzących z odwodnienia zakładów górniczych, zawierających chlorki i siarczany, pozwalające zmniejszyć sumaryczne stężenie chlorków i siarczanów do poziomu stężenia poniżej 1500 mg/l, a w przypadku zakładów innych niż zakłady odprowadzające ścieki o zwiększonym zasoleniu - system pozwalający zmniejszyć sumaryczne stężenie chlorków i siarczanów co najmniej o 500 mg/l, nie wliczając w to wartości oczyszczenia lub podczyszczania ścieków przemysłowych lub wód pochodzących z odwodnienia zakładów górniczych, zawierających chlorki i siarczany, wynikających z obowiązków oczyszczania lub podczyszczania tych ścieków lub wód nałożonych na zakład w pozwoleniu wodnoprawnym lub pozwoleniu zintegrowanym.

Warto dodać, że istotą zakładów odprowadzających ścieki o zwiększonym zasoleniu jest to, że odprowadzają one wody o stężeniu chlorków i siarczanów przekraczających 1500 mg/l. Tym samym dla tych zakładów wyznaczono ww. próg zmniejszonego poziomu zanieczyszczenia, który muszą osiągnąć by uzyskiwać zmniejszenie opłaty za usługi wodne.

Dodatkowo podkreślenia wymaga, że zgodnie z § 10 ust. 12 rozporządzenia Rady Ministrów z dnia 26 października 2023 r. w sprawie jednostkowych stawek opłat za usługi wodne (Dz.U. 2023 poz. 2471) **dla ścieków przemysłowych lub wód pochodzących z odwadniania zakładów górniczych, zawierających chlorki i siarczany wprowadzanych do wód, które zostały oczyszczone lub podczyszczone w systemie oczyszczania lub podczyszczania ścieków zasolonych współczynnik różnicujący wynosi 0,35 dla jednostkowych stawek opłat za usługi wodne określonych w ust. 2 pkt 4 i 5.** Tym samym zastosowanie określonego w § 10 ust. 12 przedmiotowego rozporządzenia współczynnika różnicującego dla jednostkowych stawek opłat za usługi wodne uzależnione jest od faktu oczyszczenia lub podczyszczania w systemie oczyszczania lub podczyszczania ścieków przemysłowych lub wód pochodzących z odwadniania zakładów górniczych,

zawierających chlorki i siarczany wprowadzanych do wód. Obniżenie opłaty dotyczy tylko tej części ścieków, która została podczyszczona lub oczyszczona w tym systemie a nie wszelkich ścieków odprowadzanych przez ten zakład. Tym samym im większa ilość ścieków będzie oczyszczana lub podczyszczana w ww. systemie — tym obniżka opłaty za usługi wodne będzie większa. Natomiast sam fakt posiadania systemu, bez jego wykorzystania – doprowadziłby do tego, że faktycznie opłaty za usługi wodne nie były by obniżone.

Mając na uwadze powyższe proponuje się zamiast wprowadzania zmian legislacyjnych – usuwających dane rozwiązanie, dokonać oceny skuteczności tego rozwiązania w zakresie ustalenia liczby podmiotów z niego korzystających i zakresu jego wykorzystania. Dopiero w następstwie ewaluacji tego instrumentu prawnego będzie można ustalić, czy dany instrument prawny można uznać za skuteczny i pozwalający osiągnąć odpowiednie efekty środowiskowe.

Ad 2. *Określenie w aktualizacji, o której mowa w art. 318 ust. 5 Prawa wodnego, planów gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry i Wisły, przyjmowanych w drodze rozporządzeń ministra właściwego do spraw gospodarki wodnej, na podstawie art. 321 Prawa wodnego, referencyjnej wartości przewodności elektrolitycznej właściwej w 20°C dla JCWP, do których odprowadzane są wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych, umożliwiającej ocenę, czy nie zachodzi dalsze pogorszenie stanu wód.*

Zgodnie z obowiązującymi rozporządzeniami Ministra Infrastruktury w sprawie planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy (dalej druga aktualizacja planów gospodarowania wodami - IIaPGW), dla każdej jednolitej części wód został wprowadzony cel środowiskowy związany z dopuszczalną przewodnością elektrolityczną właściwą, zgodną z rozporządzeniem klasyfikacyjnym (rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 25 czerwca 2021 r. w sprawie klasyfikacji stanu ekologicznego, potencjału ekologicznego i stanu chemicznego oraz sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych, a także środowiskowych norm jakości dla substancji priorytetowych.). Dla jednolitych części wód powierzchniowych (JCWP) będących pod silną presją zasalającą (wynikającą z presji przemysłowej, w tym presji górniczej), cel ten został złagodzony do poziomu poniżej stanu dobrego (w odniesieniu do wskaźników stanu lub potencjału ekologicznego JCWP) zgodnie z art. 4 ust. 5 Ramowej Dyrektywy Wodnej (dyrektywa Parlamentu Europejskiego i Rady 2000/60/WE z 23 października 2000 r. ustanawiająca ramy wspólnotowego działania w dziedzinie polityki wodnej).

W załącznikach IIaPGW: „Zestawienie główne” oraz „Cele środowiskowe” określono maksymalną dopuszczalną wartość w wodzie jako górną wartość referencyjną

warunkującą korzystanie z wód, tj. 2740 $\mu\text{S}/\text{cm}$. Zatem dla JCWP, w kontekście przewodności elektrolitycznej właściwej w 20°C, nie może nastąpić dalsze pogorszenie stanu wód w stosunku do obecnej sytuacji, a dodatkowo podkreśla się, że zastosowanie tej zasady nie powinno prowadzić do przekroczenia wartości 2740 $\mu\text{S}/\text{cm}$. Wartość ta nawiązuje do wartości granicznej dla przewodności elektrolitycznej właściwej w 20°C, odpowiadającej sumarycznej zawartości stężeń chlorków i siarczanów na poziomie 1000 mg/l (na podstawie regresji liniowej), o której mowa w § 12 rozporządzenia „ściekowego” rozporządzenie Ministra Gospodarki Morskiej i Żeglugi Śródlądowej z dnia 12 lipca 2019 r. w sprawie substancji szczególnie szkodliwych dla środowiska wodnego oraz warunków, jakie należy spełnić przy wprowadzaniu do wód lub do ziemi ścieków, a także przy odprowadzaniu wód opadowych lub roztopowych do wód lub do urządzeń wodnych (Dz. U. z 2019 r. poz. 1311).

Biorąc powyższe pod uwagę, należy zaznaczyć, że w planach gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy są już określone referencyjne wartości przewodności elektrolitycznej właściwej w 20°C dla JCWP będących pod silną presją zasalającą, w tym także dla wód, do których odprowadzane są wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych.

Za opracowanie aktualizacji planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy zgodnie z ustawą Prawo wodne, odpowiadają Wody Polskie.

Należy zauważyć, że termin „wartości referencyjne” stosuje się w odniesieniu do elementów biologicznych, zaś w przypadku wskaźników fizykochemicznych właściwym terminem jest „warunki specyficzne (dla danego typu)” dla dobrego stanu. Warunki te, w postaci wartości granicznych dla klasy jakości wód powierzchniowych dla wskaźników jakości, w tym także dla przewodności elektrolitycznej w 20°C, określone są w rozporządzeniu Ministra Infrastruktury z dnia 25 czerwca 2021 r. w sprawie klasyfikacji stanu ekologicznego, potencjału ekologicznego i stanu chemicznego oraz sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych, a także środowiskowych norm jakości dla substancji priorytetowych (Dz.U. 2021 poz. 1475). W związku z powyższym, w planach gospodarowania wodami nie istnieje potrzeba ustalania takich wartości, za wyjątkiem silnie zmienionych i sztucznych części wód, dla których wartości te ustalane są w treści planów gospodarowania wodami na obszarze dorzecza, co także wynika z ww. rozporządzenia.

Takie wartości zostały ustalone w drugiej aktualizacji planów gospodarowania wodami (Załącznik nr 7 ust. 2) i w przypadku elementów fizykochemicznych są zbieżne z wartościami dla poszczególnych typów JCWP (według przedziałów klas JCWP RW określonego typu).

Wniosek NIK, o którym mowa w zapytaniu, odnosi się do jednolitych części wód powierzchniowych dla których ustanowiono odstępstwo z art. 4.5 Ramowej Dyrektywy Wodnej (art. 63 ustawy Prawo wodne). Odstępstwo to polega na wyznaczeniu mniej rygorystycznego celu środowiskowego dla jednolitych części wód, w których spełnione są określone przesłanki związane z prowadzoną w zlewni działalnością człowieka (presją) i jednocześnie nie zachodzi dalsze pogorszenie wód. W przypadku jednolitej części wód, dla której wyznaczono takie odstępstwo dla danego wskaźnika (lub grupy wskaźników), przekroczenie granicy dobrego stanu dla tych wskaźników nie powoduje niespełnienia celu środowiskowego dla danej JCWP. W takiej sytuacji obowiązuje zasada dalszego niepogarszania, w tym także dla części JCWP z odstępstwem dotyczącym przewodności. Należy zauważyć, że Komisja Europejska nie miała zastrzeżeń co do takiego podejścia do wyznaczania odstępstw zarówno w poprzednim, jak i obecnym cyklu planistycznym.

Osobną kwestią jest fakt, że część JCWP z odstępstwem 4.5 zawiera w planach gospodarowania wodami wartość referencyjną dobrego stanu ustaloną jako 2740 $\mu\text{S}/\text{cm}$. Jest to de facto zaostrożenie wymogów odstępstwa 4.5 opisanych powyżej i zostało wprowadzone do planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy na skutek wniosków złożonych w konsultacjach społecznych projektów drugiej aktualizacji planów gospodarowania wodami na obszarach dorzeczy.

Z poważaniem,

Dokument podpisany elektronicznie przez:

Z upoważnienia Ministra Infrastruktury

Podsekretarz Stanu

Przemysław Koperski

PREZES
NAJWYŻSZEJ IZBY KONTROLI
MARIAN BANAŚ

LKA.430.2.2025

Warszawa, 2025-08-27

OPINIA

**Prezesa Najwyższej Izby Kontroli
do stanowiska Ministra Infrastruktury
z dnia 25 lipca 2025 r. do Informacji o wynikach kontroli
Wprowadzanie do rzek zasolonych wód z kopalń węgla kamiennego województwa śląskiego,
**przedstawionego, z upoważnienia Ministra, przez
Podsekretarza Stanu Przemysława Koperskiego****

Minister Infrastruktury w przedstawionym stanowisku do Informacji o wynikach kontroli *Wprowadzanie do rzek zasolonych wód z kopalń węgla kamiennego województwa śląskiego* odniósł się do dwóch sformułowanych przez Izbę wniosków systemowych. Najwyższa Izba Kontroli¹ nie podziela zgłoszonych uwag i wątpliwości związanych z ich wdrożeniem.

Zdaniem NIK, to odpowiednia wysokość opłat za wprowadzanie zasolonych wód kopalnianych do wód powierzchniowych, jako jednego z instrumentów związanych z zasadą „zanieczyszczający płaci”, powinna mobilizować przedsiębiorców do ograniczania skali zrzutów słonych wód oraz unikania wyrządzania szkód w środowisku. Tymczasem w 2023 r. łączna wysokość opłat za wprowadzanie słonych wód dołowych do wód powierzchniowych województwa śląskiego wyniosła ok. 70 mln zł, co stanowiło zaledwie ok. 1,5 promila ogółu kosztów ponoszonych przez górnictwo węgla kamiennego. Brak zainteresowania przedsiębiorców realizacją, zazwyczaj kosztownych, środowiskowych inwestycji związanych np. z budową skutecznych systemów retencyjno-dożujących lub odsalających, w ocenie NIK, należy wiązać głównie z uiszczaniem niskich opłat, przy jednoczesnej możliwości ich dalszego obniżania, m.in. w ramach mało efektywnych,

¹ Dalej: NIK lub Izba.

a niejednokrotnie już posiadanych rozwiązań. W ocenie Izby, trudno oczekiwać, aby przedsiębiorca prowadząc działalność gospodarczą przedkładał dobro środowiska naturalnego nad swój interes ekonomiczny, w sytuacji gdy obowiązujący system niskich opłat demobilizuje go do zmian polityki inwestycyjnej w zakresie ochrony środowiska.

Zdaniem NIK, pojemność systemów retencyjno-dozujących powinna umożliwiać kontrolowany i ograniczony zrzut zasolonych wód kopalnianych w okresach odpowiadających stanom suszy. Obecnie funkcjonują tylko dwa systemy, których pojemność pozwala na skuteczne ograniczenie negatywnych skutków zrzutu słonych wód, tj. system OLZA o pojemności ok. 1 mln m³, odpowiadający teoretycznemu wstrzymaniu wprowadzania zasolonych wód do wód powierzchniowych przez okres ok. 30 dni oraz system oparty na zbiorniku WOLA, utworzonym w wyrobiskach byłej kopalni „Czeczott” o pojemności ok. 2 mln m³, odpowiadający teoretycznemu wstrzymaniu zrzutu słonych wód przez okres ok. 80 dni. Procesom kontrolowanego zrzutu z wykorzystaniem ww. dwóch dużych zbiorników retencyjnych poddawano łącznie jednak jedynie ok. 8% ogółu wód kopalnianych wprowadzanych do rzek na terenie woj. śląskiego.

Im większa pojemność zbiorników retencyjnych, tym większe możliwości stabilizacji poziomu zasolenia w rzece w czasie trwania okresów z niskimi przepływami. Przykładowo, susza hydrologiczna w 2022 r., która przyczyniła się do katastrofy ekologicznej na odcinkach Odry trwała 42 dni². W perspektywie wielolecia, okresy suszy, w tym suszy hydrologicznej, utożsamianej z niżówką rzeczną³, w ostatnich 50 latach przed 2020 r. kształtowały się na obszarze Polski następująco: średniorocznie 81 dni niżówkowych – w latach 2015-2020, 50 dni niżówkowych – w latach 1991-1996, 48 dni niżówkowych – w latach 2003-2008, a w pozostałych sześciu dekadach liczba dni niżówkowych nie przekraczała średniorocznie 30 dni⁴. Należy także pamiętać, że właściwe zarządzanie systemem retencyjno-dozującym, w sytuacji wystąpienia niżówki/suszy hydrologicznej lub też w czasie niskiego stanu wody w rzece, to nie tylko czasowe ograniczenie zrzutu słonych wód dołowych, ale także możliwość elastycznego zwiększania tego zrzutu w okresach późniejszych - stosownie do stanu wody w rzece oraz oddziaływania innych podmiotów na jakość wód powierzchniowych realizujących podobne działania na tej samej rzece - co wymaga odpowiednio dużej pojemności ww. systemu. NIK zwraca uwagę, że przedstawione w stanowisku Ministra zagrożenie wynikające ze zrzutu wód kopalnianych ze zbiorników retencyjnych, może dotyczyć wyłącznie sytuacji, gdy takie zrzuty odbywają się w sposób dowolny, nieskoordynowany i wymuszony niewielką pojemnością zbiorników. Im większa pojemność zbiorników retencyjnych tym większe możliwości utrzymania niezmiennego w czasie poziomu zasolenia wody w rzece, co ogranicza negatywne skutki dla środowiska.

Wniosek NIK, który odwołuje się do korzystania z systemów retencyjno-dozujących, pozwalających na wstrzymanie wprowadzania do wód powierzchniowych wód pochodzących z odwodnienia zakładów górniczych przez okres nie krótszy niż co najmniej 30 następujących po sobie dni, odnosi się do ich zdolności (pojemności) retencyjnych – tak jak zostało to przedstawione w odniesieniu do systemu OLZA (str. 39–40 Informacji⁵), bowiem całkowite wstrzymanie zrzutu wód dołowych ze

² Ostrzeżenie Biura Prognoz Hydrologicznych we Wrocławiu z 19 lipca 2022 r. i jego odwołanie z 29 sierpnia 2022 r. – dotyczyło obszaru zlewni Opawy, Opawicy, Psiny, Odry od Koźła do ujścia Nysy Kłodzkiej, Straduni, Osobłogi (opolskie, śląskie).

³ Okres czasu, w którym przepływ wody w danym przekroju cieku jest niższy od przyjętej umownie wartości granicznej przepływu.

⁴ Katarzyna Baran-Gurgul *Ocena suszy hydrologicznej lat 2015-2020 w Polsce na tle wielolecia* – Gospodarka Wodna 2/2022.

⁵ Także wystąpienie pokontrolne do PGWiR z dnia 14 stycznia 2025 r.

względów technicznych i technologicznych niejednokrotnie nie jest możliwe. Postulowana pojemność pozwalająca na teoretyczne wstrzymanie zrzutu słonych wód przez okres 30 dni, wynika z zaprezentowanych wyżej okoliczności i przesłanek, tj. wynikających z pojemności obecnie funkcjonujących efektywnych systemów retencyjno-dozujących, z okresów trwania suszy hydrologicznej w Polsce oraz z możliwości właściwego zarządzania systemami retencyjno-dozującymi. Zdaniem NIK, retencjonowanie wody przez 5 lub 10 dni nie rozwiązuje problemu zrzutu zasolonych wód kopalnianych w okresach suszy, a stanowi jedynie premiowanie części przedsiębiorców górniczych obniżaniem i tak niskich stawek opłat za posiadane już obecnie zdolności wstrzymania zrzutu wód dołowych na kilka do kilkunastu dni.

Jak wspomniano wyżej, zgodnie z zasadą „zanieczyszczający płaci” opłata za zrzut zasolonych wód kopalnianych powinna być na tyle wysoka, aby mobilizować przedsiębiorców górniczych do ograniczania wprowadzania do rzek ładunków soli (chlorków i siarczanów) wraz z wodami pochodzącymi z odwadniania kopalń, np. poprzez ich zwiększone zagospodarowanie, wtłaczanie do górotworu/nieczynnych wyrobisk górniczych, odsalanie, itd. Jednostkowa stawka opłaty zmiennej za jeden kg soli (sumy chlorków i siarczanów) wprowadzanych ze ściekami do wód wynosi obecnie 0,05 zł i pozostaje bez zmian od 2016 r. Z dniem 1 stycznia 2030 r. dla zakładów odprowadzających ścieki o zwiększonym zasoleniu, stawka jednostkowa opłaty zmiennej wyniesie 0,10 zł. Trudno jednak mówić o realnym zwiększeniu ww. stawki opłaty zmiennej w 2030 r., jeśli uwzględnić inflację w kolejnych latach okresu 2016-2030, mierzoną np. średniorocznym wskaźnikiem cen towarów i usług konsumpcyjnych, a także formalną możliwość dalszego obniżenia opłat do 35% stawki bazowej poprzez oczyszczanie bądź podczyszczanie ścieków.

Jak wynika z zasad obliczania opłat zmiennych, wysokość tych opłat stanowi iloczyn jednostkowej stawki opłaty zmiennej oraz wyrażonej w kg ilości substancji wprowadzonej (w tym wypadku soli) do wód powierzchniowych. Biorąc pod uwagę, że już sam fakt zmniejszenia ilości substancji wprowadzanej do wód obniża wielkość tych opłat, to dodatkowe obniżanie bazowej stawki jednostkowej, z tytułu oczyszczania lub podczyszczania wód pochodzących z odwodnienia zakładów górniczych, w systemie oczyszczania lub podczyszczania ścieków zasolonych, należy uznać za nieskuteczne rozwiązanie dla zwiększania ochrony zasobów wodnych. Przedsiębiorca górniczy wykorzystujący system oczyszczania lub podczyszczania ścieków, będzie bowiem zrzucał realnie mniejsze ilości ładunków soli, a co za tym idzie będzie ponosił niższe opłaty. Zatem motywacją przedsiębiorcy do wykorzystywania ww. systemów powinny być odpowiednio wysokie opłaty.

NIK zwraca przy tym uwagę na trudność skutecznego egzekwowania wykorzystywania ww. systemów, uwzględniając stwierdzone w toku kontroli problemy z weryfikacją przez Państwowe Gospodarstwo Wodne Wody Polskie⁶ kluczowych z punktu widzenia ochrony środowiska danych i oświadczeń przedsiębiorców, a także stanowisko PGW WP⁷, odnośnie do braku weryfikacji przez PGW WP realizacji przedsięwzięć i działań prośrodowiskowych, zgodnie z którym: (...) *spełnienie przez beneficjenta pozwolenia wodnoprawnego warunków mających na celu łagodzenie skutków negatywnego oddziaływania na stan wód jest analizowane na etapie wydawania decyzji i nie może być już weryfikowane w trakcie kontroli gospodarowania wodami. (...) Spełnienie warunku podejmowania przez wnioskodawcę działań mających na celu łagodzenie skutków*

⁶ Dalej: PGW WP lub Wody Polskie.

⁷ Pismo Prezesa PGW WP nr KKK.091.22.2024 z dnia 13 lutego 2025 r.

negatywnego oddziaływania na stan wód jest warunkiem, pod jakim organ mógł udzielić wnioskowanego pozwolenia, a nie warunkiem/obowiązkiem jego wykonania, który byłby ustalany w pozwoleniu wodnoprawnym, zgodnie z art. 403 ust. 1 lub art. 403 ust. 6 Prawa wodnego i weryfikowanym w trakcie kontroli gospodarowania wodami”.

Należy także podkreślić, że przedsiębiorcy górniczy wnioskujący o pozwolenia wodnoprawne niejednokrotnie podnosili brak uzasadnienia ekonomicznego dla budowy zakładów odsalania (do czego przyczyniają się wspomniane wysokie nakłady inwestycyjne vs. niskie opłaty), a jedyna funkcjonująca instalacja odsalania wód dołowych (kopalni „Budryk”) w Czerwionce-Leszczynach, nie posiadała zdolności do obniżenia sumarycznego stężenia chlorków i siarczanów do poziomu stężenia poniżej 1500 mg/l, o którym mowa w art. 16 pkt 50a ustawy z dnia 20 lipca 2017 r. Prawo wodne⁸, co dodatkowo sprawia, że przepis art. 277 ust. 4 Prawa wodnego, w ocenie NIK, nie znajduje praktycznego zastosowania i co najwyżej pozostanie rozwiązaniem teoretycznym i nieskutecznym w osiągnięciu pozytywnych efektów środowiskowych.

W odniesieniu do drugiego wniosku NIK, dotyczącego określenia w aktualizacji planów gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry i Wisły⁹, o której mowa w art. 318 ust. 5 Prawa wodnego¹⁰, referencyjnej wartości przewodności elektrolitycznej właściwej w 20°C dla jednolitych części wód powierzchniowych¹¹, do których odprowadzane są wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych, umożliwiającej ocenę, czy nie zachodzi dalsze pogorszenie stanu wód, NIK wskazuje, że stan większości JCWP, do których odprowadzane są wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych jest zły, a cel środowiskowy dla tych wód w IIaPGW został złagodzony i nie jest wymagane osiągnięcie dobrego potencjału w zakresie zasolenia. Dla tych JCWP nie wskazano granicznej wartości przewodności elektrolitycznej.

Klasy jakości wód powierzchniowych i odpowiadający jej stan/potencjał ekologiczny określa rozporządzenie Ministra Infrastruktury z dnia 25 czerwca 2021 r. *w sprawie klasyfikacji stanu ekologicznego, potencjału ekologicznego i stanu chemicznego oraz sposobu klasyfikacji stanu jednolitych części wód powierzchniowych, a także środowiskowych norm jakości dla substancji priorytetowych*¹². Zgodnie z tym rozporządzeniem, bardzo dobry stan/potencjał ekologiczny odpowiada klasie I, dobry – klasie II, umiarkowany – klasie III, słaby – klasie IV, zaś zły stan/potencjał ekologiczny wód to wody klasy V (do tej klasy zaliczono większość JCWP, do których odprowadzane są wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych). Zaznaczyć należy, że rozporządzenie określa wartości graniczne przewodności elektrolitycznej właściwej w 20°C tylko dla wód klas I-II.

Z kolei w IIaPGW przewodność elektrolityczna dla większości JCWP, do których odprowadzane są wody pochodzące z odwodnienia zakładów górniczych, została określona „zgodnie z zasadą braku dalszego pogorszenia”. Jednak w IIaPGW nie zdefiniowano tej zasady, nie wskazano wartości mającej być punktem odniesienia (punktem wyjściowym/referencyjnym) do oceny realizacji tej zasady. Ponadto zgodnie z art. 29 Prawa wodnego, korzystanie z wód nie może naruszać m.in. ustaleń planu gospodarowania wodami na obszarze dorzecza. W ocenie NIK, nieokreślenie granicznej

⁸ Dz. U. z 2025 r. poz. 960, dalej: Prawo wodne.

⁹ Dalej: IIaPGW.

¹⁰ Przyjmowanych w drodze rozporządzeń ministra właściwego ds. gospodarki wodnej, na podstawie art. 321 Prawa wodnego.

¹¹ Dalej: JCWP.

¹² Dz.U. 2021 poz. 1475.

wartości przewodności elektrolitycznej właściwej w 20°C uniemożliwia ocenę, czy nie zachodzi dalsze pogorszenie stanu wód i zwiększa ryzyko postępującej degradacji środowiska wodnego.

NIK zauważa również, że minister właściwy ds. gospodarki wodnej przygotowuje i aktualizuje plan gospodarowania wodami na obszarze dorzecza, zgodnie z art. 321 Prawa wodnego, a Wody Polskie opracowują projekt tego planu, po zasięgnięciu opinii właściwych wojewodów (art. 319 ust. 1 ww. ustawy).

Uwzględniając powyższe, w ocenie NIK, zasadne jest wykonanie wskazanych w Informacji o wynikach kontroli wniosków obejmujących podjęcie działań legislacyjnych w celu wprowadzenia określonych zmian do ustawy Prawo wodne oraz w planach gospodarowania wodami na obszarze dorzecza Odry i Wisły.

Prezes NIK

Marian Banaś

/podpisano elektronicznie/